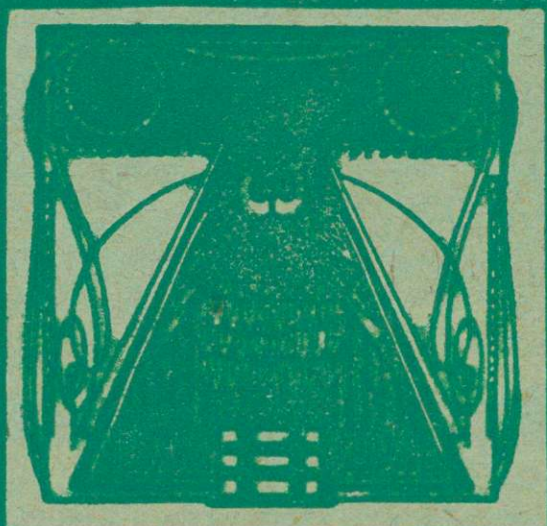

LETNIK XXVI.

ŠT. 9.

**DOM
IN
SVET**

**LEPOSLOVJU
ZNANSTVU**

♦ ♦ 1913 ♦ ♦

VSEBINA.

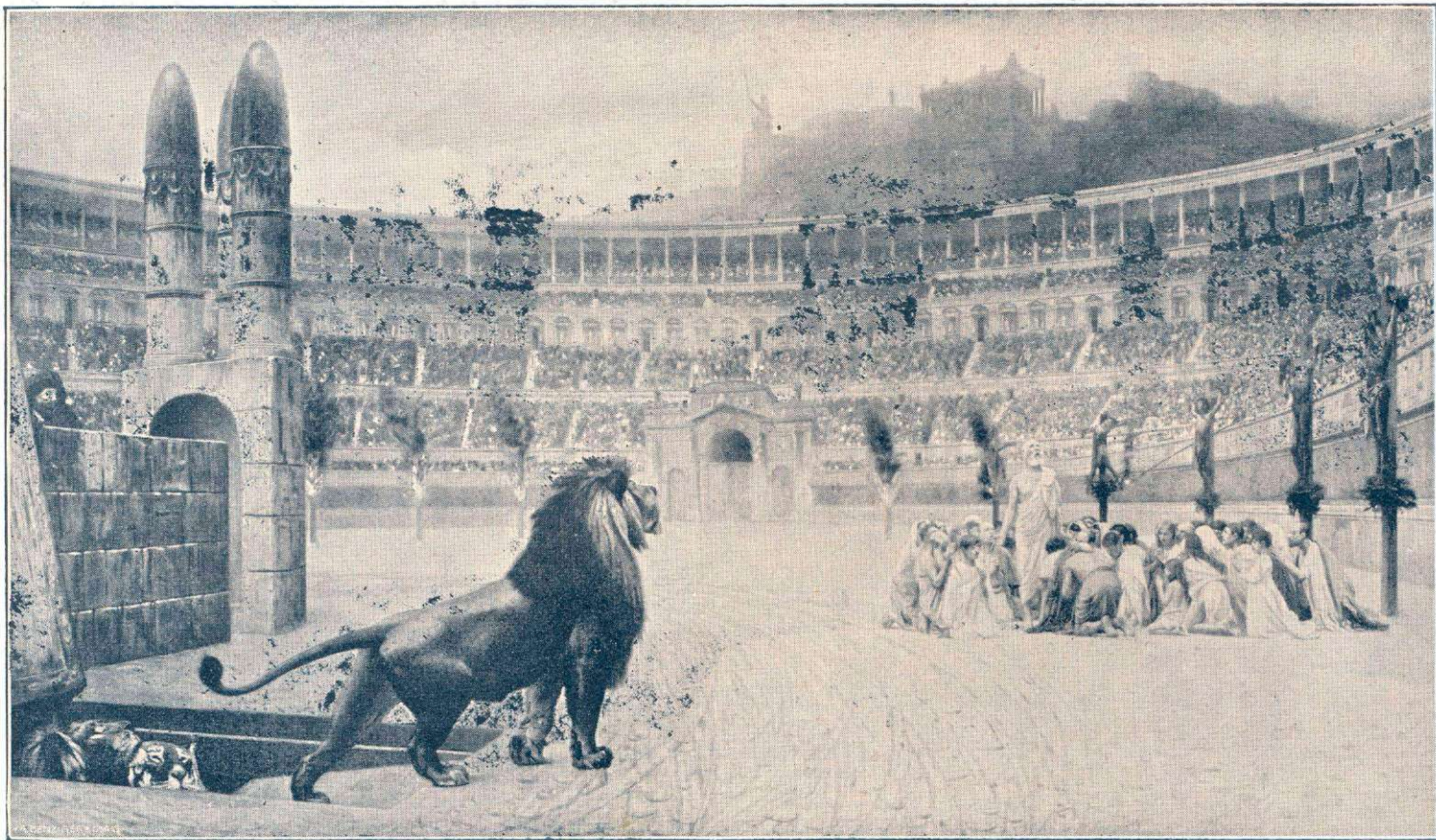
	Stran		Stran
Dekla Ančka. Spisal F. S. Finžgar. (Dalje)	321	 Slike. 	
Fragmenti iz »Trentarskega študenta«.			
Zložil Josip Lovrenčič.	327	V areni.	321
S poti. Piše Izidor Cankar. (Dalje)	329	Jos. Vrbanija: »Ave Caesar, morituri te salutant!«	323
Zdravnik dr. Marka Grbec (1658—1718).		R. Griepenkerl: Konstantin Veliki izda milanski	
Spisal Viktor Steska. (Konec)	337	edikt.	325
L'Italia futurista. Spisal Ivan Gruden. . .	333	Konstantinov slavolok v Rimu	329
Par dni v Švici. Spisal dr. V. Šarabon.		Konstantinov krst	336
(Konec)	341	Cesar Konstantin Veliki	340
Friderik Ozanam. Piše Andr. Kalan. (Dalje)	344	Thorwaldsen: Umirajoči lev v Lucernu	341
Razvoj novejšje slovenske pisave pa Lev-		Bernina hospic	343
čev pravopis. Spisal dr. A. Breznik. . . .	348	V Aljaževem stolpu na Triglavu	349
Škrjančki. Spisal Alojzij Remec.	352	Pravosodna palača v Washingtonu	351
Monogram Kristusov iz rimske Emone.	359	Kristusov monogram iz rimske Emone	359

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **Andr. Kalan, kanonik, Ljubljana, Marijanišče.**

Urednik: **dr. Evgen Lampe.** — Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna**
v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema
lastništvo in upravništvo v Katoliški Bukvarni.

V ARENI.

DEKLA ANČKA.

Napisal F. S. Finžgar.

(Dalje.)

X.
Janez je peljal drva po Globeli. Voz je cvrkal in se stresal po tokavastih kolesnicah. Hlapec je šel za njim in bič mu je veselo pokal, da se je razlegalo po bregovih.

»Bog daj srečo, Janez!«

Izza grma ga je ogovoril kajžar Anton, Ančkin oče, ki je zategnil samotezen voziček v visoko praprot ob poti, da se je ognil težkemu vozu.

»Kam, oče, kam?« se ga je razveselil Janez in postavil dolgi bičevnik na tla.

»Tri mrežnice stelje imam tamle za Vragovcem, pa sem rekel, ko smo omlatili, da jo potegnem domov. Takole se trudimo kajžarji, ti pa take konje!«

»Je-ha-a,« je zavpil Janez za vozom, da sta konja obstala. Anton je gledal, kako sta dvignila glavi in potresla z grivo.

»Lepi živali, res. Ali nista moji, oče. Več je vreden Vaš voziček, ker je Vaš. Vi delate sebi, mi hlapci pa drugim. To je tisto.«

»I, no, vedno tudi ti ne boš vlekel za druge.«

Anton je pogledal izpod obrvi, Janez je zardel in brskal z bičevnikom po cestnem prahu. Obema je za hip potekla beseda. Anton je potegnil voz iz praproti in dejal:

»Seveda, tako je. Če nimaš, je hudo, če imaš, ni brez križa.«

»Oče,« je stopil Janez predenj, pogledal po cesti gor in dol in plašno nadaljeval:

»Oče, sama sva, vprašati Vas moram, saj veste, kaj mislim.«

»Mina mi je pravila. Ne vem, kako bi.«

Kajžar je skomizgnil z rameni.

»Oče, po pravici Vam povem, iz kraja jo potegnem, če jo obljubite komu drugemu.«

»Kaj bi tisto! Nobenemu rajši kakor tebi. Ampak pomisli...«

Anton je pomel s palcem in kazalcem ter žalosten pogledal Janeza.

»Ali sem kaj vprašal za to, oče?« se je Janez vzravnal pred Antonom.

Kajžar se mu je nasmehnil.

»Janez, moška je ta beseda in lepa je. Tudi jaz nisem za Mino nikoli vprašal, kaj in koliko bo imela. Ampak z veliko družino je trpljenje. Pomisli.«

»In veselje, oče! Kdo je, ki bi mogel kaj oponesti Vašim otrokom? Ali ni to veselje?«

»V božjih rokah so,« je rekel kajžar Anton in ves vesel je bil.

»Torej, Janez, ná roko, med nama ostani!« Anton se je ozrl naokrog, držal Janezovo desnico

in potem nadaljeval šepetaje: »Tisoč ji bom dal, tisoč, zavoljo tebe, ker si vreden tega. Toda molči in počakaj še tri leta. Ančka se izuri pri Mokarici, nekaj prisluži in obresti se tudi nakapajo.«

Janez je stiskal začuden in vesel očetovo desnico in jecal:

»Oče, preveč, imate še druge, bova že sama — — —.«

»Kar sem rekel, sem rekel. Molči in počakajta tri leta.«

»Tri leta,« je vzdihnil Janez, ki je prej vse misli obrnil na doto.

»Tri, najmanj tri. In če si prebereš, nobene zamere. Z Bogom, Janez.«

Oče se je vprl v voziček in odšel po Globeli. Janez je gledal za njim in videl samo njegov upognjeni hrbet, zakaj glava se mu je povesila kakor v težkih skrbeh.

Ko se je Anton skrnil za robidovje, je Janez stekel za vozom in pognal konja. Po Globeli se je razlegalo pokanje koles ob osnike. Janez je stopal za vozom spočetka zamišljen, nato se je zasmel, prijel z obema rokama koprivec in počil s tako silo, da se je utrgal bič in zletel preko ceste v vodo.

Zvečer tistega dne je Mokarica oponesla možu, ko sta se spravljalata spat:

»Ali si jih videl nocoj?«

»Takole me veseli. Dobre volje družina je kakor milost božja. Ali veš, Janez je že kupil telico.«

»Kakor sem naprej vedela! Ali nisem pravila, da moški sami sebe ne poznate. Janez — brez Ančke, seveda.«

Mokar ni nič ugovarjal ženi, zakaj take volje je bil, da si je zapalil smotko in hodil ob postelji gor in dol ter se šalil z ženo kakor razposajen fant.

»Mamica,« se je naenkrat ustavil. Tako je nagovoril ženo, kadar je bil najboljše volje. »Domlatili smo, ali greš v nedeljo obiskat strica Jerneja? Vesel bo naju.«

»Saj res. Vreme je in jeseni ne bova utegnila.«

»Pa s kolesljem greva, ne po železnici.«

»Kakor hočeš. Samo, če ni predaleč za konja.«

»Predaleč? No, Rigo kar preplava to pot. In cesarska cesta! Komaj da komatiček nese — voz teče sam.«

»Dobro, koj jutri spečem šarkelj, ti preskrbi vina. Stric Jernej se bo od veselja usekaval.«

V nedeljo po rani maši sta sedla Mokarja na voz; on je naročal Janezu, ona je ponavljala Ančki, kar je bilo treba za kuhinjo, ko ji je zavijala kolena z zeleno plahto.

Ko je Rigo cepetaje pretegnil, se je še ozrla gospodinja: »Le modro, gospodar in gospodinja,« in jima požugala s prstom ter se nasmehnila in jima pomežiknila.

Janez in Ančka sta obstala na dvorišču, Mokar se je na ovinku, ko je segel po biču, okrenil in ju pogledal, nato sunil s komolcem ženo in rekel važno: »Prilika! Skoro napek se mi zdi takole.«

»M, ne skrbi. Saj Janez ni Miha.«

»Ni, seveda ni,« je zamrmral Mokar in nato sta oba molčala ter se hitro vozila skoz vas.

Med desetim opravilom je bila Ančka sama v kuhinji, prvič, odkar je služila. Dekli in hlapca so bili v cerkvi. Janez je imel opravka v hlevu. Vsa vas je praznično molčala, iz dimnikov se je lahko kadilo, tuintam je zadišalo z ognjišča po cvrtju. Pri fari je pozvanjalo. Gospodinje varuhinje so se ob zvonjenju prekrizale in krotile nagajive otročaje, ki še niso razumeli zvona.

Ančki je šlo na smeh, tako se ji je zdelo zalo, ko je sama gospodinjala. Bele rokave si je visoko zavihnila, ruto je imela zavezano zadaj, da ji je čepela, kakor avbica na lepo počesanih laseh. Celo mamino naročilo je prekršila in na svojo roko pristavila boljšo jed, da ne bi kdo izmed poslov rekel, češ, skoparila je in nas cedila, da bi se priliznila gospodinji, hinavka.

Ko je odzvonilo povzdigovanje, je vstopil Janez. Golorok je bil, polikani rokavi so se svetili, kastorec je imel nekoliko postrani, ob rožastem telovniku mu je bingljala težka veriga in srebrn konjiček se je zibal na njej.

»No, gospodinja, ali boš kaj presolila?«

»Če mi boš ti dosti gledal na prste, nič ne rečem, da bi ne.«

Ančka je prestavljala težek lonec in se ni takoj ozrla. Ko je pa pogledala Janeza, je tlesnila z rokami in se zasmejala.

»Oj, kakor ženin!«

Nato je vprla roke v boke in ga pomerila.

»No, kaj mar nisem ženin?«

Ančka ga je gledala in še nikoli se ji ni zdel tako zal.

Janez je stopil k njej in ji položil roko krog vrata.

»Pozdravljena, nevesta!«

Ančka je sklonila glavo na rožasti telovnik, ali samo za hip. Hitro je odvila njegovo roko z vrata in ga hvaležno stisnila za roko, kjer se je svetil njen prstan.

»Če bova tako kuhala, potem ne bo samo presoljeno, ampak bo tudi prismojeno.«

Zvonko se je nasmejala in stopila k ognjišču, Janez je pa sedel na stolec in gledal njene kretnje,

JOS. VRBANIJA: »AVE CAESAR, MORITURI TE SALUTANT!«

njene drobne roke, ki so neprenehoma begale od lončka do lončka.

»Ančka,« je začel počasi, ko je ves vznemirjen prekinil molk. »Danes ti razodenem nekaj, česar ne ugameš.«

Ančka se je ozrla čez rame in ni nič rekla. Le hitreje je mešala prežiganje v kozici.

»Vem, da ne ugameš.«

Spet je premolknil in se začel igrati s konjičkom pri verižici.

»Povej!« je izpregovorila Ančka in v glasu je bila slutnja in hrepenenje.

»Z očetom sem govoril.«

»Z našim?«

»Z Vašim in vse sva se domenila.«

Ančka je zardela, žlica, s katero je mešala, ji je padla iz rok. Hitro se je sklonila ponjo, še hitreje je priskočil Janez in razkrilil roke, jo objel in šepetal:

»Si že moja, vsa moja, samo moja?«

Ančki je žlica spet zdrsnila na tla, oči so ji zažarele in se vlažile, rdeče rože na Janezovem telovniku so ji zamigotale pred očmi in samo jecljala je:

»Saj veš, saj veš.«

Od fare se je oglasil zvon, Ančka si je popravila ruto, Janez je zažvižgal po preddverju, kakor majev kos v vrbi.

Pri obedu je bila vsa družina izborne volje. Dekli sta pripovedovali, kako je stari cerkvenec uhljal otroke, ki so barantali za podobice med kaplanovo pridigo, Lukec jim je pripovedoval zgodbo o tistem svetniku, ki so ga pajki zapredli, da ga niso dobili sovražniki. Ko je Ančka postavila na mizo tretjo — vtihotapljeno jed — so se vsi še bolj razveselili in hvalo dajali 'novi' gospodinji. Te pohvale je bil Janez tako srečen, da je poklical Lukca, mu stisnil goldinar in ga poslal v krčmo.

»Boljšega naj da! Hitro teci — in ne ubij!«

Trčili so, Janez in Ančka prva, z Mihom nazadnje. In še tedaj ga Ančka ni pogledala in je zadela, kakor nalašč, tako nerodno s kozarcem, da se je polilo.

Miha je zazeblo do srca, postavil je na mizo in ni pil.

»Janez, v Retje gredo nekateri, ali smem popoldne z njimi?«

»Kamor hočete, vsi smete iti! Nisem siten gospodar.«

Janez je pogledal Ančko, pogled je ujel tudi Miha in ga je razumel. Takrat mu je šinila hudobna misel v glavo.

Kaj hitro je družina opravila v hlevu in kuhinji. Potem so storili, kakor jim je dovolil Janez:

Špela je šla k omoženi sestri, Reza k materi, Lukec se je napotil v hrib nastavljat jerebom zanke, Miha pa v gostilno. Edino Ančka je šla k nauku, Janez je varoval.

Dobro temačno je že bilo, ko se je vrnila Špela, za njo Reza in zadnji Lukec z raztrgano hlačnico. Janez ni rekel nikomur žal besede. Sam je vrdeval, napajal in pokladal ter žvižgal židane volje.

Ko so odmolili po večerji rožni venec, je stopil Janez sred hiše, iztegnil levo, iztegnil desno roko, zazehal in si pokrnil kastorec.

»Veste kaj, ves dan sem bil kakor privezan, vi ste se veselili. Sedaj stopim h krčmarju med može, da zvem, kaj so sklenili v srenji. Vi pojedite počivat in zaklenite mi.«

Ob zadnji besedi je pogledal Ančko, ki je povelje in pogled razumela, in je odšel.

Dekli sta posedeli v kuhinji pri Ančki, ki je pospravljala in potem krpala Lukcu raztrgano hlačnico. Obe dekli sta bili zgovorni in veseli, kakor redkokdaj, in sta na dolgo pripovedovali, koliko merijo v pas praščki pri sestri in kako je plenjala pšenica na Rezinem domu.

Ančka je skrivaj pogledavala na uro in se bala, da ni vedela, zakaj. Ko je prišla krpo, se ji je začelo zdehati, da je Špela skoro huda vstala in ji zamerila: »U, zaspanka! Pojdiva, Reza!«

Ančka je šla za njima z lučjo v vežo, zaklenila velika vrata, jima voščila lahko noč in se vrnila na zadnje duri. Tamkaj je prijela zapah, da ga zarine. Toda kakor bi bil skoz zaprta vrata pogledal Janez s tistim pogledom, ki je naročal: Zaklenite, tako se ji je zdelo in roka je obtičala na zapahu in zapah se ni premaknil. V njej se je dvignilo nepoznano hrepenenje, luč v roki se ji je tresla, desnica je popustila zapah in vsa plašna je Ančka zbežala v kamrico. Tamkaj je postavila luč na mizo in sedla na skrinjo.

»Moj Bog, kaj je to!«

Roko je pritisnila na srce, ki je burno kljuvalo. Začela je moliti. Ali besede so tekle vse hladne in prazne, da je je bilo sram take molitve in je nehala moliti ter naslonila laketa ob končnico postelje, si podprla glavo in ždela trudna in zbegana. Kakor motoroge pri mlinskem kolesu, po katerih se poceja pršanje vode, so se vrtele zabrisane slike pred njo: Janez ženin — z blestečimi rokavi in z rdečo žido za klobukom, kajžica na hribcu, v njej bela kamrica, v kamrici visoko nastlana postelja, svatje, harmonika in hrup, vrskanje zapečnikov — in v izpovednici za linico siva župnikova glava in višnjeva ruta, izza katere se čuje šepetanje: »Beži, beži, otrok

R. GRIEPENKERL: KONSTANTIN VELIKI IZDA MILANSKI EDIKT.
(Slika v avstrijski gosposki zbornici.)

moj nedolžni!« in Mocarica na vozu, ki se ji smehlja, in ko ji žuga, ji pomežikuje in Mihove kvante, grde in ostudne, da so jo bolele, kakor šibe. Ančka je dotipala svetinjico na prsih in jo stiskala, kakor bi otrok prijel v strahu za materino krilo, ter jo je vpraševala: »Kajne, Janez je tako dober, Janez ni tak? Ah, tako ga imam rada, da se mi blede . . .«

Tedaj je v veži nekaj zadržalo in zašumelo. Ančka je vztrepetala na skrinji. Nato je počila kljuka pri kuhinjskih vratih, Ančka je planila kvišku in je hotela zakričati — tedaj se je že odprla kamrica, Janez se je smehljaj na pragu, izpod ogrnjene suknjiča je dvignil steklenico vina in ga držal proti luči.

»Ančka, nocoj ga morava — nocoj na najino srečo!«

»Kako si me prestrašil!«

Ančka je vzdihnila in sedla na skrinjo, Janez je postavil vino na mizo.

»Ali nisi vedela, da pridem?«

»Kako bi vedela?« je rekla in mu ni upala pogledati v lice.

Janez je sedel k njej na skrinjo in se smehljaj. Beli zobje so gledali izpod navihanih brkov, suknjič mu je zdrsnil z ramen, ko je poiskala njegova roka njenih rok, in sladko, kakor ni še nikoli, je rekel:

»Anček, kako lepo lažeš! Saj si me čakala!«

Ančka ga je pogledala izpod temnih obrvi.

»Ali si huda?«

Ančka mu ni odgovorila, samo odkimala mu je.

»Prinesi kozarce. Vince je sladko, nalašč zate, za neveste.«

Natočila sta, trčila, se spogledala in izpila.

»Čakaj!«

Ančka je odprla skrinjo; velik kos šarklja se je zasvetil v njej.

»Prigrizni! Vidiš, tega sem čisto sama spekla in mama so rekli, da bi ga ne bili bolje.«

Janez je ugriznil in jedel. »Ali mi ga boš kdaj privoščila, ko bova tam-le gori — v beli kajžici?«

»Kadar ga boš zaslužil.«

»O, potem bom jedel samo šarkelj!«

»Ne verjamem. Obetaš, seveda, vsak obeta, potlej vse pozabi.«

»Ančka, zaprmej — —«

Dekle mu je pritisnilo roko na ustnice.

»Ne kolni in ne prisečaj!«

»Kakor rečeš, kakor ukažeš. Ne bom klel in ne bom prisegal — pijva, nevestica!«

Janez je vrgel od razposajenosti klobuk v strop in šel točit.

»Močno je to vino,« je opozorila Ančka, ki ji je lice gorelo od prvega kozarca.

»Močnejši smo mi. Ha, Ančka —.«

Janez jo je dvignil pod strop, kakor otroka.

Nato sta pila, prigrizavala šarkelj, ura je pa tekla.

Ko je Janez šel natočit zadnji čaši, se je nekoliko opotekel. Toda ne on, ne Ančka se nista tega ustrašila; zasmejala sta se.

Po zadnjih časah sta se oba kakor zresnila. Strmela sta na belo steno, obeh misli so bile strnjene, molčala sta, a sklenjene roke so se dobri-kale in pogovarjale. Tuintam sta prekinila molk in govorila šepetaje, kakor bi ju bilo nečesa groza. Oba sta čutila, da se nekaj maja in ziblje, da pada nanju izpod stropa kakor črna, mrežasta perot. Niti tega nista opazila, da lučka pojema, da komaj še brli. In preden sta se zavedla, se je dvignil zubelj še enkrat, vztrepetal in ugasnil. Vse je zamigotalo po sobi v zadnji jasnini; bela kamrica se je zavila v črno noč.

Ko je odbilo polnoči, se je nekdo pod Ančkinim oknom zakrohotal. Satan mu je posodil usta in glas.

Janez je skočil kvišku in hipoma stal sredi sobe. Niti lahko noč ni rekel Ančki. Izmuznil se je iz sobe tatinsko in prvič v življenju ga je bilo groza. Vežna vrata so zadržala polehko, nato je k njim pritapljala Ančka v mrzli vročici, otipala zapah in ga zarinila. Omahovaje je šla nazaj v noč, dotipala se spet do postelje, legla in v brezčutni omotici zaspala, kakor bi se pogrezala in padala v globočino.

Janezu se je zdelo, da je videl bežati črno senco čez vrt. Ali ni ga mikalo za njo. Po prstih je šel čez dvorišče — in izgubil v hlevu.

Že se je svitalo, ko se je Ančka prebudila. Spoznala je, da se ni odpočila in da je zmučena kakor od trpljenja. Obsedela je na postelji. Glava jo je bolela, v prsih jo je žgalo. Strahoma je dvignila oči k podobi ob postelji. Gledala je; njene oči, široko razprte, so strmele: groza je lila s podobe. Prečista je imela glavo nagnjeno, vsa žalostna.

Ančka ni dvignila prstov do žegnančka; planila iz postelje, zbegano je zrla po sobi, zagledala čaše, zagledala steklenico — pekočina v duši se je razpalila v silen ogenj, koleno ji je klecnilo, zgrudila se je k postelji in kriknila:

»O Marija, o Bog, o moj Bog!« (Dalje.)

FRAGMENTI IZ »TRENTARSKEGA ŠTUDENTA«.

Zložil Josip Lovrenčič.

UVODNA BESEDA.

Od vzhoda do zahoda ima čas peroti
in večnosti ga dan za dnem
odnašata v objem:
kar je že enkrat bilo, več ne najde poti
v življenje naših dni —
vse je ko kaplja, ki se v pesku razgubi!

Spomin ostane? O, spomin je nebogljeno dete,
zaman v besedi govori in joče,
nihče ga trajno pripoznati noče:
umira, ko poganja prve in najlepše cvete! —

Zamislil sem se v prošlost naših gor,
ki jim pravljичnega življenja zor
je dolgo svetil
in v prsih želje čudesne in hrepenenja netil,
in videl sem: že zadnja kaplja

v pozabnosti se pesek nam potaplja.
Ah, da! Železna kača z rdečimi očmi,
tam v davnih dneh prorokovana,
se vije, grize v gore in jim pije kri
pravljic, v vsakdanjost vsa zaverovana . . .

Iz mojih misli jih ne more!
Globoko
v srce jih je začrtala mladost s sanjavo roko
in dala ž njimi svetel mi spomin na moje gore!

Vam, moje gore, vzdihni zemlje do neba,
vam moja pesem,
ž njo vašo slavo naj vaš sin raznesem:
vso vašo prošlost vklešem vanjo
ljubeče, kakor lepo sanjo,
vzcvetelo v tajnah hrepenečega srca! —

ROJSTVO.

Zlata obla solnce je vtonilo za gorami
in iz črne zemlje se je vzpela lepa majska noč,
modra ptica, in je razmahnila
vsepovsod ogromna svoja tiha krila:
sládko se pod njimi dramí
sanj tisóč
v zadovoljnomirnih gnezdih gorskih koč.

Triglav, tisočletja stari in častitljivi očak, strmi,
v misli zatopljen pred se in vidi: tudi Trenta spi.
Spi! A ena kočá le še bdi:
dvoje okenc v noč svetlobo meče,
koča čaka vdano tihe sreče . . .

Zdaj, zdaj v njej se prvo dete porodi!

Zdaj!

Glej: meglica — táko more v noč pričarati edíno maj —
dvígnila se je ob živo šumljajoči, bistri Soči
in kot lepa misel pluje k tihí kočí,
kjer še dvoje gólobjih oči, dvoje okenc, v noč žari.
Obvisela je nad hišico meglica in iz nje izvile
so se Rojenice tri, lepé, ko da bi mesečino pile
in bi solnčni žarki s snežnimi kristali
jim tančice bele stkali . . .

Prva Rojenica pesem je zapela,
struna srébrna ne bi tako zvenela:

»Dete, oj dete,
oj dete mladó,
v gorah življenje
te čaka lepó!

V gorah boš živel,
v goráh osivel
kmet, gospodar,
srečen vsekdar! —«

Druga Rojenica pesem je zapela,
zlata struna bi takó ne zazvenela:

»Drago dete, ljubo dete,
le mladost
v gorah ti zacvete:
klic hrepenenja
v zarji življenja
zvabi te po učenost
in te k oltarju pripelje,
v sveto veselje! —«

Tretja Rojenica pesem je zapela,
struna solnčnih žarkov bi takó ne zazvenela:

Dete, dete! Lepó in težkó
in težkó in lepó ti bodi življenje,
kakor nikomur ni še biló:

Hrepenenje bodi tvoje — hrepenenje je trpljenje!
Hrepenenje bodi tvoje — v hrepenenju je kal slásti!
Hrepenenje bodi tvoje — v hrepenenju je nemir!
Hrepenenje bodi tvoje — hrepenenje te vpropasti!

In dom: dom bodi ti povsod in bodi ti nikjer!
In dasi sam, imej otroke: čuda, ki jih skriva gruda,
in tajnosti, ki jih preteklost je rodila,
in tajnosti, ki jih v prihodnosti bo solnčna luč dočila,
ko jim življenje daš
in pred strmečim ljudstvom jih priznaš,
in še se ti ne umiri srcé,
s premrzlo roko moja sestra ti oči zapré! —

Ko končala s svojo pesmijo prorokovanje tretja
Rojenica,
vse tri spet sprejela bela je meglica . . .
Na poti v noč jih z lučjo razsvetljenih okenc je
pozdravljaj jok:

Rojen je bil otrók! — — —

POGODBA.

Večerni mrak se skozi okno gnete
v ponižnost štirih sten, med njimi se gosti
in pije luči kri
in mrtvotiho svoje sanje plete.

Na postelji leži scholar oblečen vznak,
oči so trudne — v dnevu videle bi mrak —
sen kličejo, da bi preslepil glad.
Sna ni. Glad ko razjarjen gad,
v vse ude grize, siče strup,
še misli že strupí obup — —

Izpile sence so že davno luč. V temó
je dvanajst vdarcev bronastih prišló;
ko čakajoč drug drugega so tajnostno brneli,
scholarju zadnje misli so razvneli:

— O Bog, o Bog!
In še ni konec časa — spet svoj krog
začne od kraja!
če se že čas pomlaja,
daj, da mu jaz odmrem,
daj, da oči zaprem
in k Tebi grem! — — —

Ni misel še dogovorila se do konca
in soba je vzžarela, ko da solnca
krvavega se v njo je luč razlila.
Scholarju je neznana sila
povrnila moči.
Ko v prazno luč strmele so oči,
začul je glas — ni slišal še enakega nikdar:

— On noče tvoje smrti, o scholar,
On hoče, da trpiš
in se trpeč življenja veseliš —
si zadovoljen s tem, scholar? —

In v rdečo luč rdeč smeh se je razrasel,
od poda se do stropa in od stene se do stene pasel
trenutke tri in je zamrl
ko da sam sebe se je zbal in se požrl.

Scholarju blede je zbledel obraz,
vse ude mu prevzel je mraz
in glas
mu bil je trepetlika, ko skoz plot blestečih zob
se razcvetelo je vprašanje: Kdo si? v sobo tiho
kakor grob.

— Kdo sem? — ki Ne mi geslo je vseh gesel,
ki Ne mi veslo je vseh vesel

in nosi me povsod
čez morje — imenujem ga: človeški rod —

— In kaj bi rad, zanikujoči duh? —
vprašanje drugo šlo je do nevidnih uh.

— Obiskal sem te; hočeš — te trpljenja rešim:
telesni ti in tvojih misli glad utešim
za zdaj in za vselēj!
Samó pogódití se morava poprej.
Svoj živi dan se ne skesaš,
če se zapišeš mi in dušo mi prodaš! —

Scholarju v sencih je začelo biti,
ko da narastli so možgani zviti
in nimajo v črepinji več prostora.
In zadnjega pomisleka zavora
se skrhalo je ob veliki želji!

— Zapišem se ti in prodam. Vtolaži glad,
ki ude mi mrtviči,
vtolaži misli: daj naj bodo ptiči
in bo jim prosta pot, kamor bi rad,
in jaz — še jaz naj ž njimi bom povsod
in naj nad elementi bom gospod! —

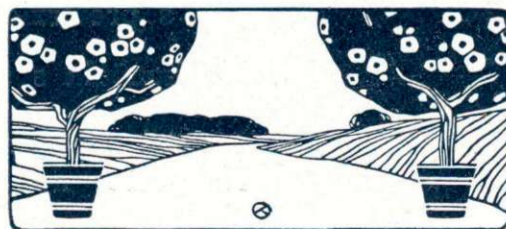
— Želel si — vse se ti zgodi,
pogodbo še podpiše naj mi tvoja kri! —

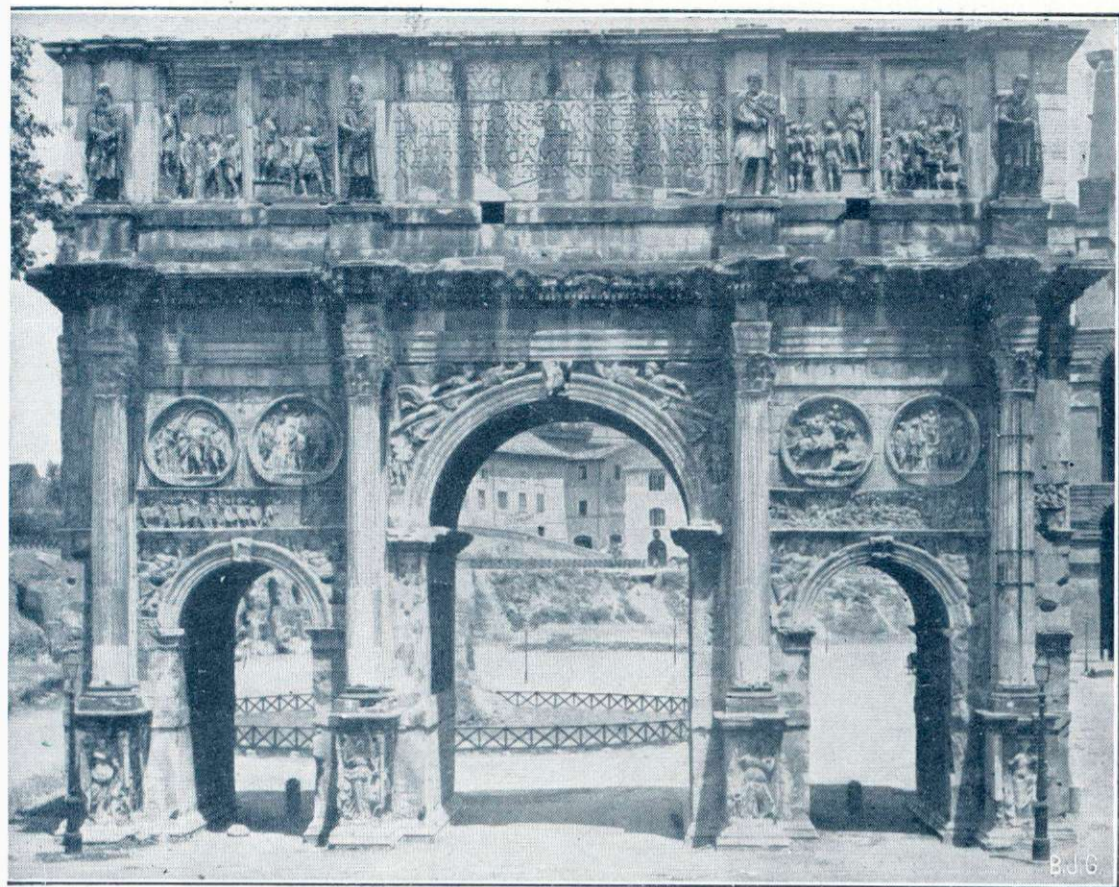
Iz luči v roko je scholarju bel priplul papir
in na papirju ležal je rapir.
Scholar je vzel papir, z rapirjem roko ranil
in kapljo krvi pod pogodbo kanil.

Takrát —
sred sobe se je vzobličil nič:
odet v žareč škrlat
je pred scholarjem stal hudič:
— Spoznajva se obraz v obraz —
Glej, to sem jaz! —

Z desnico segel je scholarju v desno,
čez prste mu je palec svoj užgal
in v dlan
mu štirih prstov znamenje je dal
in spregovoril votlo resno:
— Dokler ta znak na tvoji roki bo črnel,
kar poželiš — boš vse imél! —

Na okno je potrkal mladi dan.
Hudič
se ga je zbal in se prelevil v nič.

KONŠTANTINOV
SLAVOLOK
V RIMU.

S POTI.

Piše Izidor Cankar.

Milano.

Najodličnejša moška dušna nezmožnost, razum, si z zvijačo nič ne pomaga. Kajti kadar mi pravi prijatelj: »Poznam Vaše nazore o narodni umetnosti, toda jaz sem drugega mnenja«, mislim samo prvi trenutek na to, da ga je treba poučiti; izkušam samo prvi hip urediti svoje misli o narodni umetnosti, toda v naslednjem si že stopim za hrbet, pogledam čez svojo in prijateljevo glavo ter vidim, da tudi on stoji za svojim hrbtom in da pravi: »Ne poznam Vaših nazorov o narodni umetnosti in bi jih rad zvedel.« Tedaj si pravim: »Torej mu jih moram razodeti, da jih ne bo verjel.« Precej potem si stopim drugič za hrbet in vidim, da si stoji tudi prijatelj dvakrat za hrbtom in da mi pravi: »Ne poznam Vaših nazorov o narodni umetnosti; govorili boste torej resnico, da bi me zapeljali v zmoto.« In jaz si pravim: »Moj prijatelj je umen človek, torej moram lagati, da mi bo verjel.« In ko si stopim tretjič za hrbet, vidim, da se je tudi moj prijatelj potrojil in da se mi smeje: »Saj vem, da nimate nobenih nazorov o narodni umetnosti, toda zvedel bi rad, če jecljate.« Ko to vem, bi ga lahko takoj ukanil, če bi ga mogel.

Tako se požiramo med seboj kakor dve ogleдали, ki si visita nasproti; gledamo si jasno v

prazno 'perspektivo duše, kajti naša zvijačnost se ravnotako pravilno lomi, kakor svetlobni žarki, in je torej nepotrebna. Ko je navadna laž postala smešna, ker si sam nastavljam preveč zank in pasti, da bi ne videl tistih, ki mi jih je nastavil prijatelj, ko niti z resnico ni več mogoče resnice prikriti in postavim niti s tem, da si s krvjo namažem prste, ne morem dokazati, da nisem morilec, in ko niti drugotna laž ne more več zakriti resnice, je najbolje, da ostanemo pri čisti resnici ali pri prvotni laži ter da si ne stopamo več za hrbet. Kakor nam gre, ne more iti več dolgo dalje; naša zvijačnost je pri koncu, ker je brezkončna.

Vidim pa, da je pri ženskah drugače. Če me prijatelj vpraša, kaj delam, mu moram odgovoriti, da dobro piše, in če bi hotel vedeti, kdaj se bo poročil, vprašam, kako mu tekne gostilniška hrana. To je logično. Toda če prijateljici pripovedujem, kako sem hodil na Golico, mi reče: »O sevé, čas mine, ljubezen je večna,« in če ji govorim o Machiavelliju, mi seže v besedo in pravi: »Ne bodite predrzni, gospod; vsakdo ve, da je moderna literatura slična romantiki.« Njih ogledalo ni ravno, prva slika je že začrtana in vsaka naslednja veliko bolj, perspektiva nerazumljiva. Mi smo z nemočjo svoje zvijačnosti pokazali, da nam je razum opešal, ko se je poostril, kakor je oko bolno, če

(Dalje.)

je dalekovidno, toda tam se je nagon pokvaril in je sedaj kakor od vetra presukan kaŝipot, kakor raztrgano straŝilo sredi njive, ki v njem gnezdiŝo vrabci, kakor zakonik pisan od zločincev, ali kakor veŝča, ki je sedla na ugasel svetilnik.

Vidim tudi, da je gorje, če zadene bolan razum ob pokvarjen nagon. Vidim, da Fritz ne bo pisal Karli razglednic, kakor jih pošiljajo korporali pericam, in da se bo uničil.

Milano.

Ko sem bral danes pod galerijami večerne časopise, sem slišal pri sosednji mizi dva človeka hrvaŝko govoriti. Eden je odhajal in je že stal. Imela sta obadva nenavadne klobuke in nenavadne obraze, kakor jih imajo vsi slabi pisatelji in slikarji. Tisti, ki je še sedel, je rekel:

»Kaj mi prihajaš vedno z istim? Stokrat sem ti rekel, da sta razumljivost in nerazumljivost relativna pojma, in povej tistemu svojemu prijatelju, ki mojih pesmi ne razume, da se zemlja tudi takrat suče, kadar on spi, in ga vprašaj, če sta bila nebo in solnce ŝele takrat ustvarjena, ko ju je obsvetila luč njegovega rojstva? Ali Danteja zato nerad berem, ker je slab pesnik, ali ker ne znam italijanske zgodovine? Kako naj jaz prikrajam svoje misli po tistih, ki jih tvoj prijatelj nima? In če ima katero, je toliko časa ne bom respektiral, dokler imam sam boljšo pri roki. Skliči vse markerje in ti bom izjavil pred pričami: Če bi moral svoj prazniŝki cilindar natekniti oslu na glavo, ne bom prerezal cilindra, ampak bom oslu odstrigel uŝesa.

In kar se drugega tiče, ne morem spoznati, da so pesmi izključno sredstva za prebavo, pomirjevanje živcev in povzdigo narodne zavesti. Bil je tak čas in bo morda zopet; takrat bom zopet mislil, da so velike reči velike, kakor sem sedaj prepričan, da so najmanjše najznamenitejše. Lepo te prosim, pusti me, da svoje osebne zadeve uredim, preden se lotim skupnih, in ti sveto obljubljam, da bom namesto o jasminu prepeval o Balkanu, kakor hitro bom narod tak jasno čutil v srcu, kakor čutim jasmin pod nosom.

Moj Bog, saj se ti ne mudi tako! Potrpi samo ŝe za eno besedo o pohujŝanju. Vem, da sem greŝnik, toda ko bi ne hotel biti poŝten človek, bi pisal drugače ali bi sploh ne pisal. Zapeljivec je, kdor si mazili lase, svileno obleče in natakne hrepeneč pogled ter reče: „Mladina, tako se bliŝaj ljubezni!“ in ne jaz, ki capin beŝim po cesti v zasmeh ljudem ter kličem: „Mladina, od ljubezni prihajam!“ Sploh pa mislim, da mladina ŝe vedno ni edino merilo slovstva, kajti . . .«

»Nazdravje,« mu je podal znanec roko.

»Nazdravje,« je odgovoril sedeči moŝ. »Povem ti pa, da je vsaj ta stara primera resnična: Pesem je kakor vlačuga; eden gre mimo, drugi se ustavi, zaničujeta jo pa obadva, ki svetu z veliko bridkostjo ponuja svoje revno veselje.«

Kdo sta bila tadva moŝa in kako se je pogovor zašel? Zveze mi niso popolnoma jasne.

Kako različni so nazori o umetnosti! Mislim, da najde dandanaŝnji vsaka misel svojo glavo.

Milano.

Davi sem ŝe leŝal v postelji (prva jesenska svetloba je prihajala skoz okno in lahna zavesa se je napihovala od uličnega hladu), ko je Fritz stopil v sobo in mi sedel k nogam. Lica so mu bila pegasto zardela, kravata mu je visela poŝevno in obleka mu je diŝala po različnih tujih vonjih. Bilo ga je ŝalostno gledati takega v mirni jutranji svetlobi; tudi veseli, stekleni lesk njegovih oči je bil ŝalosten.

»Ali nisi spal nocoj?« sem ga vpraŝal.

»Nasprotno. Bil sem vso noč izredno buden.«

»Kaj si pošel? Saj si rekel snoči, da greŝ po predstavi domov.«

»To in ono, vse mogoče reči so mi dale opraviti. Zloŝil sem pesem in jo komponiral. Ali jo hočeŝ slišati?«

Del mi je kazalec na nos in se nizko sklonil ter deklamiral, kakor bi pripovedoval anekdoto:

»Po cesti grem in slišim svoj korak
in sem vesel, da ga sam ne odmevam.
Moj korak bije ob okna visokih hiŝ,
ob zatohlo spanje, polno pozabe, tam notri,
ob mučno bedenje, ki ŝivi od bridkosti,
ob nebo in zvezde na njem.
Slišim svoj korak in vse drugo, kako odmeva.
tudi tvoj večni odmev slišim, moj Bog,
le sam ne odmevam.
Slišim glasove veseljstva iz lastne bolečine
in jih ne motim.«

(Bilo je nekaj podobnega, kar je pripovedoval. Opaŝam, da si je danaŝnje pesmi prav tako teŝko zapomniti, kakor je teŝko ekscerpirati moderno znanstveno knjigo, tudi najboljŝo.)

»Ali je pesem dobra?« me je vpraŝal Fritz; videl sem, da mu je vseeno, kaj odgovorim.

»Nič več ne vem, kaj je poezija. Imel sem jo vedno za nekaj prazniŝkega.«

»Za nekaj nadzvezdnega, prelubi? Ne za vizionarno osvajanje Neosvojljivega, temuč za slavnosten govor o stvareh, ki jih vsi poznamo, najdraŝji? Za riman shod beraŝkih misli, ki se sicer

klatijo po vsej deželi? Za ritmično dirko javnoznanih starcev? Ali pravzaprav za dišeč šopek cvetja z domačih livad? Pa da boš potolažen: Moja pesem je slaba, čeprav bi jih mnogo reklo, da ni lepa.«

(Fritz se je malokdaj hvalil, dasi je poln napa, ali morda prav zato, toda kadar je rekel, da je zložil dobro pesem, je bila dobra.)

»In kaj naj pomeni:

Po cesti grem in slišim svoj korak
in sem vesel, da ga sam ne odmevam?«

»Še nikdar nisem bil tako srečen kot nocoj, Guter. (Pa ne misli, da ti bom pravil komentar k pesmi, kajti pesem sama je komentar človeka.) Od tistega časa, ko so me prvič zbolele zvezde, ko me je vse bolelo: tema in luč in vse knjige in vse slike in vsake tuje oči. Morda še veš, kako je, ko deček dorašča?«

Legel je na divan, razpel roke in zaprl oči; še nikdar nisem prej videl, da bi si bil dovolil tako izrečno lirsko pozo.

»Deček, ki dorašča!« Spomnil sem se lastne mladosti.

»No, vidiš. Bil sem tedaj kakor struna, ki napeta trepetala dan in noč ter tiho brni. Zadnja leta sem si vsako uro očital, da sem zapravil to zmožnost trepetanja in da ne slišim več skrivnostnega brnjenja čiste bolečine. Ali sem ti pravil, kdaj sem prvič rekel: Ljubil bi?«

»Ne vem.«

»Bil sem s starši na počitnicah v majhnem trgu na Bavarskem. Tedaj sem kadil prve cigarete, pisal prvo dramo in sem imel hofmajstra, ki je bil komaj leto dni starejši od mene in je danes najbrže še vedno tako otroški, kot sem bil jaz tedaj. Ob večerih sva hodila na kolodvor, kakor je v majhnih trgih navada, gledat vlak in ljudi; že tedaj sem ljubil nagle izpremembe in vrvenje neznancev. Mislil sem si: 'Eni gredo sem, drugi tja; kako jim je pri srcu?' Enkrat sem šel na peronu mimo črno oblečene ženske; oči so ji sijale izza pajčolana 'kakor mesečina'. 'Kdo te je žalil', sem jo vprašal s pogledom, 'človek ali soda?' Ko sem šel drugič mimo nje in me je pogledala, sem si dejal: 'Ljubil bi te, da bi te branil vsega hudega in ti dal vse dobro.' Bilo mi je, kakor bi mi roka, ki jo ljubim, stiskala srce v prsih; zaihtel bi od sladke bolečine. Ko sem šel tretjič mimo nje, in me je pogledala, so mi stopile solze v oči. 'Hudo je živeti; umrl bi,' sem mislil. 'Hudo je živeti; najrajši bi umrl,' je rekel moj hofmajster glasno. Ko je vlak odhajal, je stopila k oknu; midva sva obenem pozdravila;

zamahnila je z robcem; midva sva šla počasi za vlakom, dokler jo je bilo videti. Spominjam se kakor danes, da ji je na ovinku oblak dima zakril obraz.

To je čas čistih bolečin. Ko sem se vračal s hofmajstrom skoz gozd domov, sem videl med vejami prve večerne zvezde. Rekel sem si: 'Zdaj se prikazujejo, opolnoči bodo svetile z vso močjo in zjutraj zatonejo! Bilo mi je neskončno težko. Na pašniku spodaj so pastirji kurili ogenj, njega medli žarki so prodirali skoz listje. Zadel sem ob kamen z nogo, da se je zakotalil navzdol. 'Ob koliko debel bo udaril, kje bo obstal? Kaj si bo mislil, komur se ustavi pred nogami?' sem si rekel. Bilo mi je neskončno težko. Padel mi je list na roko; zaostal sem in ga poljubil. 'Dajte mi ognja, da prižgem cigareto,' sem rekel hofmajstru. Segel je v žep in mi ponudil škatlico; poropotal je z žveplenkami, kakor delajo skoro vsi kadilci, kadar jih izročajo. 'Kako zamolklo pojó,' sem si rekel; 'vsaka stvar ima svoj glas; žveplenke, ki so določene, da pogoré, pojó kakor krsta.'

Tak je deček, kadar dorašča. Ves je ranjen.«
Spomnil sem se lastne mladosti.

»Vse mu odmeva,« sem rekel.

»Vse mu jasno odmeva, dokler se ne vpraša: Zakaj odmeva in odkod? kak je ta odmev? Jaz sem se jel veliko prezgodaj tako izpraševati in s prvim vprašanjem so se čisti odmevi izpremenili v nejasno bučanje. Ne vem, ali je vsakemu človeku sojeno, da se sam zabode v srce. Ko sem prvič rekel bolečini: stoj, da te vidim, je izgnila, in ko sem ji dejal: vrni se, da te vidim, je ni bilo nikoli več. Kadar sem se vprašal: zakaj sem vesel? nisem bil več vesel. Čakati sem hotel z merilom in drobnogledom, kadar pride, pa ni prišlo. Toliko časa sem degeneriral, da sem prišel do nadčloveka; nisem znal biti ne vesel, ne žalosten, in bi se najrajši sam pljunil iz ust. Moje življenje je bilo tako strašno prazno, brez vsebine; kar je bilo človeka v meni, je ležal zapečaten v zadnjem predalu pisalnika poleg prvih rokopisov in mladostnih pisem. Toda nocoj sem se odpečatil.«

»Ali si bil s Karlo?«

»Da, škodoželjni pravičnik, govoril sem z njo, psihološki konjederec. Govoril sem z njo. Genialno me je žalila.«

»Res?«

»Zakaj ne vprašaš naravnost: kako?«

Sedel je in me motril s polzaprtim očesom, kakor je bila njegova navada, kadar je hotel koga pregledati.

»Ko sem šel potem sam skoz prazne ulice, sem se hotel vrniti, da ji poljubim obedve roki

in rob krila. Z bičem mi je prerezala vezi, ki sem se bil sam z njimi zvezal. Ali veš, da sem po sedmih letih čutil zopet enkrat, kakor deček, ki dorašča? Bolečina mi je pela v srcu kakor trepetajoči zvok srebrne fanfare in nič nisem vprašal, kako, odkod? Molil sem in Boga hvalil, da se me je usmilil in mi dal zopet okusiti čisti napoj bolečine. Svet je bil v meni, tako me je žgalo v srcu.«

»Vse to je nezmislno, Fritz. Če bi te resnično bolelo, bi ne zahvaljeval Boga. Pusti Karlo.«

»Jutri grem še z njo v gledališče.«

»Doma ostani.«

»Nikakor, mein Liebling, in ti pojdeš z menoj. Potem sva to reč končala. Ali boš kmalu vstal?«

»Tako; preden boš ti legel.«

»Ne, najdražji. Le umil se bom, potem grem v Brero. Danes bi se upal spreti z Michelangelom.«

*

H kosilu je prišel izredno dobre volje, zdrav in svež, le obraz mu je bil ponočnjaško zardel.

»Ester mi je pisala, preljubi.«

Bil sem slabe volje; tudi sem bil naveličan večnih vesti brez novic.

»Saj ti piše večkrat.«

»Ali se ti je kaj neprijetnega primerilo dopoldne? Preberem ti samo uvod; je dobro pisan.«

Nagnil se je preko mize in šepetal:

— Kakor je bilo v prejšnjih pismih preveč razglabljanja, tako je v zadnjih preveč ljubezni. Praviš, da me vidiš vsak večer v mraku in vsako jutro v prvi svetlobi (ali je to samo podoba, ali si se res navadil zgodaj vstajati?), da vidiš z zaprtimi očmi moje zapestje kakor zasneženo planjavo, po kateri teko mnoge vijoličaste reke, in da čutiš puh mojega obraza, če iztegneš roko v zrak. Ne morem ti povedati, predragi, kako me vse to vznemirja; čudno tesno mi je, kadar tako govoriš. Ali si mi nezvest in imaš slabo vest? Ali me res ne ljubiš, kakor si nekdanj govoriš, in se hočeš z besedami zanesti v ljubezen? Tolaži me le to, da se bova prihodnji teden videla v Florenci; sedaj se sama več ne spoznam, kako je med nama. Sama sem izgubila ravnovesje, ker so tvoje primere pregorostasne, v njih nenavadnosti je kakor kapljica cinizma. Ali jih rabiš zaradi njih samih, zaradi mene ali zaradi sebe? Najboljše bi bilo prvo, najhujše zadnje. —

»Ester je pametna. Rad bi govoril z njo.«

»Pametna? Čudovita je v svojem miru,« je rekel Fritz in je spravil pismo v žep. »Zaslужila bi, da bi jo vzljubil kdo drugi. Toda jaz bi ga zadavil.«

»Ni verjetno. Ležal bi na divanu in bi govoril o čisti bolečini.«

»Misliš? Kadar ji pišem, mi je vse megleno v glavi od ljubezni. Včasih mislim, da moje življenje brez nje nima cilja.«

»Včasih?«

»Ali sem rekel: včasih? Moj Bog, ne muči me. Jaz ne vem nič.«

Milano.

Proti večeru je stopil v mojo sobo že napravljen za gledališče. Njegovemu skladnemu telesu se je smoking dobro podajal. Prsi so mu bile pod trdim vzboklim naprsnikom še širše in pas še vitkejši. Preča sredi glave je bila začrtana kakor z ravnilom.

»Pohiti. Čas je,« je dejal in si popravil kravato pred ogledalom.

»Kaj igrajo danes?«

Imenoval mi je italijansko dramo, ki je tiste mesece zelo slovela.

»Bral sem, toda gledat ne grem. Mučno mi je, kadar vidim te reči na odru. V njih ni reda.«

»Kompozicije pač, kakor pravi kritika?«

»Torej kompozicije.«

»Čim več je je, tem slabše.«

»Red je torej po tvojem slabost? Ko dramatik pograbi kos kaotičnega življenja, ga suvereno zgnete kakor lončevino, mu da črto in simetrijo svojega duha, ustvari iz mrtve tvarine živ organizem ter tako posnema vseomogočnost in vsemodrost Stvarnika, dela slabo, ker tako dela? Jaz bom verjel v kompozicijo.«

»Toda ko bi bila kompozicija stvarstva taka, da bi bila tvoji kratkovidnosti red in ne kaos kakor je, ali bi bil Stvarnik še Stvarnik? In če bi poveljanci pregledali in doumeli ta red ne prvo sekundo, ne prvih tisoč let, ampak prvih bilijon let, ali bi mogli hvaliti Vsemogočnost in Vsemodrost? Blasfemija je, če primerjaš dramskega računarja z Onim, ki v kaosu razodeva svoj red. Kaos je nadred.«

»Nisem primerjal načina in zmožnosti, le končni efekt; ta je pri obeh red.«

»Da, mož neobrezanega uma, toda kdor ustvarja dozdevno kaotično, se bliža tudi načinu. Bil si večkrat pred Lionardovo Večerjo. Že prej si vedel, kako je zgrajena; da se vsi deli med seboj podpirajo in dopolnjujejo. Kompozicija je popolnoma jasna, sicer bi je ne razlagala vsaka knjiga, kot jo. Povej mi, kakšen je bil prvi vtisk Večerje.«

»Velikanski.«

»Ali ne trdiš preveč? In drugi in tretji? Ko si prvič že prehodil isto miselno pot kot Lionardo?«

»Slika je vendar dobra.« (Spomnil sem se, da me v tretje res ni več zanimala.)

»Moj Bog, dobra! Dobra! Pa bila bi lahko boljša, če bi ne bila modrost Lionardove kompozicije tako jasna, tako mehanična skoro. V tej skrajni urejenosti je mnogo laži, ki si jo je umetnik dovolil svojemu stvarništvu na ljubo. Za naše oči je vse življenje preveč kaotično, in če ga izkušamo umetniško urediti, je ta red potvara. Zato mi jenjaj govoriti o ekspozicijah, viških, peripetijah, katastrofah in drugih sredstvih, ki z njimi izkušamo svojo nezmožnost pobožanstviti. Napravi se!«

Hodil je z dolgimi koraki po sobi gor in dol; iz žepa je bil vzela korobaček in z njim žvižgal po zraku in postelji.

»Rekel sem ti, da ne grem. Kaj boš z bičem?«

»To je zadnji argument za Karlo, če vsi drugi ne bodo držali.«

»O čisti bolečinar! Rabil ga ne boš, razen morda za primero.«

»Prisegam ti, da jo udarim, če si ne bom znal drugače pomagati. Napravi se.«

»Rekel sem ti, da ne grem.«

»Ali si se že tako osamosvojil? Sčasoma boš še popolnoma značajan.«

Stopil je še enkrat pred ogledalo.

»Mislím, da izgledam kakor dompteur. Ali nisem malce smešen? Bog s teboj, najdražji.«

Slišal sem še, kako je zunaj ozmerjal vratarja, ker ni bilo voza pred hotelom. Ko to pišem, je Fritz v gledališču.

Milano.

»Ali si rabil bič snoči?«

»Ga ni bilo treba. Prvo dejanje si je grizla ustnice, v pavzi je šla domov, da se izjoče.«

Fritz je danes pust in izgubljen.

»Pojdiva v Florenco; meni se vse gnusi,« pravi.

L'ITALIA FUTURISTA.

Spisal Ivan Gruden.

Futurizem je najmodernejša literarna šola, ki se je začela v Franciji in se prvotno pečala pravzaprav samo z literaturo, zadnje čase pa je razširila svoj delokrog tudi na slikarstvo (kubizem), glasbo (orfizem) in kiparstvo. Mnogim že beseda futurist samo na sebi ne ugaja. Dva »u« in končni -ist zvenijo nekam hudobno in porogljivo; toda futuristom je to vseeno; oni hočejo označiti svojo umetnost kot umetnost prihodnosti (l'arte dell'avenire). Sicer pa o besedi še pozneje.

Dne 11. februarja 1909 smo imeli priliko čitati v pariškem listu »Figaro« — Le manifeste du futurisme (futuristični manifest). Poglejmo si najbolj kričeča mesta: »Hočemo ljubezen do nevarnosti, navajenost energije in predrznosti.« »Pogum, smelost, upor bodo bistveni elementi naše poezije.« »Hočemo slaviti agresivno gibanje, mrzlično nespečnost, letalni korak, smrtni skok, zaušnico in pest.« »Pesnik mora biti razsipen v ognjevitosti, sijaju in milodarnosti, da pomnoži entuziastični ogenj za prvotne elemente. Samo v boju je lepota. Nobeno delo ne more biti dovršeno (chef-d'oeuvre), ako nima agresivnega značaja.« »Poezija naj se

razumeva kot silen napad proti neznanim močem, katere treba prisiliti, da padejo na kolena pred človekom.« »Mi bomo opevali velike množice, razvnete v delu, v zabavi in upor; peli bomo o revolucijah v modernih mestih, o tresljajih ponočnega žara v arsenalih in o ladjedelnicah, razsvetljenih z velikimi električnimi lunami; opevali bomo požrešne postaje, ki požirajo kadeče se kače, tvornice, privezane na oblake z zvitimi žicami njih dimov; mostove, ki kot velikanski gimnasti jezdiijo na rekah, bliskajočih proti solncu nožev lesket. Peli bomo o pustolovnih parnikih, ki zasledujejo obzor, širokoprse lokomotive, ki topotajo po tračnicah kot orjaški jekleni konji, obrzdani s cevmi, v poletu drseče aeroplane, kojih propeler buči kot zastava in se zdi, da ploska kot navdušena množica.«

Eno leto pozneje je F. T. Marinetti — mlad italijanski pisatelj in pesnik — pripisal v reviji Poesia, ki jo je on tudi ustanovil, še sledeče besede, dišeče po sedemnajstem stoletju: »Mi propagiramo na literarnem polju ideal velike, močne, znanstvene literature, katera naj, prosta vsake smešne klasičnosti, vsega pedantskega purizma,

povečuje najnovejša odkritja, novo pijanost hitrosti in nebeško življenje aviatikov. Naša poezija je bistveno, in sicer totalno uporna vsem rabljenim oblikam. Moramo podreti tračnice verza, razstreliti mostove stvari, o katerih se je že govorilo, in spustiti lokomotivo svoje inspiracije na slepo srečo preko brezmejnih polj novega in bodočega. Boljša je sijajna katastrofa nego monotona dirka, ki jo ponavljamo vsak dan. Smo že itak predolgo trpeli postajenačelnike v poeziji in neumno točnost prozodičnih dnevni redov.«

To je v glavnem najzanimivejši del iz programa futurističnega pesništva, a v Italiji so ga razširili in napravili mnogo originalnejšega.

Bilo je v oktobru 1911, ko se je Italija začela pripravljati na tripolinsko vojno. In ker ni lepote brez boja, so futuristi smatrali vreme za ugodno in so pričeli z velikim bobnom oznanjati potrebo vojne. Marinetti je kar razsipal po ulicah letake. Med drugim je pisal: »Mi futuristi, ki že več nego dve leti proslavljamo med žvižganjem kostoboljcev in paralizikov ljubezen do nevarnosti in sile, patriotizma in vojne — smo srečni, da moremo končno živeti to veliko uro Italije.«

»Ponosni smo, ko vidimo, da je naša bojna ognjevitost enaka oni, ki osrčuje vso deželo. Izpodbujamo italijansko vlado, ki je končno postala futuristična, naj poveča vse nacionalne ambicije in naj proglasi rojstvo panitalijanizma.«

»Ničesar ne moremo občudovati danes razen grozovite simfonije šrapnelov in blazne skulpture, ki jih kleše naša navdušena artilerija v sovražnih masah.«

Fururisti hočejo: tutte le libertà, eccettuata quella di essere vigliacco, pacifista, eunuco.¹ Pobijajo v literaturi in v umetnosti sploh vso dedščino minulih italijanskih generacij, neumno obsedenost v literaturi, akademični tradicionalizem, plašen in pedanten; pobijajo tiranijo profesorjev in arheologov, češčenje muzejev in bibliotek, birokratsko kretinstvo in smešno industrijo s tujimi literaturami.

Fururisti propagirajo tudi temu idealu primerno vzgojo, ki bazira na heroizmu, ljubezni do rekorda, strasti do nevarnosti, predrznosti, pogumu in moči. Branijo vse violentne športe; telovadbo, dirkanje, boksanje itd.

Prigovarjajo odraščajoči mladini, naj energično zaničuje vse akademične diplome in naj se oprosti tradicionalnih družinskih pritiskov, da razvije svoje duševne in fizične zmožnosti; naj se giblje na

¹ Vse prostosti, samo ene ne in ta je: biti strahopetec, pacifist in evnuh.

polju, v tvornici, v pristaniščih, v trgovini in v gospodarstvu.

Hočejo dalje, naj vlada sledi isto direktivo, naj zmanjša pouk grščine in latinščine, ki jih smatrajo za »lue mortale« (smrtno kugo) italijanske mladine. Naj dalje vlada nadomesti oba omenjena predmeta s profesionalnimi, poljedelskimi, industrialnimi in trgovskimi šolami.

Hočejo, naj bodo učne moči mlade po duši in telesu; naj si mladenič sam izbere svojega učitelja, da more v simpatiji in bratskem razmerju do njega razvijati in poizkušati mlade iniciative lastnih misli in lastnih mišic. Tako, pravijo, bomo imeli pouk brez pedantnega formalizma, ki bo produciral malo profesorjev in advokatov, pač pa mnogo zemljemercev, genialnih poljedelcev, mnogo kemikov in trgovcev.

Ves italijanski pasatizem¹ naj umre in bo pokopan. Naj obmolkne retorična in profesoralna grško-latinska Italija, pozabijo naj se »i padri conversanti« (govoreči očetje) Carduccijski, Pascolijevi vrabci in ciprese ter D'Annunzijeve fatalna in krvosramna žena. Poje naj se v prostem verzu z vehemenco, s preciznostjo in veseljem, kot se obstreljuje s torpedovko vojno ladjo in se škropi z bombami sovražno vojsko iz gondole najnovejšega dirigibile.

Bombe in torpedovke imenujejo futuristi svoje proste verze in pravijo, da se more zdeti ta podoba pretirana samo kratkovidnim možganom, ki niso zmožni globoke intuicije.

Po mnenju futuristov samih je njih prosti verz neprenehljiv dinamizem misli, nepretrgan tek podob in glasov, je edino sredstvo za izražanje efemeričnega, nestalnega in simfoničnega vesoljstva, ki je v nas in okrog nas.

Italijanski futuristi niso ostali pri tem, se niso zadovoljili s svojimi prvimi idealnimi zmagami. Marinetti se je skregal s tradicionalno sintakso ter vrgel med svet oni že znani futuristični tehnični manifest, o katerem z vso odkritostjo lahko rečemo, da je budalost, dasi ji ne bi odrekal nekoliko originalnosti. Ko je nekega dne krožil v aeroplanu dvesto metrov nad Milanom in njegovimi mogočnimi tvorniškimi dimniki, mu je brenčeči in žvižgajoči propeler — tako piše sam — diktiral sledeči: *Manifesto tecnico della letteratura futurista*:

Treba je streti vso sintakso in razvrstiti substantive na slepo srečo, kakor pridejo pod pero.

¹ S pasatizmom označujejo literarno naziranje, ki sloni na vsej pretekli literaturi.

Glagol naj se rabi v nedoločniku, da se tem bolj elastično akomodira substantivu in ostane neodvisen od pisateljevega jaza, ki opazuje in ustvarja. Samo glagol v nedoločniku more izraziti pomen kontinuitete življenja in elasticiteto misli, ki jo zaznava.

Treba je oslabiti pridevek, da goli substantiv ohrani svojo bistveno vrednost. Adjektiv ima značaj nuance (*carattere di sfumatura*), je neznosen v futuristični dinamični viziji, ker je njegov predpogoj pavza, meditacija.

Oslabiti se mora adverb, ker ohranja stavku neprijetno enoto v tonu in veže preveč na ozko različne glasove period.

Vsak substantiv mora imeti svojega podvojenca (*doppio*), to se pravi slediti mu mora neposredno substantiv, ki je z njim v ozki zvezi po analogiji: *uomo — torpediniera* (mož — torpedovka), *donna — golfo* (žena — zaliv), *piazza — imbuto* (trg — lijak). Morajo se eliminirati primerjalne členice *come, quale, così, simile a*, to se pravi odpraviti vso direktno tradicionalno zvezo med *comparatum* in *comparandum* in ves *tertium comparationis* izraziti z enim samim pomišljajem.

Odstraniti pike, vejice in slična znamenja; da pa se zaznamuje gotovo gibanje v slogu, naj se vpeljejo matematična znamenja kot n. pr. $+$ — $\times = : > <$ in muzikalične note.

Bolj bogato naj se rabijo analogije, a ne vsakdanje; biti morajo široke v pomenu in težke v pojmovanju. Analogija, pravi Marinetti, je globoka ljubezen, ki družni oddaljene stvari, na videz različne in sovražne. Samo z obširnimi analogijami se doseže orkestralni slog, ki je obenem polihromen, mnogoglasen in mnogoličen. Samo tak slog more objemati življenje snovi. Marinetti je v svoji »tripolinski bitki« (*Battaglia di Tripoli*) primerjal utrdbeni prekop, iz katerega zijajo cevi pušk in bajoneti, z orkestrom; ali mitraljezo s fatalno žensko itd. Ali se s sličnimi analogijami res vpelje v slog »velik del vesoljstva v kratko epizodo« in ali je Marinetti to dosegel, je vprašanje.

Podobe niso cvetlice, katere treba izbirati in trgati s štedljivostjo, kot je rekel Voltaire, ampak tvorijo kri v poeziji, ki naj bo nepretrgana zaporednost novih podob. Drugače je vse malokrvnost in bledica. Čim bolj so podobe široke, tem delj ohranijo učinkujočo moč presenetljivosti; zato proč s stereotipnimi podobami, proč z obledelimi metaforami.

Ne razločujejo se več posamezne kategorije podob, naj so potem vzvišene ali sirove, elegantne ali navadne, ekscentrične ali naravne. Intuicija, ki jih spočne in zazna, ne pozna nikakih preferenc.

Analogični slog, ki tako nastane, je absoluten gospod vse snovi in njenega napetega življenja.

Da se zbere in zavije vse to, kar je materiji najnestalnejšega in najnedoumevnejšega, je treba ozkih prisposodobnih in analogičnih verig in mrež (*catene e reti delle analogie*).

Ker je vsaka vrsta redu in discipline fatalno znamenje previdnega in konservativnega razuma, je treba orkestrirati vse prisposodbe tako, da se razpostavijo v največjem neredu.

Uničiti v literaturi »jaz«, to se pravi vso psihologijo. Človek, ki so ga biblioteke in muzeji že popolnoma izpremenili in napravili iz njega učeno in logično pošast, ne interesira več, treba ga je torej brisati iz literature in ga nadomestiti s snovjo, koje bistvo je treba zaznavati intuitivno, jasno in nazorno. Tega pa kemiki in fiziki ne bodo nikdar znali. Treba je nadomestiti človeško psihologijo, ki je že izčrpana, z obsedenostjo snovi.

Hočemo v literaturi, pravi dalje Marinetti, življenje motorja — nova instinktivna žival, koje splošen instinkt bomo spoznali vselej, ko bomo spoznali različne moči, ki ga sestavljajo. Nič ni bolj interesantnega za futurističnega pesnika nego tipka mehničnega klavirja.

Poleg tega naj se v literaturi izraža tudi teža (*peso = facoltà di volo*, zmožnost poleta) in vonj (*odore = facoltà di sparpagliamento*, zmožnost raztresljivosti) predmetov, dve stvari, ki se dosedaj nista vpoštevali v literaturi, pravi Marinetti. —

Toda če bi bil Marinetti prečital malo bolj pazljivo najmodernejše francoske dekadente, bi bil lahko zapazil, da je vonj nekaterim direktno studenec inspiracije, jim je téma, objekt.¹ Torej nič novega, dasi pravi, da je novo.

Treba je n. pr. naslikati pokrajino z vonji, ki jih je zmožen percepirati samo lovski pes. Poslušati moramo motorje in reproducirati njih najrazličnejše in najposebnejše nečloveške pogovore. Odtod si lahko razlagamo toliko *tüm — tüm* in *brrr . . . büm* o Marinettijevih bitkah.

Materijo, pravi teoretik italijanskega futurizma, smo vedno gledali s stališča jaza, ki je pa raztresen, mrzel in preveč zaposlen sam s seboj, poln učenih predsodkov in človeških »obsedenosti«.

Človek je nagnjen k temu, da ali s svojo mladeniško veselostjo ali starostno bolestjo umaže materijo, ki vsebuje čudovito kontinuiteto poleta proti večji ognjevitosti, večjemu gibanju in večji razdeljenosti same sebe. Materija ni ne žalostna, ne vesela. Nje bistvo je neizčrpna energija. Pri-

¹ Primerjaj Iz. Cankarjev članek o francoskem simbolizmu v lanskem »Dom in Svetu«.

pada vsa pesniku, ki se bo znal oprostiti tradicionalne sintakse, kajti ta je težka, omejena, privezana na tla, brez rok in brez peruti zato, ker je samo inteligentna. Samo »nesintaktični« poet, ki uporablja besede kot mu pridejo pod pero, nevezane, proste, se bo mogel vglobiti v bistvo materije — motorjev, strojev, aeroplanov, torpedovk, mitraljez itd. — in bo tako zatrl sovražne sile, ki nas ločijo od nje. Marinettijevi učenci, ki so in niso poeti, še niso zadovoljili svojega učitelja. Pravi, da so njih metafore še preveč logične. Naj jih torej olajšajo in posplošijo, saj ni treba, da jih kdo ume: *Esser compresi non è necessario*¹ — ni potrebno, da nas kdo razume.

KONŠTANTINOV KRST.

Marinetti sanja dalje o neki »immaginazione senza fili«, ki pa jo bo šele znašel s svojimi prijatelji; kaj je ta »brezžična domišljija«, najbrže še sam ne ve. Je nekaj futurističnega, nejasnega, nebiblioteškega. Bržkone si misli pod »žicami« paragrafe in pravila gramatične sintakse, ki mu je od lanskega leta dalje tako na poti. Torej abbasso la sintassi! Sintaksa je neke vrste monoton tolmač, cicerone, potom katerega je bila literatura dostopna vesoljstvu, ljudem, buržoaziji in domoljubom. A slovstvo, umetnost mora stopiti v direktno zvezo z vesoljstvom in mora tvoriti z njim eno telo. Zato proč s sintakso, zadržimo vsako

¹ Poeti futuristi, stran 21.

posredno sredstvo med literarnim svetom s tem, da ovržemo potrebo tradicionalnega pismenega jezika. Iz tega pa bo nastal kaos, ki ga niti Marinetti in Comp. ne bodo umeli.

Italijansko časopisje je Marinettijevemu programu ugovarjalo takoj od začetka. Corriere della Sera je pisal: *La vostra letteratura non sarà bella! Non avremo più la sinfonia verbale, dagli armoniosi dondolii e dalle cadenze tranquillizzanti.*¹ To je sicer res, toda futuristi ravno to hočejo. Mi rabimo, izvaja Marinetti, vse brutalne glasove, vse ekspresivne krike silovitega življenja, ki nas obdaja. *Facciamo coraggiosamente il brutto in letteratura, e uccidiamo dovunque la solennità.*

(Stvarjamo pogumno grdost v literaturi in vsepovsodi ubijamo svečanost.) Glavna stvar ostane futuristom vedno »libera intuizione«, prosta intuicija in proste besede (parole in libertà). Zabela vsega tega pa je sovraštvo do muzejev in bibliotek, želja po uničenju vse starinarsko-klasične robe, sovraštvo in preziranje razuma (intelligenza). Odiare l'intelligenza je ena najbolj karakterističnih parol Marinettijeve šole. Zato pa je treba vzbuditi v sebi nebeško intuicijo, značilni znak vseh novolatinskih rodov. V tej ekstravagantnosti so hoteli nekateri najti vpliv Bergsonove filozofije. Marinetti pa trdi, da se je tega nalezal pri Danteju in Edgardu Poeu.

Dante »La divina Commedia, Paradiso, spev XI. pravi: *O insensata cura de' mortali — Quanto son diffettivi sillogismi — Quei che ti fanno in basso batter l'ali.*²

Slično išče Edgardo Poe (Colloquio fra Monos e Una) poetičnega duha samo v analogiji, ki nima ničesar opraviti z bolnim in samotarskim razumom.

Da smo si na jasnem. Futuristi splošno silno veliko govore o svojem geniju (genio), o svoji intuiciji in svoji inteligenci. V koliko se zadnja dva pojma razlikujeta med seboj, piše Marinetti: *Per intuizione, intendo dunque uno stato del pensiero quasi interamente intuitivo (!) e incosciente.*

¹ Vaša literatura ne bo lepa. Ne bomo imeli več verbalne simfonije s harmoničnim bingljanjem in pomirjajočimi kadencami.

² O nezmisljena skrb ljudi, kako pogršeni so silogizmi, ki silijo k tlom tvoje peruti.

Per intelligenza, intendo uno stato del pensiero quasi interamente intelletivo (!) e volontario. To naj bi bile med drugimi nekatere glavne misli iz tehničnega manifesta futuristične literature. A ni pravila brez zgleda. Uporabimo tedaj dane zapovedi ter čitajmo par vrstic iz Marinettijeve »bitke«.

Battaglia Peso + odore Mezzogiorno $\frac{3}{4}$ flauti gemiti solleone tumbumb allarme Gargaresch schiantarsi crepitazione marcia Tintinnio zaini fucili zoecoli chiodi cannoni criniere ruote cassoni ebrei fritelle¹ pani — all'olio cantilene bot-

¹ Poldne tri četrt flavte zdihovanje pasji dan tumbum alarm Gargareš lomiti se prasketanje pohod žvenkljanje tornistri puške kopita žebli topovi grive kolesa zaboji judje kolači, kruh cvrt na olju pesmice prodajalne zasmrajene krmizljivost smrad cimeti itd.

teguce zaffate cispa puzzo cannella itd. Bilo bi odveč, da še dalje iščemo zanimivosti v sličnih ekstravagancah. Povedati je hotel bajè sledeče: tri četrt na eno je. Vročé kot v pasjih dneh. V Gargarešu je alarm. Splošno razburjenje, vpitje in ropotanje. Judje nemoteni ponujajo svoje na olju cvrte kolače. Iz prodajalne prihajajo neprijetni duhovi — krmizljavi ljudje — smrad in vonj po cimetu.

To naj bo torej l'arte dell'avenire, to naj bo oblika skrajnega futurizma, to naj bo opis katerekoli bitke. Andiamo! Via! To ni umetnost in niti originalna ekstravaganca, to je budalost. Pustimo torej manifest in upajmo, da ga bo Marinetti kot ga je do zdaj, tako tudi v prihodnosti le sam vpošteval. (Dalje.)

ZDRAVNIK DR. MARKA GRBEC (1658—1718).

Spisal Viktor Steska.

(Konec.)

V drugem delu (65—202) se ozira na zamotane ali združene bolezni v posamnih slučajih, n. pr. na vodenico, združeno z mrzlico, na kap in mrzlico, vranične bolezni in kašelj itd.

c) Naposled je dodal še dostavek (appendix), t. j. pismo, ki ga je pisal dunajskemu zdravniku Jan. Fr. Fabaeu 12. januarja 1712 o živinski kuži, ki je tedaj razsajala po Nemškem, Hrvaškem, Ogrskem in po Italiji. List se v bistvu glasi: Oprostí, da tako pozno odgovarjam na cenjeno pismo. Živinska kuža je tudi pri nas povzročila mnogo škode; sreča pa je, da se drži le velike ceste, po kateri Ogrí živino iz Štajerske proti Italiji gonijo. Kje pa izvira ta bolezen? Lani je bilo mokro leto; na Ogrskem je pašnike preplavilo; v začetku jeseni pa tudi že konec polletja 1710. je poginilo sila kobilic, ki so ondi zgnile. Odtod bolezen. Zato so kranjski stanovi prepovedali uvoz svinj iz Hrvaške.

Ker se širi živinska kuža le po dotiki, se je bolezen le tam objavila, kjer so hodili ogrski volí, ali kamor so došli od njih okuženi ljudje, okužene živali ali kamor so pripeljali živalske kože.

Na pse in krokarje se pri nas kuža ni razširila in tudi ne na ljudi, čeprav so meso okuženih živali jedli. Morda jim tako meso ni škodovalo, ker so ga skuhalí, ali pa imajo želodčni so-

kovi tako izredno moč. V Ljubljani nekateri ljudje govejega mesa nič več ne jedo iz strahu, da ne bi morda uživali mesa okuženih volov. Drugi pa niso tako plašni, ker je magistrat ukazal, da se morajo vsi volí preiskati, preden jih zakoljejo. Na Vrhniki je poginil pes, ki je pil vodo, v kateri so izpirali meso okuženega vola; ljudem pa, ki so jedli tisto meso, se ni nič zgodilo, ker je bilo skuhanó.

Znaki te bolezni so: Pljuča zatečejo, srce oslabi, žolčni mehur zabrekne, čreva so vneta in pogostoma s črno krvjo napolnjena, žeja silna.

Živina pocepa v 2, 3, 4 dneh, včasih pa celo že v enem dnevu.

Poizkušali so razna zdravila, pa brezuspešno, zato so jih opustili. Živina je vsa pocepala. Vrhníčani in Logatčani nimajo več živine za delo.

Nekateri so uporabljali naslednja zavarovalna sredstva:

1. V kaki zagati so napravili grmado, jo zakurili in pojali živino skoz dim.

2. V vratno kožo so vtikali teloh, da je nastala oteklina. Ko je oteklina počila, je teloh sam odletel, rana se je pa zarastla.

3. Živini dajo lizati zmes prahu iz angeličnih korenin, encijana, brinja, konopelj, orehóvih lupin in soli. Nekateri vzamejo manj delov, drugi pa dodajajo še razne predmete.

V. L. 1688. je postal dr. Grbec član cesarske akademije Leopoldove ali Naturae Curiosorum. Odslej je vpošiljal svoje opazke in zaznamke v zbornik te akademije. Naslov tega zbornika se glasi, n. pr. za l. 1690.: *Miscellanea curiosa sive Ephemeridum medico-physicarum Germanicarum Academiae imperialis Leopoldinae Naturae Curiosorum decuriae II, annus nonus, anni MDCXC continens celeberrimorum virorum, tum medicorum, tum aliorum eruditorum in Germania et extra eam observationes medico-physico-chymico-mathematicas, cum appendice, ex privilegio Sacrae Caesareae Majestatis. Norimbergae, Sumptibus Wolfgangi Mauriti Endteri. Anno M. DC. XCI.*

Zbornik je izhajal v letnikih. Deset letnikov je napravljalo desetko (decuria). Izhajale so pa tudi centuriae, n. pr. l. 1712. I. in II., l. 1715. III. in IV., l. 1717., V. in VI.

Prvi Grbčevi prispevki se nahajajo v 8. letniku 2. desetke za leto 1689., ki je izšel leta 1690. Grbec je 20. decembra 1689 in 17. januarja 1690 poslal akademiji naslednje spise, ki se imenujejo observationes (opazovanja). Observatio 69. Fomentationum, evaporationum et stillicidiorum in tumore uteri regionem occupante usus. Pag. 179. Obs. 70. Hydrops per abscessum in scroto factum integre sanatus. P. 182.

Obs. 71. Plica subcutanea. P. 183.

Obs. 72. Gangraena prolapsi intestini recti ex purgantibus in obstinata alvi astrictione inepte adhibitis. P. 184.

Obs. 73. Ridiculus sed non omnino irridendus alvum reserandi modus. P. 186/7.

Obs. 101. Epilepsiae et convulsiones incon-suetae. P. 228.

Obs. 102. Mirabilis Phantasiae vis. P. 232.

II., 9 za l. 1690., v Norimbergu 1691.

Obs. 59. Crocitus corvorum interitus jumentorum praesagus. P. 91.

Obs. 60. Glires ovibus infensi. P. 95.

Obs. 61. Ischuria inopinato terrore curata. P. 96.

Obs. 62. Quartana singulariter curata. P. 97.

Obs. 63. Plantago febrifuga. P. 100.

Obs. 64. Febris Maligna cum vomitu caseoso et convulsionibus Epilepticis curata. P. 101—106. (Poslal iz Ljubljane v Avgsburg 6. jan. 1691.)

II., 10 za l. 1691. Tiskano 1692.

Obs. 61. Siliginis pluvia. P. 109.

Obs. 62. Dentis ocularis infausta extractio. P. 113.

Obs. 63. Pulsus mira inconstantia. P. 115.

Obs. 64. Judicia Dei abyssus multa. P. 118. (Odposlal 15. jan. 1692.)

III., 1. za l. 1694.

Obs. 72. De rara Epilepsiae per dysenteriam in gravida solutione. P. 106.

Obs. 73. De Purgantium in Mensium fluxu usurpatione. P. 111.

Obs. 74. Rerum absurdarum Monstrosarumque aspectus gravidis cavendus. P. 113.

Obs. 75. De uberibus scirrhis in hydropicis notatis. P. 113.

Obs. 76. De Quartanae febris per evomitionem carnis verminosae rara solutione. P. 114.

Obs. 77. De Purgantium in colicis doloribus usu. P. 116.

Obs. 78. De Acidularum Roitschensium in cholica biliosa et contracturae metu, singulari virtute. P. 118—120. (Odposlal 23. dec. 1692.)

Obs. 129. De gangraena pedum, podagram mentiente. P. 220.

Obs. 130. Dum pus fit, non semper dolores magis accidunt. P. 223.

Obs. 131. De ischuriae curiosa curatione. P. 226.

Obs. 132. De piscium copia sterilitatis praenuntia. P. 226.

Obs. 133. De Saccharo Saturni egregio ophtalmico. P. 227.

Obs. 134. De cuticulae abrasione menstruatim recurren-te. P.

Obs. 135. De Serpente radice Jalappae e corpore expulso. P. 228.

Obs. 136. De febre quartana verminosa. P. 229.

Obs. 137. De febre quartana matrimonio sanata. P. 230.

Obs. 138. De vena in febribus petechialibus secunda. P. 231.

Ta letnik v dostavku (Appendix) str. 161—163 prijavlja Grbčevo l. 1692. izdano knjigo: *Intricatum Extricatum Medici etc.* in navaja vsebino. Končna sodba se glasi: *Ubi quidem sciendum, in singulis allegatis Capitibus plurima adduci non solum lectu scientiarum avidis jucundissima, verum etiam ad recte exercendam praxim medicam scitu maxime necessaria.*

III., 2, za l. 1694., izšlo l. 1695.

Obs. 165. De ischuria a calculo, collum vesicae obturante, dependente per casu supervenientem gangraenam curata. P. 251—255.

Obs. 166. De frigidae potu jejunis funesto.

Obs. 167. De scabiosis caute medicandis.

Obs. 168. De fungi auris lobo, post perforationem adnati extirpatione.

III., 3, za l. 1695. in 1696. Izdano 1696.

Obs. 5. De deglutitione a causa impedita. P. 6.

Obs. 6. De phthisicis utrum diu vivant. P. 7.

Obs. 7. De dentibus connatis, ante tempus evulsis. P. 10.

Obs. 8. De vino pueris nocivo. P. 12.

Obs. 9. De surditate ex capitis lotionem. P. 13.

Obs. 10. De pudendorum in gravida intumescencia. P. 13.

Obs. 11. De hydrope penis. P. 14.

Obs. 12. De haemorrhagia nimia, ex raninarum incisione. P. 14.

Obs. 13. De strepitu mandibularum. P. 15.

Obs. 14. De Cachexia, cum insigni hypochondriorum obstructione et induritie P. 16.

III., 4. za l. 1696., izdano l. 1697.

Obs. 114. De febre petechiali, melioris constitutionis hominibus funestiore, curata. P. 235—238. Odposlal 28. nov. 1696. Popisuje bolezni svojega prijatelja dr. Štefana Florijančiča, pri katerem so se pokazale maculae petechiales scarlatini coloris.

III., 5. in 6. za l. 1697. in 1698. Izdano l. 1700.

Obs. 137. De ictero auripigmento curato. P. 275.

Obs. 138. De ovo galli gallinacei semicircularis figurae. P. 278.

Obs. 139. De intertriginibus, seu cuticulae ex longiore decubitu abrasione. P. 279. (Odposlal 20. dec. 1697.)

III., 7. in 8. za l. 1699. in 1700. Izdano l. 1702.

Obs. 76. De gravida, ex nimio sanguinis profluxu demortua. P. 120. Popisuje smrt soproge dr. Jan. Gregorja Thalnitscherja. (Odposlal 28. avg. 1699.)

Obs. 186. De hepate in hydropica injuste inculpatu. P. 305.

Obs. 187. Epilepsia duorum annorum virgibus curata. P. 306. (Odposlal 27. okt. 1700.)

III., 9. in 10. Izdano 1706.

Obs. 85. De modo frangendi soleas ferreas clavosque et findendi vitra, fissaque seu diffracta rursus glutinandi. P. 158.

Obs. 199. De liene citra sanitatis laesionem exciso. P. 370.

Obs. 200. De epilepsia ex Erysipelate refrigerato. P. 371. (Odposlal 30. nov. 1703.)

Obs. 223. De corde magno. (Oposlal 15. dec. 1704.)

Centuria I et II.

Obs. 57. De bile in vesiculo fellis lapidescente. P. 128—130. Popisuje bolezni kneza Auersperga. (Odposlal 9. nov. 1706.)

Obs. 100. De roris corrosivitate et inde ortis pustulis. P. 206.

Obs. 101. De maculis scorbuticis. P. 208. (Odposlal 20. dec. 1707.)

V tem letniku je tudi Juri Sigm. Pogačnik razpravljajal o istem predmetu: De maculis scor-

buticis vulgo hepatis dictis. Obs. 93. Odposlal 15. sept. 1707.

Obs. 130. De epilepsia mira metastasi in repentiam coecitatem, et insperatam visus recuperationem. P. 264.

Obs. 131. De remedio in haemorrhoidibus qua fluentibus, qua dolentibus experto. P. 265. (Odposlal 24. dec. 1708.)

Centuria V. et VI. L. 1717.

Obs. 45. Febris tertiana simplex praepostero specificorum usu in cachectico infeliciter curata. P. 67.

Obs. 46. Singultus potu acidularum citatus. P. 68.

Obs. 47. Febres intermittentes quascunque singularis eaque per dextra curandi methodus. P. 68. (Odposlal 12. nov. 1715.)

To so Grbčevi spisi, ki so izšli v tisku. Dr. Gregor Thalnitscher omenja še rokopis: *Vindiciae curationum vernalium*.¹ Ta spis se je bržkone izgubil, vsaj zaslediti ga nisem mogel.

Iz teh mnogoštevilnih spisov spoznamo, da se je Grbec neprestano učil. Nabavil si je mnogo zdravniških knjig in jih pridno, temeljito prebiral ter si izpisaval znamenitejša mesta. Pri svojih bolnikih je potem opazoval, če so dotični pisatelji stvar dognali, ali pa se da morda pojav drugače razlagati. Svoje opazovanje si je sproti začrtaval. Iz teh opazk je o priliki sestavil spis in ga objavil. Kako težko je bilo tedaj zdravniško opazovanje! Zdravniki niso imeli ne dobrega drobno-gleda, ne toplomerov, ki so jih šele pozneje iznašli (Réaumur l. 1730.); niso imeli klinik, ne zadostno opremljenih bolnic. In če tega niso imeli v velikih mestih, koliko manj ugodnosti je bilo v manjših krajih za znanstveno delo. In vendar je Grbec marljivo proučeval bolezni in njih činitelje. Čeprav so šele zadnje dobo spoznali bistvo nekaterih, zlasti nalezljivih bolezni vsled odkritja bakterij, je vendar Grbec poglavitne bolezni dobro proumel in modro sklepal na njih zdravljenje. Sam pa tudi odkritosrčno priznava, da se mu zdravljenje ni vedno posrečilo; krivda seveda ni bila na njegovi strani, ker je storil, kar mu je bilo v danih razmerah mogoče.

V zagovoru ljubljanskega zraka govori sicer resnično, da zrak v Ljubljani sam še ni toliko škodljiv; res pa je, da so bili tedaj v Ljubljani drugi škodljivci, ki so življenje mnogim ljudem uničevali. Zidovje je objemalo mesto in zapiralo kolikor toliko vetrovom pot skozi ulice; ceste ozke, stanovanja temna, nobene kanalizacije, slabi

¹ Izvestja Muz. društva za Kranjsko, 1900, str. 151.

vodnjaki poleg vlažnih in nezdravih hiš tik gradu. Zato so se nalezljive bolezni rade pasle po mestu in kosile čudovito naglo zlasti otroke. Grbec sam je imel enajst otrok; ko pa je l. 1716. pisal oporo, ni nobeden več živel. Ali ni to žalostna slika nezdravih razmer?

Vse to je tudi Grbec dobro uvideval in v svojih spisih jasno poudarjal; toda, ker je bila tedaj voda skoro v vseh večjih mestih slaba in kanalizacija nedostatna, se je moral tolažiti s tem, da niso v Ljubljani slabše razmere v zdravstvenem

CESAR KONŠTANTIN VELIKI.

oziru, ko drugod. Vpliva na vlado pa tedaj zdravniki v prosepah zdravstva še niso imeli.

Slavni empirik Anglež Tomaž Sydemham je budil zdravnike k opazovanju. Zdravilstvo more napredovati le, če posamezni strokovnjaki bolezni prav natančno opazujejo in si vse bolezenske pojave podrobno zaznamujejo. Na ta način se morajo spoznati viri boleznim, razvoji in učinki, obenem pa lahko sklepamo na pomočke, da se bolezni prepreči, zatre ali pa vsaj olajša.

To načelo je padlo na ugodna tla in našlo mnogo zagovornikov. Grbec je bil odločen prijatelj izkustva. Vse njegovo življenje je bilo opazovanje;

plodove svojega truda je objavljajal v spisih in je tako postal sotrudnik pri mogočni stavbi napredujočega zdravilstva.

Vsak pojav si je izkušal naravno pojasniti. Dandanes nam je to pravilo sicer jasno, tedaj pa je imelo še mnogo nasprotnikov med mistično strujo Eskulapovih gojencev. Grbcu se je prigodilo, da mu je urednik zbornika Ephemerides k spisu pristavil opombo, da se pojav ne da naravno razložiti, temveč da je treba misliti na vplive hudobnih duhov.¹ Praznoverja je bilo tedaj še mnogo med ljudmi, celo med učenjaki.

Vsi Grbčevi spisi kažejo njegovo prepričanje, da bodi naša prva skrb, zdravje obvarovati vseh kvarnih sovražnikov. Tu velja po pravici rek: »Bolje drži ga, kakor lovi ga!« Če si je pa kdo zdravje pokvaril, si ga mora z raznimi pripomočki zopet pridobiti. Te pomočke je pa mogoče najti le na podlagi raznih poizkusov.

To stališče je gotovo pravo. Da pa tudi Grbec ni vselej našel najprimernejšega leka raznim boleznim, kdo bi mu mogel za to kaj očitati! Saj vemo, kako dolga in težka je pot do svetlih žarkov pravega spoznanja.

Karol Deschmann² očita sicer Grbcu, da preveč citira in svoje misli preširoko razpreza; mislim pa, da je ta sodba neutemeljena. Kot pisatelj je moral Grbec svoje trditve podpreti z izreki drugih zdravnikov; stvar pa je moral vsestransko popisati, da jo je bilo mogoče umeti. Zato zasluži bolj hvalo ko grajo. Res pa je, da današnjemu okusu več ne prija dolgi naslovi, ki načelujejo njegovim knjigam; tisti čas pa jih je kategorično zahteval.

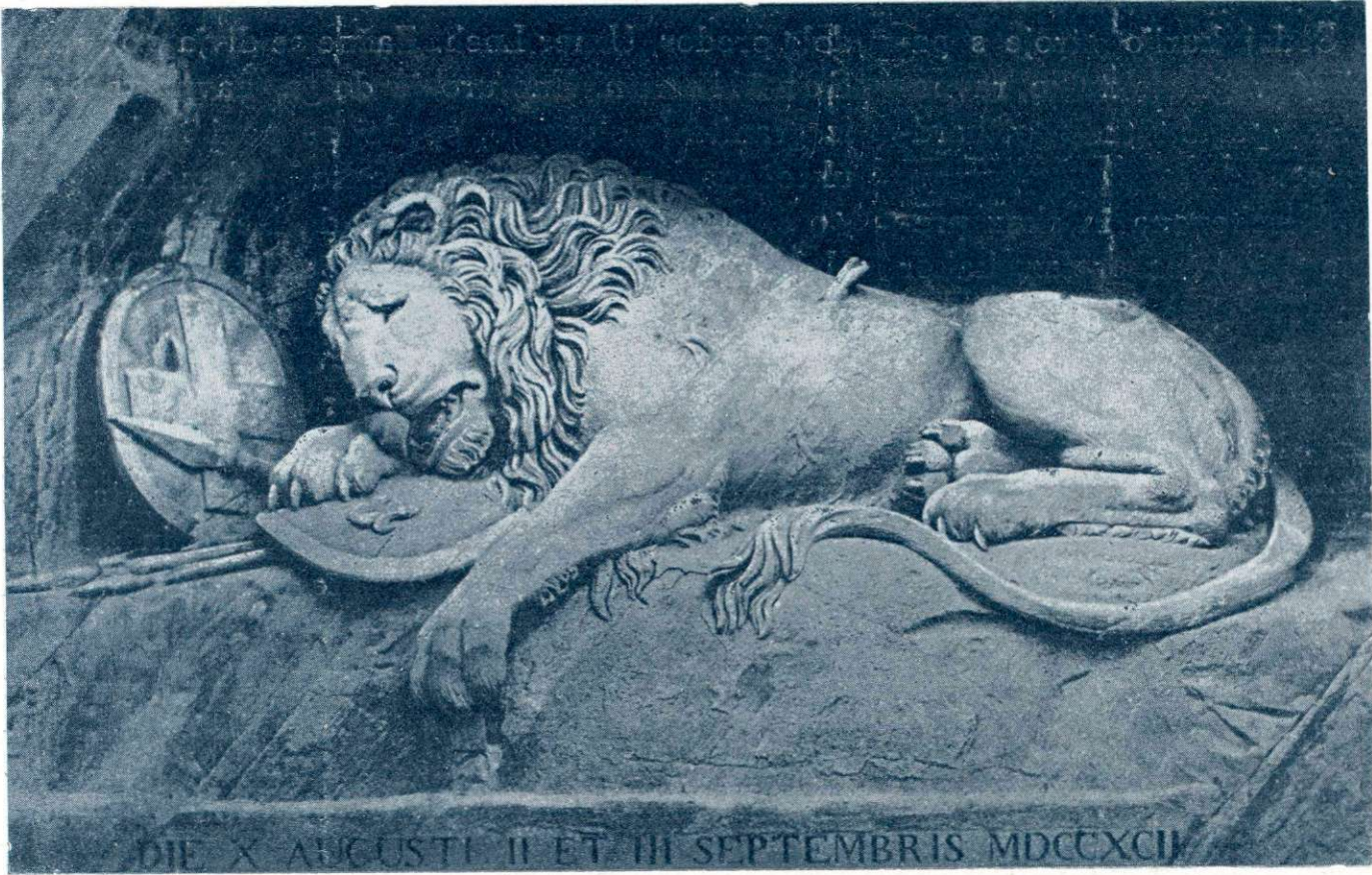
Sicer je bilo na Slovenskem že v prejšnjih vekih mnogo znamenitih zdravnikov, najimenitnejši je gotovo Grbec. Znani so David Vrbec (1578 do 1636), Jan. (Gosjak) Ganser († 1688), Pavel Qualiza, Janez Andrej Coppini, roj. 1653, Janez Peterman, r. 1652, Franc Avg. Bosio, r. 1663, Andrej Vidmajer, Janez Brložnik, Andrej Lojk, r. 1679, Gašpar Corusi (1661—1712), Juri Sigm. Pogačnik³ itd., ki so se vsi odlikovali kot pisatelji, najbolj znano pa je bilo po pravici Grbčevo ime. Morda je ta razpravica kaj pripomogla, da mu ostane tudi še poslej.

¹ N. pr. v letniku II., 9 str. 94, kjer L. Schröck nasproti Grbcu piše: »mihi verisimile videtur malos genios sic ludere.«

² Jahresheft des Vereines des Krainischen Landes-Museums, 1856, str. 1. »Selbst der als Arzt ausgezeichnete Dr. Gerbetz trägt diese Gebrechen seiner Zeit (sc. Citatensucht, Weitschweifigkeit) zur Schau.«

³ Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, 1900, 134 id.

THORWALDSEN:
UMIRAJOČI LEV
V LUCERNU.

PAR DNI V ŠVICI.

Spisal dr. Vinko Šarabon.

(Konec.)

Hotel sem obiskati Sv. Gotthard. Zato drugi dan na parnik v Brunnen, odtam pa z železnico naprej dol proti jugu. Vozil sem se po Vierwaldstättskem jezeru. Vsak se ga spominja iz šole, podoba zlomljenega križa ima. Imajo ga za najlepšega v Švici, bregovi se izpreminjajo neprestano. Dolgo je skoro štirideset kilometrov, široko pa poprečno samo tri, globoko 214 m. Kakor druga jezera v Švici, je tudi Vierwaldstättsko produkt ledene dobe. Vidiš Rigi, Bürgenstock, Pilatus in druge znane razgledne gore, zadaj pa ostali alpski svet; pod gorami pa slikovite planinske postojanke, Weggis, Vitznau, Buochs, Brunnen, Flüelen. Videl sem tudi Schillerjev kamen, Rütli in Tellovo kapelico. Rekli smo že, da je Schiller že sicer zamotano zgodovino še bolj zamotal in da mu to štejejo zelo v zlo. Saj so Švicarji itak dosti naredili, ni bilo treba še Schillerja, da bi koval njihove čine v nebesa.

Južni del jezera se imenuje Urnersko jezero, ob vzhodnem bregu se vleče divna Axenska cesta, od Brunnen do Flüelena. Enkrat je nad železnico, drugič pod njo, vrstijo se predori in zareze in to na razdaljo skoro treh ur. Od Flüelena naprej polno zgodovinskih krajev, Altdorf itd.; bolj so me zanimali gozdi nad raznimi kraji, v katerih nikdar ne sme zapeti sekira — Bannwälder —; to zato, ker jih imajo za varihe pobočij in dolin in krajev v njih.

Kmalu smo pri znanih ovinkih železnice poleg Wassena. Prvič zagledaš cerkvico visoko nad seboj, zaviješ v predor, obrneš se v njem, prideš vun in vidiš cerkvico tik poleg sebe; zopet predor, pogledaš naokoli, cerkvica je globoko pod teboj. Velika družba se je peljala enkrat tam mimo, med turisti preprost kmetič. Zagleda cerkvico nad seboj in vpraša: Was ist das für eine Kirche? Gospod poleg njega pravi: Das ist die Kirche von Wassen. Pridejo poleg cerkve. Und was ist das für eine Kirche? — Die Kirche von Wassen. — Peljejo se naprej, zopet cerkvica. Und sagen Sie mir, mein Herr, was für eine Kirche ist denn das? — Vse se smeja, gospod pa vendar še odgovori: Auch das ist die Kirche von Wassen. Kmet misli, da se delajo norca iz njega, stegne roko in priloži gospodu krepko zausnico, rekoč: Und das ist die vierte Kirche von Wassen.

Gotthardsko železnico so sezidali v letih 1872 do 1882. Stala je 271 milijonov frankov. Najvišja točka je sredi predora, 1154 m nad morjem. Veže Luzern in Bellinzona oziroma Curih in Milan, Nemčijo in Italijo. Vseh predorov je 80 v dolžini 46 km = 18% vse proge, večjih mostov z lokom nad 10 m je 324. Glavni predor med Göschenen in Airolo je dolg 14.998 m, širok 8 m, visok 6.5 m, dvotiren, ves izzidan, stroški 57 milijonov frankov. Temperatura v notranjosti doseže 21° C. Prevoz traja 14 do 25 minut, od 1000 do

1000 m gorijo svetilke. Sedaj kurijo stroje s parom, a ker ima simplonska proga električno, ravnato tako lötschberška, jo bo vpeljala tudi gotthard-ska, že zaradi konkurence.

Drdrali smo mimo Göschenena in skozi predor v Airolo. Sedaj pa nazaj čez prelaz, kakor par dni prej čez Simplon. Takoj za Airolo, 1145 m, je bližnjica, pošteno se spotiš, preden prideš zopet na cesto, prihraniš si pa uro utrudljive hoje. Srečeval sem turiste in tesinske pastirje, bolj so mi dopadli slednji; turisti so skoro vsi iz severne Nemčije. Dve dobri uri hodiš do vrha, 2114 m, mimo mičnih jezerc in zelenih pašnikov; vendar pa ne napravi okolica tistega vtisa kakor Simplon. Sv. Gotthard ni gora, temveč cela gruča raznih vršacev in planinskih dolin s površino 440 km². Višina prelaza samega je visoka ledeniška dolina brez razgleda, pač pa z modernim hotelom — nekoliko spodaj —, kar jo še manj priporoča. Znamenit je pa Sv. Gotthard zaradi svoje flore in geoloških posebnosti. Zelo je utrjen, Švicarji vsak dan pričakujejo ljubih sosedov od juga.

Kakor hitro se pa prevahala cesta na severno stran, takoj se sprijazniš z okolico. Odpre se ti nov svet in vprašaš se, kje je dobila zemlja toliko moči in ljubkosti. Pod nami leži ena najlepših alpskih dolinic, Urserenska. 10 km samo je dolga, 1400 do 1600 m nad morjem, visoke gore jo obdajajo, široka je, ker je strani oglodal ledenik, posejana z najlepšimi planinskimi cvetkami in odeta v temnozeleni travnati prt. Večje ljubkosti iščeš zastonj. Osem mesecev je dolinica zasnežena, a tudi ostale štiri mesece morajo še večkrat kuriti. Na levo pelje prelaz Furka v dolino Rodana, na desno Oberalp v dolino Rena, pred teboj se pa izgubi peneča se Reuša v divji Schöllenski soteski.

Ustavil sem se, bližalo se je selo Hospental in nadalje Andermatt. Tako vabljivo te pozdravljajo vasice, a kaj, ko te motijo stolpi razglednic, moderne hotelske stavbe, avtomobili, brezcutni turisti. Najprvo pogleda tak turist Baedekerja, če je kraj »lep, romantičen, slikovit itd.«, potem šele se mu odpro usta in začne se čuditi: Ach, wie schön, wie romantisch. Sam pa nič ne vidi. Noben dež te ne more bolj vznevoljiti kakor taki ljudje. Zato sem rajši malo počakal in užival; ravno pred menoj se je valil zopet cel polk takih turistov proti Hospentalu.

V Andermattu čepi ob gorski steni cerkvice sv. Kolumbana, sezidana morebiti že v sedmem stoletju.

Dolina se zoži, Reuša se izgubi, cesta ne more naprej. Leta 1707. so ji izklesali skozi skalo 64 m

dolg predor, Urner Loch. Začne se divja soteska Schöllenen. Eno uro je dolga, navpične stene iz granita jo obdajajo, spodaj se peni in buči nekročena Reuša. V sredi soteske pridemo na Vragov most, pod mostom pada Reuša 30 metrov globoko, vodni prah zagrinja most v lahno meglico. Nad sto let je minulo, odkar sta bila most in okolica priča krvavih bojev med Francozi in Rusi. Ruski poveljnik Suvarov je dobil nalog prodreti iz Italije v Švico in se združiti tam z Avstrijci in drugimi Rusi. Odšel je iz Italije s 23.000 možmi, prekoračil Sv. Gotthard in zapodil Francoze iz Schöllenske soteske. Neki nemški zgodovinar pravi: Der Übergang der Russen über die Alpen gehört zu den größten Taten der Weltgeschichte. Ni ga menda na svetu kraja, kjer bi Slovanu bolj bilo srce kakor tukaj, kjer bi bil z večjim navdušenjem Slovan. Daleč od domovine, sami, brez vodnikov, so si junaški sinovi stepe priborili z nadčloveškimi žrtvami zmagali za zmagalo nad najboljšimi vojaki tedanjega časa. In tam ob steni so leta 1899. za stoletnico izklesali v granitno skalo dvanajst metrov visok ruski križ, pod njim pa v daleč vidnih črkah ruski napis: »1798 do 1799. Hrabrim sobojevnikom feldmaršala Suvarova, grofa Rimniškega, kneza Italskega.«

Ne vem, koliko časa sem bil zatopljen v nekdanje čase, koliko časa sem občudoval spomenik slovanske hrabrosti, ko me zbudi vprašanje: »Du, Emil, was ist denn das?« — »Nichts besonderes, ein griechisches Kreuz.« In odšla sta naprej, moderna turista, bližal se je v Andermattu čas obeda.

* * *

Od Flüelena do Luzerna je najbolje peljati se s parnikom. Od Luzerna te pelje železnica mimo znanega mesteca Küßnacht in ob jezeru Zug v Arth-Goldau. Izborna urejeno kmetijstvo, razpredelba, uporaba in red kakor malokje drugod.

Iz Arth-Goldaua, ob dveh ponoči na Rigi. Lahko se pelješ gor tudi z železnico, a prepozno odhaja; lahko tudi na gori prenočiš, a leta 1912. nisi mogel zvečer vedeti, kakšno vreme bo drugi dan. Imel sem srečo, lepšega dne si nisem mogel izbrati. Prišel sem na vrh — 1800 m — ob solnčnem vzhodu; pot je zelo zložna in lahka, zgrešiti je tudi ponoči ne moreš, samo začetek si moraš dati pokazati. Rigi je ves posejan s hoteli najrazličnejše vrste, zaspíš lahko za poldruhi frank ali pa za dvajset frankov, kakor ravno hočeš. Solnce je vzhajalo, a iz hotelov na vrhu se ni prikazal niti en gost. Čital sem pa, da gostom četrto ure pred vzhodom hišni zvonci naznanijo čas za odhod na vrh, a kdo bo pa spal? In kdo se bo na-

pravil v tako kratkem času? Čisto na vrhu je lesena stavba kakor kaka prižnica, stopil sem gor in gledal. Zelo daleč se vidi, razgled je popisan že neštetokrat. Za mojo osebo smem reči, da sem več pričakoval. Morda sem bil vsega že sit. Na vrhu je velikanski daljnogled, za 10 vinarjev sem natančno videl, kako so lezli turisti na Titlis itd.

Komaj je odbila osma ura, že se je nebo zopet zastrlo, malo sem še podirjal po pobočju, potem se pa vsedel v železniški voz; kmalu smo v Vitznau, parnik nas zapelje v Luzern. Ne moremo dosti rogovoliti po Švici, da nas ta ali ona pot ne pripelje nanovo v Luzern, kar pa nikomur ni žal.

pobožni verniki pijo iz vsake posebej in se obenem umivajo. Voda ima izvrsten okus.

Cerkev je sezidana v baročnem slogu, pa brez baročnega pretiravanja; takoj za vratmi kapelica iz črnega marmorja, v njej pa Marijina podoba iz črnega lesa. Ogledal sem si tudi knjižnico in knežjo dvorano.

* * *

Več potov te pelje nazaj v Avstrijo. Izbral sem si najslikovitejšega: Chur—Davos—Filisur—Thusis — nazaj Filisur—albulška železnica—Engadin—berninska železnica—Veltlin—Stilfser Joch—Meran—Bozen.

BERNINA HOSPIC.

Drugi dan v Einsiedeln. Ena največjih božjih potij na svetu, vsako leto nad 160.000 romarjev. Romar je pa zmeraj revež, postavi ga, kamor hočeš. Poglejte naše romarske vlake, vse je dobro, spomnite se na postajo v Otočah — pred par leti je bilo še slabše — in vedite, da v Švici ni nič boljše. Kar ima republika slabih vagonov, vse so si menda prihranili za progo od postaje Biberbrücke v Einsiedeln, za postajo so pa najbrže dobili vzorec v Radovljici. Pa vse se pozabi, samo da si tam. Pravijo, da je Einsiedeln star okoli 1000 let. Gotovo je, da so l. 931. začeli zidati samostan in da so že l. 948. blagoslovili kapelico s čudežno podobo Matere božje. Krasen je trg pred cerkvijo in samostanom. V sredi stoji Marijin vodnjak z zlato krono in sedmimi stebri iz črnega marmorja. Iz štirinajstih cevi teče voda,

Zopet smo v Alpah. Znan je Davos. Športniki zahajajo tja, zlasti pozimi, reveži-bolniki iščejo tam zdravja, tudi pozimi. Videl sem mnogonadstropne hiše s steklenimi verandami, tu ležijo bolniki, varni pred vetrom, solnčni žarki so njih zdravilo in zdravnik. Poleg Davosa je znan v Švici posebno še Leysin nad Rodanovo dolino. Tudi pri nas nameravajo zgraditi ob pobočju Stola ali tam blizu nekaj podobnega; žalibože je pri nas vreme prevlažno in premalo solnca. Pa kar bo, bo dobro.

Izstopil sem tudi v Thusisu, zaradi soteske Via mala. Pravijo, da je Thusis dar soteske in menda je res tako. Cesto so začeli graditi l. 1822. Kmalu smo v soteski, apnenične stene stremijo kvišku, navpično, do 500 m visoko. Tema je, skoz predore je treba hoditi. Samemu ni prijetno korakati tukaj, zlasti zvečer ne. Moral sem pa hoditi

zvečer, ker sem hotel drugi dan zjutraj zgodaj naprej. Najgroznejša je soteska ob drugem mostu, 48 m pod njim buči Ren (Zadnji Ren). Tako ozko je tu notri, da se stene skoro dotikajo. Leta 1834. je Ren preplaval most, tako je narastel. Blizu tam so vklesali v skalo stopnice in za 60 vinarjev prideš čisto dol do vode, a se hitro vrneš, tako temno je tu v Hadu; vsaj meni se ni zdelo prijetno. Prenočil sem v hotelu Albula tik ob kolo-dvoru. Zelo ga je treba priporočiti. Imel sem tudi priliko poslušati retoromanski jezik, ki se je tu še ohranil. Akoravno sem iz gimnazije odnesel nekaj trohic italijanščine, vendar nisem mogel čisto nič razumeti. Škoda le, da bo to dobro ljudstvo izginilo oziroma njegov jezik, nemščina prodira zelo hitro.

Od Thusisa do Sv. Morica v Engadinu vodi albulska železnica, zgrajena v letih 1898 do 1903, stroški 24 milijonov kron, dolžina 62 km, Ljubljana—Javornik. Na tej kratki razdalji pa naštejemo poleg 5865 m dolgega albulskega predora še 39 manjših, med njimi dosti takih, v katerih se železnica zavije — Kehrtunnel —, dolžina 10,5 km, skupaj torej nad 16 km. Če prištejemo še razne viadukte z dolžino 2,7 km, dobimo vsoto skoro 20 km. Vožnja je nekaj posebnega; zlasti ti imponirajo ovinki, zaviješ v goro, prideš vun in si visoko nad prvo progo. To se večkrat ponavlja. Med postajama Bergün in Preda n. pr. je razdalja

6 km, razlika v višini pa 416 m, velikanski so ovinki in predori, železnična črta je dolga 12,5 km. Najprvo dvojna krivina — Doppelschleife —, potem dva kriva predora z dolžino 486 in 262 m, nato 40 m dolg viadukt, kmalu zatem trije kratki predori, most čez Albulo, takoj nato 662 m dolgi vijugasti predor Rugnux z višinsko razliko 24 m, zarez v skalo, viadukt v dveh lokih, zopet krivina v dveh zavutih predorih, dolžina 677 in 535 m, predora drug nad drugim: vse to na razdalji 12,5 km, a v zraku 6 km. Zares veličastno!

Nekateri jo mahnejo od Prede peš čez sedlo Albula, 2315 m. Zlasti pozimi ima sedlo mnogo obiskovalcev, sankalcev in smučarjev.

V dolino se spuščamo, v Gornji Engadin. Samadén je glavni kraj, poln vil in letovišč. Proga se razdeli: na eno stran v Sv. Moric, na drugo pa v Pontresino. Pot me pelje v Pontresino. Pri nas štejejo goste po stotinah, tukaj po deset-tisočih. A nemirnega turista gorske vile ne pustijo v dolini, naprej mora v njihovo kraljestvo, v zavetje velikana Bernine. Tu šele si odpočije, gori ob Lago Bianco in Lago Nero, v berninskem hospicu.

V dobrih štirinajstih dneh smo si ogledali vso Švico. Kdor gre tja, naj se prej doma dobro pripravi, naj pusti slabo voljo na Kranjskem, dobro naj pa vzame s seboj, ravnotako nekaj potrpežljivosti, in izvrstno bo izhajal.

FRIDERIK OZANAM.

Ob stoletnici. * 13. aprila 1813, † 8. septembra 1853. — Piše Andr. Kalan.

VIII.

In zasmejala se je Ozanam Sorbonna... Mladi profesor je razpravljal prvo leto o italijanskem slovstvu — Dantejev Purgatorio — in o nemškem, in sicer o postankih nemškega slovstva. Polna je bila dvorana poslušalcev, ko je prvič Ozanam nastopil s svojim predavanjem; poleg dijakov se je zbralo pred njegovo stolico tudi mnogo profesorjev in mnogo njegovih osebnih prijateljev. Bled je zasedel Ozanam stolico in počasi, bolj jecljaje je začel: Predavajoč prvič na častitljivi stolici starodavne Sorbonne, ki se ponaša s priznano slavo nekdanjih in sedanjih učiteljev, kako naj poleg zahvalnosti v srcu ne čutim tudi bojazni? Toda ob tej bojazni me polni tudi nada. Plaši me moja mla-

dost, a po njej upam, da bom tem bližji večini svojih poslušalcev; upanje mi utrjuje tudi prijateljski sprejem, ki so me ž njimi iznenadili moji cenjeni tovariši. — Prve pol ure se Ozanam ni čutil nič varnega v besedi, ki mu je suha, nasekana, tresoča prihajala iz ust; a ko se je vživel v svoj predmet, zagorelo mu je srce, vnela se mu beseda in bil je stari Ozanam govornik, ki je vžigal poslušalce in vzbujal med njimi vseobčno priznavanje in ploskanje. — Ozanam v pismu do tasta pravi, da mu ni šlo gladko pri prvem predavanju, da se je šele ob koncu govora razgrel in da so mu le prijatelji pripomogli do uspeha. —

Ozanam je imel kot profesor vedno polno dvorano poslušalcev. To je bilo značilno za ono

(Dalje.)

dobro, da je imel tako privlačno silo profesor, ki je bil edini zavedni katolik med profesorji na Sorbonni. Katoliki so se radovali, a tudi neverci so ga poslušali. Atene ga poslušajo — piše P. Lacordaire — kakor bi bile poslušale Gregorija in Basilija, če bi se ne bila umaknila v samoto svoje domovine. — Iz predavanj o nemškem slovstvu se je Ozanamu snovala tvarina, ki jo je zbral v knjigi: *Le Germains avant le Christianisme*. Sporočujoč o tem delu prijatelju Lallierju pravi Ozanam: To ni malenkostno delo zlasti zame, ki mi gre trda s časom in ki tako počasi in s težavo sestavljam svoje spise. — Oni, ki ne marajo za versko naziranje v znanstvenih delih, našli bodo morda v mojem spisu preveč krščanstva. Toda jaz ne poznam človeka moža, ki bi se lotil dela na trdi ledini pisateljevanja brez načel, ki mu polnijo dušo. Meni ni za ono dvomljivo neodvisnost, ki se ponaša s tem, da nič ne veruje in ničesar ne ljubi. Samoobsebi umevno je, da ne gre razblinjati svojega verskega naziranja; toda kdo bi imel pogum, da bi posegel v najbolj skrivnostne točke zgodovine, da bi preiskoval narode ob njih zibelki, da bi proučeval njih verstva, ne da bi si bil na jasnem ob teh vekovečnih vprašanjih, ki gibljejo človeštvo zlasti v naši dobi, polni dvomov in nasprotij. Dveh stvari moramo zahtevati od pisatelja, prvič, da je njegovo naziranje svobodno in razumno, in drugič, da želja opravičiti vernost ne potvarja dejstev, da bi si iz takih potvar pisatelj pridobil dokazov za svoje naziranje. Toda to prav nič ne zadira peresa krščanskemu pisatelju. Na jasnem glede najglobljih vprašanj o Bogu, o duši, o večnosti, ki begajo toliko inteligentov, vstopa pisatelj katolik na polje znanstva svoboden in odkrit. On dobro ve, da ni dovoljeno zakriti nobene resnice, naj se mu zdi stvar še tako neznatna ali zanj neprijetna. Če preiskovanje njegovo donese dokazov za kako razodeto dogmo, on to z veseljem potrdi iz ljubezni do resnice. Ako se mu pa ne posreči odstraniti ovire in stvar dognati do razpotja, kjer bi se veda in vera srečali, on tudi to konstatira s pripomnjo, da kar se njemu ni posrečilo, to doženejo drugi; neomajan v svojih nazorih nadaljuje krščanski pisatelj svoje delo, vedoč, da je pot dolga, da pa je na njenem koncu — Bog.

Iz predavanj o italijanskem slovstvu je Ozanamu narasla tvarina v knjigo: *La civilisation chrétienne au V. siècle*. O tem piše Ozanam svojemu bratu Karlu: Na tem sem, da dovršim slovstveno zgodovino italijansko od pričetka krščanske dobe do časa Karola Velikega. To delo

je bilo zame in za moje poslušalce poglobljen in zanimiv študij o papežih, po katerih najde človek skrit in zato težaven prehod iz starodavnosti v novi čas. Čutil sem ob tem delu, koliko pridobi človek, ki gleda in študira krščanstvo od bliže. Bolj nego kdaj, sedaj čutim, kako treba da ljubimo Cerkev, ki nam je pripravila in ohranila vse, kar imamo znanja, umetnosti, inteligence, svobode in civilizacije.

Neumorno je Ozanam skoro noč in dan deloval ob tem spisu; pravi, da se mu je pero izrabilo, kakor staro kljuse, ki ga ni skoro več mogoče odgnati od jasli. Toda treba je okusiti veselje pri srečno dovršenem delu, treba čutiti neizmerno radost, ako se ti je odkrila v tajno zakrita resnica ali ti zablestela do tedaj nepoznana lepota, oj, kdo bi se ne radoval te nesebične sreče, ko mu trepeče duh, gledajoč, kako se mu bliža luč, prihajajoča odzgoraj in ga obdaja s svojimi žarki, da začuti, kakor da ga je prevzelo nekaj neskončnega — nekaj božjega . . .

Tako se je vživel Ozanam v svoje delo kot pisatelj in ta luč, ta ogenj je žarel v njem zlasti, ko je nastopal kot predavatelj. Ampère mlajši piše o Ozanamu kot govorniku: oni, ki niso poslušali profesorja Ozanama, si ne morejo prav predstavljati njegovih govorniških vrlin. On se je pripravljaval trudaljubivo, podrobno, natančno, vsestransko; zbrano gradivo je uredil v lepo organsko celoto. In s tem skrbno nabranim gradivom je nastopil kot govornik z vzneseno, ognjevito, prepričevalno besedo.¹

Ozanam pa ni bil samo sloveč predavatelj na svoji stolici, bil je tudi ljubeč oče svojih dijakov. V šolo je hodil sam z zvezkom spisov pod pazduho, ki jih je od časa do časa na potu v šolo prelistoval. Iz šole pa so ga vedno do doma spremljali dijaki, ki se je ž njimi Ozanam prijateljski razgovarjal, jim pojasnoval na stavljena vprašanja svoja predavanja in jim dajal navodila za njih študij in za življenje.

Po vsem tem nam bo razumljivo, kar nam poročajo Ozanamovi životopisci, da je vsak dan kleče prosil v svoji jutranji molitvi Boga za milost, da bi se nikdar ne v besedi, ne v spisih v najmanjši stvarci ne pregrešil proti resnici. Temu sklepu, da kot katolik znanstvenik vedno služi le resnici, ostal je zvest vse svoje dni. Tak je ostal tudi v polemiki. Pretiravanje mu je bilo tuje, dasi bi bilo po njegovem bolestno-vzburljivem značaju misliti, da bo ravno ob to čer zadel.

¹ Il préparait ses leçons comme un bénédictin et les prononçait comme un orateur.

Ta okolnost nam dokazuje, kako živo je Ozanam gojil duhovno svoje življenje, kako je poznal svoje slabosti in kako je vedno iskal pomoči pri Onem, ki od njega pride vsak dar in ki pri Njem ni nobene sence izpremenljivosti.

S to svojo znanstveno solidnostjo in s svojo ljubeznivostjo si je pridobil srca svojih akademikov, ki so se ga kot dijaki oklepali z vso gorečnostjo in ki so tudi v poznejšem življenju ostali njegovi prijatelji. Nisem poznal učitelja — piše Ozanamov učenec Caro — ki bi ga dijaki bolj ljubili; kdor ga je spoznal in pogledal v njegovo lepo dušo, vzljubil ga je in ostal mu je vedno zvest.

Med mnogimi slušatelji njegovimi je bil tudi Ernest Renan in v njegovi književni ostalini iz mladostnih let se nahaja pismo Renanovo na mater, ki v njem pravi: Nikoli ne grem od njegovega predavanja, ne da bi bil bolj potrjen, bolj odločen za velike stvari, bolj pogumen in upapoln za zmage v bodočnosti. Ozanam! Ah! que nous l'aimons! Quelle belle âme!

Vse dni, ko ni imel predavanja, so imeli dijaki dostop k njemu na dom od osme do desete ure dopoldne. Bannard piše, da je bila predsoba Ozanamova v teh urah vedno oblegana; bilo je pri njem kakor v kaki ministrski antichambre . . . — Pri izpitih je bil dober in prizanesljiv, ako je uvidel, da je dijak storil svojo dolžnost; kjer pa ni opazil resnosti, kakor je zahteva znanstvo, bil je neizprosen sodnik in brezoziren. Stališče katoličana zastopal je tudi pri izpitih. Nekega dne — tako pripoveduje M. de Montrond — je mlad Italijan, svobodomislec, delal izpit za doktorat ter v svojih odgovorih tudi razodeval svoje svobodomiselné nazore. Gospod kandidat, mu reče Ozanam, priznavam Vašo nadarjenost, občudovati pa ne morem vašega znanja. Krivičili ste cerkvene očete in jih dolžili, da so kakor coklja zadrževali civilizacijo. V tem pogledu nimate prav; prav bi imeli, če bi trdili nasprotno, da so namreč pospeševali njen razvoj.

Gledajoč sliko Ozanama profesorja moram žal reči, da so vsaj v mojem času bili redki taki učitelji, ki bi kakor očetje vzgojevalno vplivali na mladino. Z mnogimi smo si dijaki stali v borbi kakor sovražna tabora v vojski, bile so med njimi seveda tudi častne izjeme, ki se jih še sedaj s hvaležnostjo spominjam.

Ni pa bila Sorbonna edino polje, ki je na njem razvijal Ozanam svojo vsestransko delavnost. Tudi izvan šole v znanstvenih društvih in pri Vincencijevih konferencah, ki jim je bil Ozanam po svojem prihodu v Pariz glavni tajnik, je mnogo

deloval s predavanji kot vnet pospeševatelj resnice in ljubezni.¹

Zahajal je rad Ozanam v Cercle catholique, kjer se je zbirala elita katoliške mladine. Tu je v nemal mladino za znanstveno delo. — Resno naj vam bo delo — govoril jim je ob neki priliki — ki so ga naši predniki skromno imenovali književni métier. Delajte znanstveno; v globini znanstva se skriva Bog, ki hoče, da ga trudaljubivo iščemo, da začutimo ljubezen do Njega. On nam tudi pomaga, da ga najdemo, ker ve, da bi sicer morali obupati. Pot vede je dolga; mi smo šele ob njenem začetku; toda četudi ne doženemo svojih znanstvenih preiskav do končnega uspeha, smo vendar s svojim delom pokazali cilj, ki ga drugi dosežejo.

Politično življenje je bilo v tej dobi v Parizu zelo živahno. Tudi katoliki so se zbirali in postajali glasni v svojem časopisju. Bili so v ostrih borbah z nasprotniki in često streljali tudi čez cilj. Ozanama je zbolel vsak tak pojav od strani katolikov. Zato je porabil prvo priliko, da je pri sestanku v Cercle catholique vpričo pariškega škofa Mgr. Affre pojasnil glede tega svoje nazore. Les devoirs littéraires des chrétiens, literarne dolžnosti kristjanove si je izbral za predmet svojemu govoru. Razpravljal je o kontroverzah in o brambi krščanske resnice, kakor jo zahteva duh navodil in zgledov evangeljskih. Bog, ki uravnava vse stvari v ljubezni, hoče, da se vere oprime duh po razumu in srce po milosti. Začenjajmo s tem, da milujemo brezverce, ker so res nesrečni. Ločimo jih! Eni so, ki zanikajo vse, drugi, ki dvomijo. Ni treba že kar naprej obupati nad onimi, ki vse zanikajo; ne gre se zato, da jih ukončamo, gre se zato, da jih prepričamo. Pazimo, da s kako krivičnostjo ne poostrimo njih ponosa, pustimo jim, da so oni nelojalni in brutalni v svojih napadih na nas, mi pa jim pokažimo, kako se plemenito polemizira. — Oni pa, ki so v dvomih, in teh je največ, sami trpé, ker ne verujejo. S takimi pa sočuvstvujemo, take spoštujemo. Mnogi izmed teh so katolikom bili v izdatno pomoč v borbi zoper materializem. Ne bodimo jim nehvaležni, saj smo do pol pota z njimi združeni hodili. Če smo sedaj dalje in više, nego oni, ne pozabimo, da smo to dosegli tudi z njih sodelovanjem, zato jim ponudimo roko. — Duhovi se vzbujajo in približujejo veri, zato treba zanje posebnega negovanja. Daleč smo še od obljubljené dežele in nikar ne

¹ Lacordaire piše o Ozanamu: Ces créatures privilégiées qui sont faites de la main de Dieu, quand Dieu, pour toucher le monde, veut unir quelquefois la tendresse au génie.

mislimo, da smo že zmagali in da smo gospodarji. Skrbno hranimo še potno palico, ker lahko se nam spodrsne, da pademo. Izvoljeni narod je bival štirideset let na potu; bil je pod vodstvom bogovernih voditeljev in prišel je na kraj miru. Tudi cerkev na Francoskem še ni ostavila puščave, a tudi ona ima svoje Mozese-voditelje in tudi ona dospe do zaželjenega namena. — Velike ideje in resna diskusija bodo vsekdar zmagovale nad strastno polemiko. Ako bi se katoličani vdajali strastni in krivični polemiki, je gotovo, da so premagani, ker to je nepremagljivo torišče brezbožnikov. — Pariški škof je po teh z občno pohvalo sprejetih izvajanjih dostavil, da nima tem zgovornim in prepričevalnim besedam ničesar drugega dostaviti, kakor da jim v polnem obsegu pritrdi in izraži željo, da bi se jih katoličani v borbi z nasprotniki posluževali kot svojega navodila.

Proti temu govoru pa je »L' Univers« objavil članek: De la moderation et du zèle, kjer so se podtikale Ozanamu razne neresničnosti. Zbolel ga je ta krivični napad od strani somišljenikov, toda ni ga razburil. Stvar se je pojasnila in prosili so ga oproščenja, Ozanam pa je vztrajal pri svojih trditvah. Mogoče je — piše Lallierju — da ne pridem ne do časti, ne do blagostanja, toda to ne moti mojega načelnega prepričanja; vsakdanjega kruha mi dosedaj ni manjkalo in upam, da mi ga tudi vbodoče ne bo. V vsakem slučaju pa bom služil edino le resnici.

Kristalnočist značaj Ozanamov se je pokazal zlasti v borbi za svobodo šole. L. 1840 se je vnela na Francoskem med katoliki in brezverci huda borba za svobodo šolskega pouka. Montalembert je izdal za katolike nekak manifest: Le devoir des catholiques dans la question de la liberté d'enseignement. — Povzročili so ta boj tovariši Ozanamovi, vseučilišni profesorji na Sorbonni. Ozanam je bil takrat le začasno nameščen kot profesor in uprav v onem času je umrl profesor Fauriel, ki ga je Ozanam namestoval. Stališče Ozanamovo je bilo jako kočljivo; načelno se je moral boriti proti svojim tovarišem za svobodo pouka za katolike, proti tovarišem, ki so imeli napraviti predlog naučnemu ministrstvu za Faurielovega naslednika. Prijatelji so Ozanamu svetovali, naj se začasno umakne javni borbi proti svojim tovarišem, da si sam ne izpodbije svoje stolice, ker so se bali, da kolegij profesorjev Sorbonne ne bo predložil ministrstvu Ozanama kot kandidata za Faurielovo stolico. Ozanam pa ni bil mnenja svojih prijateljev; tudi v tem kritičnem času, ko se je šlo Ozanamu za njegov to be or not to be, stal je z Montalembertom na čelu bo-

rilcev za svobodo šole. Polemika njegova je bila seveda stvarna, osebnosti in pristranosti on ni poznal, zato tudi ni imel osebnih neprijateljev med svojimi svobodomiselnimi tovariši. In ni se zgodilo, česar so se bali Ozanamovi prijatelji. V čast bodi povedano — piše Ozanam svojemu bratu — da so me moji tovariši naučnemu ministru soglasno predlagali za izpraznjeno stolico. V ministrstvu pa je vel Ozanamu nasproten veter. Naučni minister Villemain je imenoval za to stolico Ampèra, sina slovečega očeta - učenjaka in pokrovitelja Ozanamovega. V teh kritičnih trenutkih piše Ozanam: Pripravljen sem, da ničesar ne izdam, ne svojih dolžnosti do države z neprevidnostjo, ne svojih dolžnosti kot kristjan z malodušnostjo. Boga prosim, da on po svoji previdnosti razvozlja ta voz. Morda je v mojo korist, če propadem, za ta slučaj prosim ga vztrajnosti, resignacije in miru srca. — Nepričakovano pa se je stvar ugodno zasukala za Ozanama. Ampère, Ozanamov osebni prijatelj, se je odpovedal novi službi in odpotoval v Afriko na znanstveno proučevanje ondotnih narodov in njih jezikov. Ker ni bilo za to stolico drugih strokovnjakov na razpolago in ker je bil za to mesto od strani kolegija profesorjev predlagan prvi Ozanam, je končno naučni minister njega definitivno potrdil v profesorski službi. Svoja čutila izraža Ozanam v pismu do Lallierja takole: Z veseljem boste z menoj vred zvedeli, da sem imenovan za stolico, ne da bi bili od mene zahtevali kako koncesijo ali rezervo. Imenovali so me takega, kakršen sem, ne da bi mi bili vsaj priporočili, da naj bom bolj previden pri svojih predavanjih; to je bilo častno zanje. —

Svobodomiselni dijaki so bili iznenadeni vsled tega imenovanja. Zato so se ob priliki hoteli nad njim maščevati. Na deski, kjer so nabiti lepaki, naznanjajoči predavanja in imena predavateljev, bilo je poleg imena Ozanam dostavljeno: Cours de littérature étrangère; te besede predavanja so prečrtali in zapisali namesto njih besede: Cours de théologie. Ozanama so njegovi dijaki - somišljeniki na to opozorili; nasmejale se je in ponavadi neodvisno in prepričevalno dovršil svoje predavanje. Preden pa se je poslovil od poslušalcev, je dejal: Gospodje, jaz nisem tako srečen, da bi bil teolog; uživam pa to srečo, da sem kristjan in kot tak čutim dolžnost, da izkušam s polnim prepričanjem vso svojo dušo, vse svoje srce, vse moči posvetiti službi resnice.« To točno in preprosto izpoved vere so poslušalci povečini s ploskanjem vzeli na znanje in anonimni junaki so obmolknili.

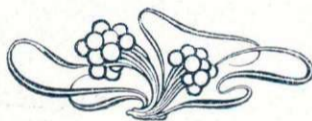
Slabše nego Ozanamu godilo se je njegovemu tovarišu Lenormantu, profesorju zgodovine na Sor-

bonni. Bil je resen učenjak, ki je pri svojih predavanjih sicer jako dostojno govoril o pomenu krščanstva, vendar pa je skepticizem obvladoval vse njegovo naziranje. Nekoč pa se mu je v njegovih študijah hipoma zasvetila evangeljska resnica in kot poštenjak, sebi dosleden, je tudi javno označil ta spremen v svoji duši. Mudeč se v zgodovinskih študijah, pečal sem se mnogo s početki krščanstva. Dosedaj sem se na pojave krščanstva oziral le bolj prezirljivo in mimogrede. Čim bolj pa sem se vglabljal v temeljne nauke evangelija, tem bolj so se mi razodevali verodostojni. Delo je počasi, a stalno napredovalo. Čim intenzivnejši je bil moj študij, tem bolj so slabeli, izginjali moji predsodki glede religije, katerih sem se navzel iz svoje vzgoje in iz svoje okolice. Doslej hladnemu, vsiljevalo mi je krščanstvo vedno globlje spoštovanje; nisem se mogel ustavljati spoznani resnici; kristjan sem postal, in zato želim ter bom deloval na to, da se tudi drugi vnemajo za lepoto in resnico krščanstva.

Kar zašumelo je po vseučilišni avli med svobodomiselnimi profesorji in dijaki, ki so čitali to veroizpoved svojega dosedanlega somišljenika, ki so mu dali priimek le *Converti de la Sorbonne*. Predavanja njegova, ki so jih dotodaj hvalili in ukaželjni dijaki z uspehom poslušali, so bila odsedaj brez znanstvene vrednosti, zato

so profesorja motili pri predavanju in mu z raznimi škandali skoro onemogočili predavanja. — Ozanam je izkušal napraviti red med razgrajachi. Prišel je sam k predavanju kolega Lenormanta in stal poleg njega ter miren in resen gledal na razgrajache. Njegov vpliv na dijake je bil tolik, da so prenehali s kričanjem in tedaj jih opomni Ozanam, da svobode, ki se z njo ponašajo, ne smejo kratiti nikomur, ako so res pravi svobodomiselci. Dosegel je s svojim pomirljivim govorom svoj namen. Lenormant je nemoten dovršil svoje predavanje. Sedaj pa se je pokazalo, da so bili dijaki najeti od drugih, kajti ko se je zvedelo, da Lenormant zopet nemoten predava, je rektor vsed ukaza ministrstva naročil Lenormantu prenehati s predavanji, češ da ni mogoče uvesti zopet normalnih razmer na Sorbonno.

V svojem družinskem življenju je bil Ozanam tudi srečen. L. 1845. mu je žena porodila sina. Naravno neizmerno vesel Ozanam poroča o tem radostnem družinskem dogodku; naravno veselje očetovstva pravi da je zato tako neizmerno, da osladi očetu dolžnosti, ki jih ima do svojih. — Žal, da ene dolžnosti Ozanam ni poznal, da bi bil namreč z ozirom na svojo družino čuval svoje rahlo zdravje ob svojih študijah, ki se jim je vdal z nepremagljivo strastjo. — Vsledtega se je kmalu zaznal križevi pot v njegovem življenju. (Dalje.)

RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

Spisal dr. A. Breznik.

(Dalje.)

Valjavec ni z novim pravopisnim poskusom pri zapadnih pisateljih ničesar opravil. Zato si tudi Božidar Raić, ki se je prvi za Valjavcem doteknil tega vprašanja¹, ni upal priporočati te vzhodne posebnosti, dasi se je drugače vedno skliceval na svoje narečje in na staroslovenščino. Tako se je Valjavec brezuspešno sam ubijal s to pisavo², dokler se ni ogrel za Miklošičeve nazore realčni profesor Anton Lesar in po njem njegov osebni prijatelj Bleiweis. Lesar je

priobčil v realčnem letnem poročilu l. 1861. razpravo: *Glasoslovje slovenskega jezika*¹, kjer je po Miklošiču trdil, da je r samoglasnik in da se je v naši pisavi »menda le po nevednosti ali zanikernosti slovničarjev« izgubil. »V novejših časih,« pravi, »se je (te pisave) nekaj pisateljev zopet poprijelo, in želeti je, da jo oživimo.« Istega leta (1861) je pa v ljubljanskem gimnazijskem letnem poročilu Jos. Marn nasprotno na podlagi zapadnih narečij dokazoval, da r ni samoglasnik, in se je protivil taki pisavi.² Toda Bleiweis je ustregel želji svojega prijatelja in začel pisati r brez e takoj v prvi številki prihodnjega letnika Novic (1862).

¹ V Novicah, 1856. 115, kjer je grajal pisavo: kardelo, parst, rudeč, rujav, druhal itd. ter priporočal: kerdelo, perst, erdeč, erjav, derhal: »če nam«, pristavlja pri tem, »krdelo, prst m r z i«.

² n. pr. Glasn. 1859, 4. zv.: kvatrni, poqrne (73) grmada, skrčiš, zajtrk (166) itd.

¹ Jahresbericht der k. k. selbstständigen Unterrealschule in Laibach, l. 1861; citat po Marnu, Jezičnik, 1864, II. 63, 64.

² Marn, Jezičnik, l. c. 68.

Svoj korak, s katerim je povzročil dolgoletno pravdo o pisavi r-a, je utemeljil v posebnem članku¹, kjer pravi med drugim, da je r po Miklošičevi trditvi samoglasnik in ga pišejo tako Čehi in Štokavci ter »se razun šolskih knjig že tudi največi del knjig v Zagrebu (tako) tiska«.

Od kraja se je Bleiweisova pisava hitro širila. Sprejel jo je Janežič v Glasnik² (1862, 1863) in po daljšem premisleku³ tudi že v 2. izdajo slovnice (1863) v 5. izdajo Slov. Sprach- und Lesebuch-a, ki ga je izdal tudi to leto. Leta 1862. jo je sprejel tudi Cegnar v prestavo Viljema Tella in l. 1863. Levstik v časnik Naprej.

Toda stvar se je presukala. Marn je v Jezičniku (1863, I, 8) iznova odrekal r-u samoglasnost in tudi Janežič se je premislil ter začel pisati z letom 1864. v Glasniku er zopet po stari navadi, kar je storil tudi v 3. izdaji slov. slovnice (1864), češ »da ne bode v tej zadevi razlike med slovnico in ostalimi šolskimi bukvami⁴.« Novice so vzdihnile: »Žal nam je, da je 3. iztis r-u vzela, kar mu gre.«⁵ Odvrženega r-a pa se je sedaj usmilil Levstik, ki se je v klasičnem, šaljivo pisanim sestavku »Zatoženi sosamoglasnik«⁶ potegnil nasproti Janežiču in Marnu za njegove pravice. V abecedni vasi se vname med črkami prepir. R noče več svoje dosedanje žene črke e, češ da je samoglasen in je ne potrebuje. Vsi soglasniki in vse samoglasnice se temu protivijo. Na predlog črke o se osnuje sodni zbor, kateremu naj r dokaže, da je samoglasen. R se temu podvrže, toda se upira predlagani prvosednici tega zbora, črki A, ter obema prisednikoma B in C. Prvosednico⁷ odklanja zato, ker »ni spodobno, da bi ženska prvosedovala v razpravi, ktorej vsa slovenska dežela tako željno pričakuje razsodbe« (76). Prisednik B, pravi r, pa »véga na dve strani. Pri

nas mu namreč pravimo B, v cirilici ga pa izrekajo za V, da torej sam prav ne zná, česa naj bi se trdno poprijel, kakor Janežič, ki je v svojej zadnjej slovnici (t. j. 2. izdaja, op. pis.) mene hvalil, da imam samoglasne lastnosti, zdaj mi pa zopet sili na ramo neprijetno družico e, ktere se branim, kolikor morem . . . Prisednik C mi je tudi kaj posebno sumen, da je ud tiste skrivne družbe, ki se je osnovala, da bi se ohranile stare oblike v našej pisavi; ki nam je celó pokazila prestavo svetega pisma, držeč se okusne rabe: »per tih pertih smo večkrat per déli« (Sméh

V ALJAŽEVEM STOLPU
NA VRHU TRIGLAVA.

med črkami¹). Znano pak je, da se jaz potezam le za napredek, torej za prave nove oblike, in zopet se mi je bati, da mi tudi C ne bode pravičen (76). R prosi za prvosednika Pravopis, za obe prisednici pa Resnico in Pravosodnost, »ki se ne dá preslepiti krivim rabam dozdanje pisave, temuč . . . le po umu vedno mirno sodi, kako je prav, kako je napak« (76). Naposled se r s sodnim zborom zadovolji in mu dokazuje, da je »sam svoj« ali kakor sam pravi, samoglasen. Dokaza ni dovršil, ker Levstik spisa ni skončal.

¹ Tu misli najbrže na Marna, ki je bil prijatelj »družbe starih oblik«, t. j. Jerana, Zamejca in drugih prirediteljev Wolfovega sv. Pisma.

¹ Nov. 1862, 34. Zakaj »Novice« izpuščajo tihi e in pišejo črko r kot samoglasnik?

² Nekateri dopisniki so jo začeli uvajati že meseca svečana l. 1862, v maju pa je r že prevladoval nad er-om; l. 1863 je pisal Glasnik r brezizjemno.

³ Prim. oznanilo o novi slovnici, Glas. 1862, 199 sl., kjer pravi: »Pisava r-a brez polglasnika . . . po Novicah . . . v slovenščino vpeljana, pridobiva si med Slovenci čedalje več prijateljev. Dolgo sem ugibal in pretehtaval predstva in neprilichnosti te pisave; prepričal sem se, da je posneme vrédna . . . Če vendar večina čast. gg. presojevavcev (katerim se je prvi del te slovnice v pretres poslal, op. pis.) te pisave ne potrdi, zavoljo sloge upiral se ne bóm« (200).

⁴ Glasn. 1864, 131, kjer je naznanil 3. izdajo te slovnice.

⁵ Marn, II, 74.

⁶ Sestavek se je bral najpreje v ljubljanski Čitalnici (Novice, l. 1864, 63), nato pa je izšel v Novicah, 1864, 68 sl.

⁷ Levstik je mislil tu na Danico, kakor je razvidno iz očitanja glede »Abune Solimana« in Jeranovih nazorov o poeziji. Danica je bila r-u nasprotna.

Bleiweis je bil te razprave zelo vesel, ker mu je bilo hudo, »da se čudijo današnji novinci (!) v našem slovstvu, kako da moremo grm, srce, brdo itd. pisati namesti germ, serce, berdo itd.«¹ Ali novinci se niso nehali čuditi. Marn se je oglasil v Jezičniku² l. 1864. z dolgo razpravo, v kateri je z več stališč zavračal te nazore o naravi in pisavi r-a; skliceval se je na razne veljavne može, ki so bili njegovega mnenja, kakor Schleicher, Kopitar, Babukić, Mažuranić, Seb. Žepič, p. Ladislav Jeran, Metelko, Slomšek i. dr. Znanstveno se Bleiweis z Marnom ni hotel pomeriti, ali prepričati se ni dal. V kritiki Jezičnikovi je rekel med drugim: »Če je Jezičniku Schleicher kažipot, je ‚Novicam‘ Miklošič — obé cenjeni firmi.«³ Odnehati mu pa tudi ni bilo treba. V boju z Jezičnikom sta mu priskočila na pomoč Navratil in Cigale, ki sta mu novo pisavo štela v veliko zaslugo za naš jezik.

Navratila⁴ je inspiriral Miklošič, ker se je nad njim Marn v svoji razpravi večkrat neopravičeno zadržal.⁵ Navratil pravi med drugim: »Kdo ni še slišal ali bral, kako so se vzdignili sóglasnikarji nad samoglasnikarje, to je »erkovci« nad »rkovce«? Puščice švigajo na vse strani, letajo celó do Dunaja (t. j. na Miklošiča, op. pis.) in Varaždina (t. j. na Valjavca, ki je bil tam profesor), tr »pikajo«, da je strah . . . »Jezičnik«, njegov tovarš in drugi poštovani »erkovci« nečejo našemu učenemu g. Miklošiču verjeti, da je r, kakor je bil v sanskrtu, tako tudi v staroslovenskem in sedanjem slovenskem jeziku samoglasnik« (52). Tudi pisatelju samem pravi, se je zdel ta nauk izprva čuden, toda po čitanju čeških in srbskih knjig se je r-u privadil in se tudi prepričal, da je naši izreki primeren in da služi zlasti učnim svrham bolje kakor prejšnja pisava; zato je mnenja, »da se ne bo prihodnjič najhujši nasprotnik več ustavljal té pisavi, četudi ne verjame, da je r v takih besedah samoglasnik. Vendar mislim, da g. Miklošič pravo trdi« (53).

Da se je proti Marnu oglasil tudi Cigale, temu je dala povod »Danica«⁶, kjer je nekdo v mali

¹ Nov. 1864, 63.

² II. od str. 62—77.

³ Nov. 1864, 428. v kritiki Jezičnikovega II. letnika.

⁴ Nov. 1865, 52 sl. »zastran samoglasnika r.« Podpisan: Δ, t. j. Navratil, ki je pod znamenjem trikotnika dopisoval tudi v Glasnik. Da je to res Navratil, kaže njegovo razmerje do Miklošiča, ki se je Navratila večkrat posluževal v polemiki; dalje nam kaže to opomnja Lomskega — Cigaleta na str. 191. istega letnika Novic.

⁵ Prim. str. 72. v Jezičniku in Navratilov odgovor v Nov. l. c. str. 53.

⁶ l. 1865, str. 127.

opombi pozival, »da bi kdo temeljito overgel g. Marnove tehtne dokaze v II. letniku ‚Jezičnika‘, da ‚r‘ ni samoglasnik.« Cigale¹ se je te točke ognil, ker Marnovi razlogi tudi v resnici niso bili ničevi za tisti čas, ko še niso vedeli, da ima Miklošič za svoje vzhodno, Marn in tovariši pa za svoje zahodno narečje prav. Pretres o naravi r-a je Cigale zato prepustil »boljšim slovničarjem« in se je pridružil Žepiču², ki je bil za r brez e ali è, ne sicer zato, ker je mislil, da je r samoglasnik, ampak le zaradi »oportunitete«, ker nimamo nobenega pripravnega znamenja za glas pred r-om in zaradi sloge s Čehi, Srbi in Hrvati. Toda r naj bi se pisal le v deblu, ne pa v končnici. Tudi za Cigaleta je bilo glavno vprašanje, ali je nova pisava prikladna našemu jeziku, da izraža glas slovenskega govora, kakoršen je. Ta namen pa — to je že Navratil v »Novicah«³ dobro razkladal — izpolnjuje naše pisanje popolnoma, in bodi že ali ne bodi samoglasnik (191). Prikladnejša se mu je zdela tudi zato, ker je krajša in hitrejša ter nas druží s Slovani, »kterim je dotični »r-ov« glas znan«.

Ker je imel Bleiweis proti Marnu sedaj tako zasombo, ni bil več v strahu, kako se pravda znanstveno konča; zanj je bil r samoglasnik, to je bilo tako naravno, kakor le kaj na svetu! Zato je pristavil k Cigaletovemu članku samozavestne besede, da je prepričan, »da bode zmagal r samoglasnik v kljub vsemu začasnemu nasprotovanju sam po sebi, kakor zmagá sčasoma vsaka naravna stvar«.⁴

Tako je govoril na zunaj, v resnici pa je bil za svojo pisavo v skrbeh, zato je z veseljem pozdravljaval vsakega posameznika, če je pisal po njegovem. Poročajoč n. pr. o Pleteršnikovi prestavi »Slovo o polku Igoreve« v programu celjske gimnazije⁵ ni omenil nič drugega, kakor: »Veseli nas, da je gospod pisatelj zastopnik r-a samoglasnika.«

Marn je bil sedaj uverjen, da je njegov odpor brezuspešen, zato je z neko resignacijo poudarjal l. 1865. v predgovoru k tretjemu letniku Jezičnika, da navzlič tej pravdi slovenski svet ne vé, je li r samoglasnik ali soglasnik, vé pa, da »bode zmagal r samoglasnik v kljub vsemu začasnemu nasprotovanju« itd., kakor je rekel Bleiweis. In

¹ Nov. 1865, 190 sl. Zastran »r-a«. Podpisan: Lomski, t. j. (po dr. Lokarju: Bleiweis in Novičarji itd., Bleiweis. Zbornik, l. c. 68) Cigale.

² Marn se je nanj obrnil in priobčil njegovo izjavo v Jezičniku, II. 69.

³ Stran 52, 1. letnika.

⁴ Nov. 1865, 190 pod črto.

⁵ Nov. 1865, 256.

tako je tudi bilo. Marn se je sicer mogel tolažiti, »da so Novice, naravne zmage r-a . . . prej popolnoma si sveste, naposled l. 1865. spoznale: Ker pa vemo, da niti Jezičnik niti Novice¹ ne bojo razsodile pravde te, prepuščamo to prihodnosti, ki je marsiktero slovstveno pravdo djala »ad acta«.² S tem priznanjem je Marn moralno zmagal, toda pisava je šla preko njega. Marn sam se ji ni udal,³ sprejel pa jo je Janežič v Glasnik z letom 1866, kar je naznanil že koncem l. 1865. v Vabilu: »Kar se tiče polglasnega e pred r-om, opuščal se bode v koreninah po želji večine slov. pisateljev v prihodnje tudi v Glasniku« (382).

Tako je na svetu. Pravopis dela večina pisateljev in vsi še bolj upravičeni protesti posameznikov ga ne predrugačijo — to je Janežič v svoji zreli dobi dobro vedel.

Večina slovstvenikov je pisala poslej r brez e tako pri nas kakor pri Hrvatih.⁴ Ustavljali so se mu le še posamezniki, tako pri nas Stritar do l. 1880. Stritar se je vedno držal, kakor pravi v Glasniku, l. 1868, »bolj stare pisave«. »Pišem še vedno: čern kert je prederl terdo perst (pa gosp. vrednik mi ne privošči nepotrebne e rekoč:

Čemu ta potrata! populi mi jih torej vse iz ubogih besedi brez usmiljenja kakor stare škrbine iz čeljust!) Zdim se v tej zastaranej pisavi samemu sebi, kakor kak pošten star ljubljanski meščan, urar ali rokovičar v nedeljo pri sv. maši v frančiškanskej cerkvi, v skrbno osnaženej suknji rujavaega sukna, z visocim, okornim zavratnikom, kratkimi in tesnimi rokavi in ozkimi zleki za pestjó . . . Tako se je nosil tudi ranjki Nestor slovenskih slovničarjev, nepozabljivi Metelko, pod katerim sem se tudi jaz učil sklanjati: žabo in ribo in raka in druge take postne jedi.«¹

Ko je imel Stritar svoj list, ali kakor sam pravi, »lastno hišo«, je staro zapadno pisavo obnovil in se je držal ves čas, dokler je imel Zvon v rokah, to je do l. 1880. »Samoglasnik,« pravi, »je duša besedi; brez njega je beseda suha veja, mrtva stvar . . . »Zvon« ne spada med tiste, ki izpehujejo, kjer morejo, samoglasnik iz besede; rajši ga pritakne, kjer ga zahteva lepoglasje in ga ne brani jezikoslovstvo.²

Stritarjevo mnenje se da opravičiti le z estetičnega stališča, znanstveno ga je pa slabo branil, kakor kaže njegov zaговор proti nekemu Vl. Kr. v Kr.³ Danes piše po nekdanji zapadni rabi le še p. Škrabec. (Dalje.)

¹ Podčrtal jaz.

² Jezičnik, 1867, V. predgovor.

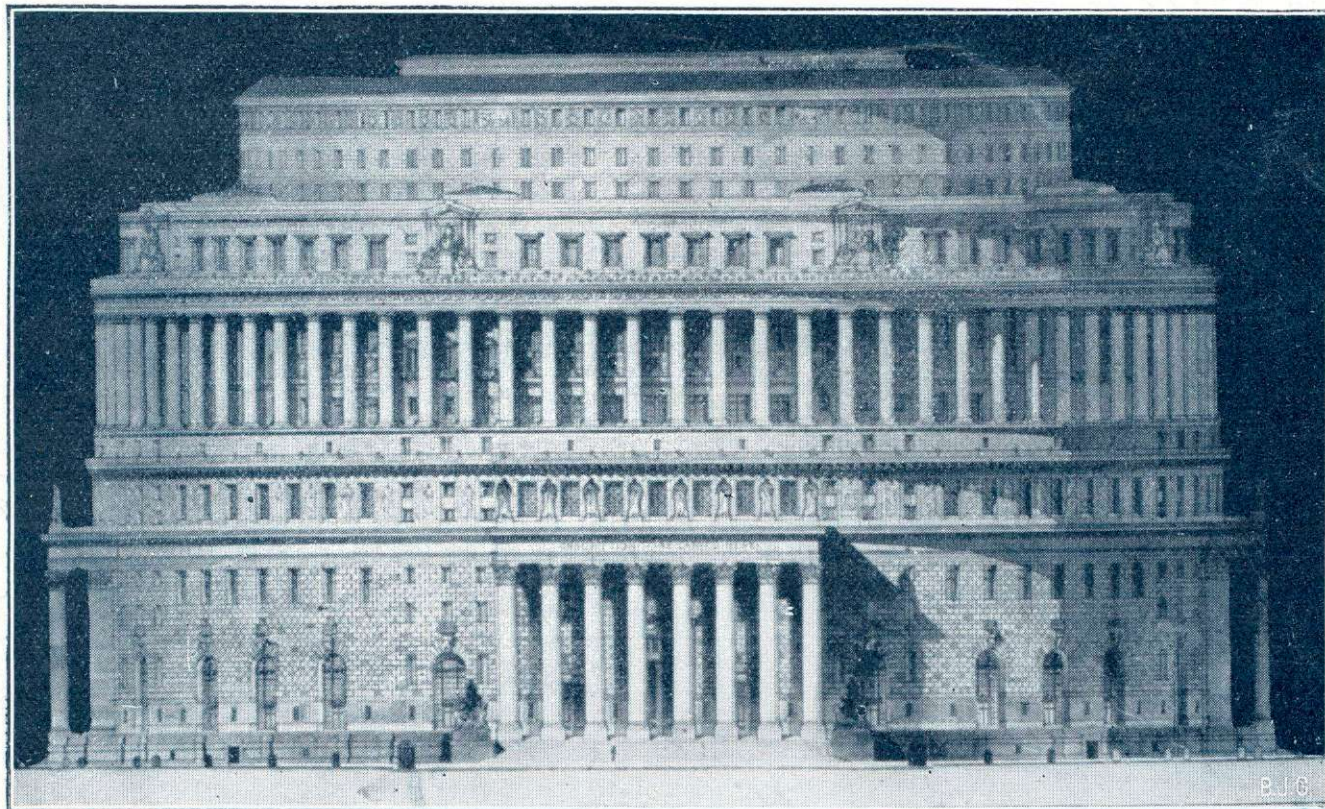
³ Jezičnik, 1866, IV. 19.

⁴ S. Žepič, Glas. 1867, 76: Pisava smèrt ali smàrt — »ima sedaj skoraj edino le še v hrvaških šolskih knjigah veljavo«.

¹ Glasnik, 1868, 136.

² Zvon, 1870, 190.

³ Zvon, 1870, 208.

PRAVOSODNA PALAČA V WASHINGTONU.

(Načrt izvršen po vzorcu rimskega Koloseja.)

ŠKRJANČKI.

Zgodba slovenskega študenta. — Spisal Alojzij Remec.

I.

Ko sem pusto nedeljsko popoldne koncem marca sedel v svoji mračni sobi, obupoval nad usodo Petra Puščobe, klavrnega junaka klavrne novelice, in čakal nestrpno, kdaj pride kaka pametna misel k meni v goste, je zaropotalo zunaj na hodniku, nekdo je udaril s pestjo po vratih, da se je stresla cela starinska hiša in da je padla tenka plast ometa s stropa na belo polo predme, ravnostja, kjer je bil ubil dolgčas poslednji stavek in z njim vse razpoloženje.

»Ali si doma?« je zagrmelo zunaj.

»Sem. Prosim!«

Vrgel sem na rokopolis kup knjig, vrata so se odprla in tam je stal moj prijatelj Štefan Pokoren. Če bi fant imel vizitke in bi se ne poznala že davno, bi vam povedal, da bi bilo pisano pod njegovim imenom stud. phil. Tudi lepo črno brado ima in kravata cvete pod njo kakor velika črna roža.

»Oprosti, kako da si udrl k meni ob tej uri?« sem ga pozdravil.

»Če bi imel spisati danes tri novele, pet pre-mišljevanj in sedem pesmi — pusti vse skupaj in pojdi z menoj!«

»Kam? V tem dežju?«

»Svoje deklet ti pokažem . . .« je rekel in tiščal še vedno kljuko široko odprtih vrat v roki.

»Ah, tako . . .« sem se začudil in začel iskati površnik, dežnik in klobuk.

»Tako, da, tako. Čudovito se ti je razlezel obraz — ali nisi še nič vedel? Jaz sem mislil, da že vrabci čeblijo po mestnih strehah in trotoarjih o moji ljubezni . . .«

»Po trotoarjih hodim malo; kaj se na strehah godi, tudi ne vem. Moja gospodinja mi je sicer res nekoč nekaj pravila, tako da se mi je nekako sanjalo, da bi morda — prosim: morda — utegnil biti nekje zavozlan.«

Zaklenil sem sobo in po temnih, polžjih stopnicah sva hitela na ulico.

Dež je pljuskal na kamenje, kraj ozkega trotoarja je tekla voda v širokem umazanem toku, gostilne na obeh straneh ulice so šumele, okna so bila potna, skoz brneče ventilatorje je puhtel dim v vlažni vzduh. Tako je bilo mesto in tako vreme, ko mi je Štefan Pokoren začel razkladati povest svoje ljubezni.

— Bilo je pred tremi leti. Mene se je držala še kmetska robotost, moje hlače so bile prekratke, moj jopič preozek, moj klobuk tak, kakor sva ga bila kupila z očetom na sejmu svetega Hilarija v Židovski ulici. Bil sem cel kmet, le moje kratkovidne oči in stekla nad njimi so bile priča, da trgam hlače po šolskih klopeh, in moja dolgost, da sem morda pred maturo. V srcu pa je bila korajža, in dasi sem že tedaj delal zaljubljene pesmi, sem se smejal vsakemu krilu in nisem mogel umeti, kako more človek izgubiti pamet in srce zaradi nje.

Toda bil sem kruto kaznovan za svojo fantovsko prostost.

Lepega večera v maju sedim v mestnem parku s svojim sošolcem Otonom Stojanom, mestnim študentom, in govorim z njim toinono. Pa ti pride troje deklet, govorijo, hihitajo in šepečejo, pogledujejo naju — to se pravi, le dve, tretja je bila tiha, zamišljena — in gredo počasi mimo. Deset korakov od naju sedejo na klopico na nasprotno stran. Mlajši dve se smejeta in njuni pogledi so bliskali do naju kakor električne iskre s kumulatorja, če primakneš člen kazalca.«

»Ti, čedna dekleta, ne?« me sune Stojan.

»Beži,« pravim jaz, »koketke. Edino starejša bi mi ugajala, ker je tako tiha in mirna.«

»Zdi se mi, da jih poznam, vsaj mlajši dve. Sestre so nemara vse tri. Mlajši sta hodili lani v plesno šolo. Pa nisem gotov, zato nisem pozdravil . . .«

»Nič ne de . . .« pravim jaz malomarno.

Tisti hip me je pogledala najstarejša izmed deklet. Dolg, otožen pogled, kakor bi te sama žalost pozdravila. Srce mi je čudno vztrepetalo ob tem pogledu, bilo je prvokrat, da se me je dekliško oko dotaknilo, da sem čutil njegovo moč.

»Ti, če hočeš, se seznanimo . . . Tebe zanima, kakor vidim, starejša, mene pa tistale, mlajša . . .« je v moje skrite misli zašepetal Stojan.

»Pustiva to!«

»Ne . . . Poglej!« je silil Stojan in začel risati s palico po tleh.

Pred nama je bil sveže nasut pesek in vanj je začrtal veliko srce in ga prebodel z dolgo puščico. Spodaj pa je napisal: Stojan — Pokoren.

»Tebe vrag jaha!« sem se razjezil, udaril z nogo čez svoje ime, da je zaškropil pesek na vse strani, in sem vstal.

»Grem . . .«

»Jaz tudi . . .« pravi Stojan in odšla sva.

Po dolgih ovinkih in potih me je vozil tovariš po parku in mi zatrjeval, da sem še ves kmetski, boječ in neumen.

Slednjič me je zapeljal, ne da bi se bil jaz zavedal, zopet v drevored, kjer je stala klopica, pred katero je bilo v pesku srce in Stojanovo ime.

Na klopici so sedaj sedela tista tri dekleta in obe mlajši sta gledali živo, pričakujoče v naju.

Stojan se je ustavil tam pred njimi, dvignil klobuk in se poklonil: »Dober večer, gospodične!«

»O, gospod Stojan, saj se že poznamo . . .« je žgolelo iz dveh grl in smeh je bežal za vsako besedo.

A to je bilo že za mojim hrbtom.

Jaz sem hitel, bežal . . . Sam pred sabo sem hotel pobegniti, pred lastnim srcem sem hotel uiti, ki je vzkliknilo tisti hip, ko sta se srečala moj pogled in pogled najstarejše izmed deklet.

Hitel sem in niti ozreti se nisem upal. Iz parka sem zablodil v najelegantnejšo ulico, večerna promenada je šumela mimo mene, jaz pa sem hodil kakor z zavezanimi očmi. Zadel sem se zdaj v visoko, v šumečo svilo oblečeno damo, zdaj v gospoda z elegantnim površnikom in cilindrom, zdaj v fantalina, ki je z žemljami v košu stal pred plakati in žvižgal.

Ne vem, kako in kdaj sem bil doma. Zaklenil sem se, odprl zvezek in začel računati in pisati, kakor še nikdar ne v življenju. Sovražil sem številke, a tiste hipe se mi je zdelo, da si z njimi rešim življenje.

V glavi mi je šumelo in brnelo, da nisem slišal, da nekdo trka. Šele ko je začel tisti nekdo, ki je stal zunaj, razbijati s pestjo po vratih, sem vstal in odprl.

Bil je Stojan. Smejal se mi je na vse grlo in mahal s palico krog mene: »Ti si tepec, ljubi Pokoren. Nesmrtno sem se blamiral. Alma in Dora, mlajši dve, sta se mi smejala, da sem čutil v licih kri od sramote. Starejša, Karla, me je vprašala: ‚Ta Vaš prijatelj je čuden človek. Zanima me. Kako, da je tak?‘ Tisti hip me je rešila tvoja poezija. ‚Pesnik je,‘ sem dejal, ‚in taki ljudje imajo čudne manire.‘ Ko je čula, da si pesnik, je vse razumela. In obljubiti sem ji moral, da te ji predstavim.«

»Pusti me in pojdi svojo pot!«

»Fant, svojo srečo teptaš z nogami!«

»Ti je ne boš reševal zame!«

»Ali si res tako trmast?«

»Pusti me!«

A Stojan me ni pustil.

In prišel je tisti čas, da me je res predstavil in nisem zbežal, prišel je čas, da sem Karli razodel, zakaj sem tedaj izginil izpred njenih oči. Imel sem salonsko obleko na sebi, ko sem se dan po maturi predstavil Karlinemu očetu: »Štefan Pokoren, abiturient in filozof prihodnje leto.« — Odkar sem akademik, sem nekako Karlin zaročenec.

»Vse skupaj je precej petošolsko in kakršen začetek, tak bo nemara konec . . .« sem odgovoril z vso neusmiljenostjo človeka, ki je že davno pozabil grške paradigme pete šole.

Štefan Pokoren je obstal.

»Poglej, presodi prej — potem govori!« me je stresel Pokoren za rame in zopet sva nadaljevala svojo pot. Molčala sva in se izogibala na vse strani dežnikom in širokim ženskim klobukom. Galoše so drsele po gladkem asfaltovem tlaku, v žlebovih ob stenah je zaspano grgralo, skoz rešetke nad kanali se je vila umazana voda. Kostanji ob trotoarju so povešali svoje prve lističe in po tleh so čivkali vrabci v pomladnem, deževnem dolgočasju.

Zato sem bil res vesel in Štefan Pokoren menda še bolj, ko sva se ustavila v drugem nadstropju svetle, elegantne hiše in je naju pozdravila z vrat tablica z napisom: Anton Podlogar, davčni oficial v pokoju.

»Ti, s kako pretvezo me pa predstaviš?« sem vprašal in brisal čevlje na mehki podlogi pred vrati.

»Ne boj se! Gospod Anton Podlogar je sicer oficial v pokoju, toda v njegovi družini živi še staro gostoljubje . . .« me je tolažil Pokoren.

— Crrrink — je zabrnal električni zvonček, po hodniku so pridrsali koraki, najprej se je odprlo medeno okovano okence radovednosti in previdnosti v vratih, nato vrata in pred nama je stala gospa kakih petdesetih let.

»Klanjam se, gospa!« se je poklonil Štefan.

»O, gospod Pokoren, zdravi! Karla, mi vsi vas že celo popoldne pričakujemo. Ta dež, to dolgočasje človeka kar mori . . .«

Štefan me je predstavil.

»O, zelo me veseli, zelo nam bo drago . . . Prosim, prosim! Le naprej!«

Tako je hitela in kimala prijazno, da sam nisem vedel, kdaj so se zaprla vrata za mano, kdaj in kam je izginil moj dežnik, klobuk in površnik, kdaj in kako me je Pokoren predstavil v sprejemni sobi Podlogarjevih. Šele ko se je stegnil izza mize dolg človek, ki je izgledal kakor po-

osebljena zadrega, in zašepetal sramežljivo: »Josip Oražen, poštni asistent . . .« sem se zbistril in spoznal, da ne bom v nadlego v prijaznem Podlogarjevem domovanju, kjer smo se našli kar naenkrat štirje mladi ljudje od vseh vetrov. Zakaj ob vratih v drugo sobo se je pokazal tisti hip še slok mladenič v sivi obleki najmodernejšega kroja in se z elegantnim poklonom predstavil: »Oton Stojan, jurist.« Za njim pa se je bleščal veseli obrazek najmlajše Podlogarjeve hčere Alme.

»Gospod, skoraj Vas že poznamo. Štefan je pravil o Vas že toliko, da se nam zdite že star znanec . . . Izvolite sestiti! Bodite pri nas, kakor doma!«

Tako me je povabil gospod oficial, ko sem se bil z vsemi seznanil, in mi odkazal prostor na zofi. Nato se je obrnil k Pokornu, ga prijateljski potapljal po rami in ga vprašal: »No, kako, kako, Štefan? Ali bodo velikonočne počitnice dolge?«

»Kaj jaz vem! . . . Predavanja se prično koncem aprila in tedaj bo treba odromati,« je odgovoril Pokoren.

Pogovor se je plel dalje tako vsakdanje kakor nogavica, ki jo je vzela tisti hip v roke Podlogarjeva gospa.

Dolgi poštni asistent mi je začel pripovedovati dolgo zgodbo, o kateri se sedaj ne spominjam besedice več. Sreča, da so drugi namesto mene poslušali in odgovarjali; jaz sem imel priliko ogledati si tačas Podlogarjeve in njih stanovanje.

Podlogarjeva glava je bila drobna, podolgasta pleša svetla, suhi nos zakrivljen. Gospe je bila sama prijaznost in vljudnost. Kaj je bila kot dekle, vedi Bog. Neprestano je pazila na svoje gospodične hčerke, kakor bi bila v večnem strahu, da pove ali napravi kaj, kar bi jim ne bilo povolji.

In hčerke? Mlajši dve, Alma in Dora, sta bili dve sveži otročji stvarci, ki resnobe življenja še nista poznali. Vsa deklinška brezskrbnost, površnost, razposajenost in trmoglavost je zvenela iz njiju besed in njiju smeha. Alma je hodila na učiteljske, Dora pa v trgovsko šolo.

Starejša, Karla, je bila živo nasprotje svojih sester. Premišljenost in mir sta sijala iz njenih oči. Štefan Pokoren bi moral biti vse kaj drugega kakor pesnik z mlado, plamtečo dušo, če bi se bil hotel ubraniti njih čaru. In vendar je bilo v vseh njenih besedah in mislih toliko razumnosti in globokosti, da sem bil prepričan: dekle pozna življenje in bo računalo z njim.

Tako smo sedeli štirje mladi fantje v Podlogarjevi v sobi, ki bi jo skoraj imenoval salon. Zakaj miza pred zofo je bila solidna in široka, prt na njej zelenkaste barve z modernimi okraski,

na sredi je stala vitka vaza za cvetlice in nad njo je visela na bronastih verižicah težka svetilka. Tam ob oknu se je komodno raztegoval klavir, ob peči pa se je dolgočasila steklena omara najnovejšega stila. Edino slike na stenah niso kazale tiste ubranosti, kakor bi človek pričakoval. Nisem na primer vedel, kako je prišla pod Murillovega Beračka kramarska slika, ki kaže človeško življenje od drobnega otroka v zibelki preko fanta in moža v raznih letih do starčka, ki čaka sključen, kdaj bo konec njegovega stoletnega življenja.

Tako me je prevzela skoraj otožnost v prijaznem domovanju teh malih ljudi. Čemu je gospa prinesla na elegantnem podstavku gladko brušeno steklenico, jo postavila pred nas in nam nalila kozarce? Čemu je gospod Podlogar nervozno trkal s prsti ob tobačnico, ko je vprašal Štefana, kdaj konča svoje študije, in je fant prav rokovnjaški odgovoril, da to sam Bog ve? Čemu se je vrnil elegantni Stojan, ki je imel kot sin bogatega trgovca doma vso udobnost, v ta skromni dom, v to sobo, kjer je skoraj vsak kos pohištva kričal, da je plačan s tem, kar si je gospod Podlogar odtrgal od ust? Edini Josip Oražen, se mi je zdelo, spada sem, edini on, ki je bil v svoji večni zadregi podoben gospodu Podlogarju, kakor bi bil njegov sin.

Toda dekleta so se zvonko smejala in gospod oficial je držal čašo med prsti in govoril: »Gospodje, poslušajte me! Kruh je prvo, pravim jaz, in če je ta, pride vse drugo. Star sem že. Poglejte tja gor na človeško življenje na steni! Jaz sem že na drugi ali tretji stopinji, ki gre navzdol, in že na tej se mi morda spotakne. Vi pa ste mladi in ne veste, kaj je življenje. Jaz sem slišal Lavriča, ki je govoril na ljudskem taboru — fantalin sem bil takrat — v službi sem bil dvakrat prestavljen, ker sem bil član Čitalnic in sem pel rodoljubne pesmi, kakor me je srce gnalo. Dandanes je pa lahko vsakdo Slovenec in ne v službi, ne v življenju mu to ne škoduje. Gospodje in dekleta, kruh je prvo. Jaz sem zanj mnogo prestal, glejte, da ga boste tudi vi imeli ob svojem času!«

— Čemu te besede v to brezskrbno družbo? — sem se vprašal in na srce mi je leglo otožno, grenko čuvstvo. Gospod Podlogar pa je odpiral tobačnico, gospa je plela nogavico in se skrbno ozirala po nas. Kakor živo nasprotje tej skrbi dveh starih ljudi, ki sta že spadali v preteklost, je planila Alma s stola in se zasmejala: »Papa, ti si dolgočasen!«

Nenadoma je bil klavir odprt in vesela polka se je vrgla med mlade in stare, med prošlost in bodočnost.

Alma je polko odrezala brez konca, pokrov je zaropotal nad tipke, dekle je vstalo in prišlo k Stojanu zardelega lica, veselih, brezskrbnih oči.

»Po prstih bi Vas, gospodična...« je zamrmral Pokoren.

»Zakaj?« se je vzravnila Alma ponosno.

»Zato... Včeraj sem srečal v drevoredu slepega berača. Iz stare, polomljene skrinjice je tiho cingljalo star vojaški marš, prav kakor bi donel iz srca, ki je bilo nekoč veselo in fantovsko, a je zdaj tako žalostno in nadložno kakor inštrument na prsih nad njim. Hotel sem starcu vreči groš v klobuk, ko je iz gostilne na nasprotni strani zabobnal orkestrion in ubil s svojo muziko beračevo melodijo. Vrgel sem groš med beračeve krajcarje in zaklel natakario, ki je spustila med svet tisto nesrečno muziko na veselje pijancem in soldatom...«

»Kaj se ti je pa bilo treba jeziti?« je vprašala Karla.

»Ker ni bilo potem ne žalosti, ne veselja, ne usmiljenja, ne preziranja v meni...« je odgovoril Štefan.

Stojan je poizkušal braniti Almo, a zaman. Moj prijatelj je imel srečno uro, drzne figure, veseli dovtipi, fantovske brezskrbnosti — vse to se je poslej kar lovilo iz njegovih ust. In Karli so se oči bleščale ponosa, ko je poslušala Štefana, ki je namah ubil vse prejšnje dolgočasje, pretrgal štrečno vsakdanjih vljudnosti in fraz in razgnal meglo raznih nauk in opominov, ki so nam grozili od vseh strani.

Josip Oražen pa je postajal vedno bolj tih in zamišljen. In ko je zatrdil Pokoren, da človek z obzorjem provincialnega mesta postane v dveh letih zrel filister, je Oražen plaho izpil svoj kozarec, žalosten pogledal Karlo in vstal.

»Oprostite, moram iti...« se je začel poslavljalati.

»Kaj, Oražen, ali ti je slabo? se mu je smejal Pokoren.

»Ni mi slabo, toda ob pol sedmih imam večerjo...«

»Pardon!... Prej sem se bil zmotil... Človek postane v provincialnem mestu že po šestih mesecih filister... Zapomni si to, Oražen!«

Tako se je poslovil Pokoren od asistenta.

Zunaj se je mračilo, v sobo je gledala noč skozi okna in videla le še bele obraze in roke izmed senc.

Karla je prinesla samovar, Štefan ga je moral prižgati. Ko le plamenček zatrepetal v polumraku na mizi in je njegova modrikasta luč plaho oživila obraze in oči okrog, je dejal Pokoren: »Karla,

sedaj pa poizkušam, kam pojde tvoje srce v vas...«

Prižgal je vžigalico, jo naglo pritisnil navpično na pepelnik pred seboj in se zagledal v drobni plamen. Vžigalica je polagoma zgorela in ostanek, tenak, žareč stebriček, se je začel vdano sklanjati proti Pokornu.

»Vidiš, neverni Tomaž!« se je vzveselila Karla.

»Da, dokler bo tvoje srce gorelo ljubezni... A glej, ko ugasne — potem se obrne bogvekam...« je odgovoril Pokoren skoraj žalostno.

Stebriček je ugasnil, pepelnati ostanek pa se je zvrnil v smeri proti vratom.

»Štefan, to so vraže... Kruh je prvo!« je dejal gospod Podlogar. — — —

Ko sva hodila skozi hladni večer po mokrem tlaku domov, me je vprašal Štefan že na prvem oglu: »Kaj meniš o Podlogarjevih gospodičnah?«

»Trije škrjančki...« sem odgovoril.

»Resnično... In blagor jim v gnezdu!« je zamrmral Pokoren. — — —

To vse se je godilo tiste čase, ko sem jaz sedel danzadnem v kancliji, tipkal na pisalnem stroju za lepe kronice in bil res v nevarnosti, da se zaigram tako v filistrstvo in večno zadrego Josipa Oražna.

II.

Naslednje počitnice v avgustu sem šel obiskat Štefana Pokorna v njegovo vas v prijazni Tribuški dolini. Zgodaj v jutro — na mestnem trgu je bilo tri — sem romal z gorsko podkovanimi čevlji na nogah in z debelo gorjačo v rokah po mestnem tlaku mrtvih ulic vun v naš svet, v našo nedotaknjeno lepoto.

Vesel sem bil. Štirinajst dni me kanclija ne bo videla, štirinajst dni lahko pozabim, da sem kulturni človek, zvezan na vseh straneh z vezmi laži in pustih skrbi vsakdanjosti. Siv, ponošen klobuk, irhaste hlače in jopič, ki sem ga v štirih letih zaman izkušal uničiti, nahrbtnik, v katerem se je med kranjsko klobaso, kosom sira in dvema hlebcema kruha dolgočasil Kette z zemljevidi naših gor in s Planinskim Vestnikom — vse to mi je bilo poroštvo, da se z vrha Poldanovca, do katerega sem računal osem ur hoda, prepeljem lahko po strminah navzdol naravnost pred hišo k Štefanu Pokornu, da udarim s podplati ob zid pod njegovim oknom in mu voščim dober dan, če se srečno ustavim ob njegovem stanu.

Ta pot k Štefanu na obiske — nikdar je ne pozabim! Ko je solnce vstalo izza gosto obrastlih vrhov in zabrnelo s toplo jutranjo melodijo na

ušesa popotnika, ki je žvižgal in pel po ozki poti skozi gozd, da so mu ptiči odgovarjali med svežimi smrekami in bukvami, ko je solnce videlo tega čudnega moža, ki se je ustavil vsak hip, z rosnih grmov obiral rdeče maline in jih tlačil v usta polna perišča, se ni nič čudilo, ampak šlo svojo pot v višave. In ko je temu popotniku (ki sem bil seve jaz) pribingljala nasproti vrsta belih, lisastih, rdečkastih in bogve kakšnih krav in telic, me gledala z začudenimi, neumnimi očmi in se opletala plaho mimo mene, ko sem vprašal paglavca, ki je capljal za njimi: »Ti, kako ti pa pravijo?« in mi je fante pokazal jezik ter zbežal v grmovje, tedaj sem se smejal Josipu Oražnu, ki mi je bil v svoji skrbi prejšnji večer vsilil revolver na pot, ker je dolga in nevarna, kakor je trdil, in bi me lahko napali rokavnjači ali celo kak volk, ki se po ustnem izročilu v trnovskem gozdu še tuintam dobi.

Solnce je šlo svojo pot in jaz tudi. Lahko njemu, a jaz sem bil ves truden, ko sem se krog poldne ustavil pod Poldanovcem in zlovoljen spoznal, da z mojim načrtom, prepeljati se od tu v dolino naravnost pred Pokornovo hišo, ne bo nič. Zakaj nekje daleč pod strmimi čermi in goličavami, preko katerih se je vila kozja steza, je zvonilo poldne, a videti ni bilo daleč naokrog ne hiše, ne človeka.

Celo uro sem se še drsal in vozil navzdol, ko me je slednjič pozdravil nizek zvonik in par hiš krog njega. Prvega človeka, visokega, bradatega možakarja, ki me je gledal kakor Atlas z zemeljsko oblo na plečih izpod koša sena, sem vprašal, kje so Pokornovi.

»A, tisti, ki imajo študenta?« se je nasmehnil, da se je pokazala vrsta belih, močnih zob. »Tisti stanujejo tu gori v hribu za ovinkom. Pa študent je bolan, kakor sem slišal... Le gor po klancu idite, prva hiša na desno je...«

Jaz sem se zahvalil, mož pa je stopal dalje, da je kamenje hreščalo pod njegovimi podplati.

— Štefan bolan!... Fant, ki ga je bilo samo zdravje in veselost... — sem se v mislih čudil jaz. Nisem si znal razlagati, zakaj mi ni tega izporočil v pismu, ko me je povabil v svoje gore na obisk.

Z jase med smrečjem se mi je nasmejal čebelnjak, na drugi strani je samevalo trhlo znamenje s trpečim Zveličarjem, ki ga je izrezljal bogve kdaj kmetski samouk. Odkril sem se, tam na desni pa so se zganila vrata in pred belo hišo, ki se je senčila za veliko jablano, je stala postarna ženica.

Pospešil sem korake.

»Bog daj dobro, mamica! Ali sem prav prišel? Saj ste Pokornovi?« sem pozdravil.

»Da, Pokoren se pišemo. Pravijo nam pri Pevčevih. Štefan je pravil, da te dni enkrat pridete. Veste, obolel je. Vedno lazi po hosti, leta po solncu, potem pa polega v senci na hladnem mahu. Tako je nemara iztaknil bolezen. Nič mu ni dobro že teden dni, danes je moral ostati v postelji. Le stopite v hišo!«

»Štefan, kako to, da mi greš ravno sedaj oboleti?« sem pozdravil prijatelja, ki je ležal na visoki kmetski postelji v svoji sobi.

Bil je ves poten in rdeč v obraz, pogledal me je začudeno in šele po dolgem času, kakor bi kaj premišljeval, je stegnil roko izpod odeje in mi jo podal.

»Pozdravljen! Vidiš, testament delam.«

Njegov glas je bil tako čuden, da sem se ustrašil.

»Fant, ti si hudo bolan!« sem vzkliknil. »Zakaj ne pošleš po zdravnika?«

»Kaj zdravniki! Tudi če bi bilo deset doktorjev krog postelje, bi mi ne mogli pomagati...«

Tedaj je prišla v sobo Štefanova mati.

»Kaj se Vam zdi, gospod? Jaz se bojim, da se pripravlja kaka vročinska bolezen. Kuhala sem mu že vse rože, a nič ne pomaga. Bog ve, kaj bo!«

»Ne bo me še konec, mama...« jo je tolažil on.

»Kaj, ko bi poslali po zdravnika?« sem predlagal jaz.

»Saj sem tudi jaz že to rekla, a Štefan noče...« je odvrnila mati.

»Kaj — Štefan noče...« se je ujezil prijatelj. »Doktor Bober se vozi vsak teden gor proti Idriji nekam s svojim avtomobilom. Gospa je nekje tam na letovišču. Pa ga pokličite, če že ni drugače...«

»Doktor Bober? Poznam ga... Ne bo te snedel, če te pride preiskat in ti zapiše kako zdravilo. Izboren zdravnik je in s študenti prijatelj.«

»Napravite, kakor hočete! Mene ne briga,« je zamrmral Pokoren in se obrnil proti steni.

Mati je s tihimi koraki odšla.

Skozi okence je sijalo med listi in vejami v Štefanovo sobo. Lepa je bila, čedna in pometena kakor vse študentske sobe na kmetih. Na mizi in na polici so bile knjige in papirji od nemške vadbice do staroslovenskih evangelijskih tekstov, vse postaje Pokornovih študentskih let. In poleg kmetskih bukvic o Repoštevju, strahu v Krkonoskih gorah, so ležale Dehmelove pesmi in d'Annunzio. In kakor knjige, so bile tudi slike na steni.

Vice, pekel in nebesa, na steklo slikane podobe z okornimi davnimi potezami, so visele med kmetskimi svetniki, Jurjem, Jožefom, Florijanom. Na drugi strani pa je bilo v ponižnih okvirjih par fotografij. Pogledal sem jih od blizu in videl: Štefan, kakor plah kmetski študentek, Štefan, abiturient v krogu svojih tovarišev, Štefan, akademik, z resno brado. Karline slike ni bilo nikjer.

»Ti, ne ogleduj se preveč po tej tesnobi! Sedi k meni in poslušaj me!« me je poklical Štefan k sebi.

Stopil sem k postelji.

»Ne motim se, če pravim, da bo bolezen huda. Včasih se mi hoče nekaj vleči na možgane, v prsih me tišči, kakor bi mi skale hotele pokriti srce, vročina me kuha. Lahko se mi kaj primeri. Tudi doktor Bober bo nemara tega mnenja. Jutri je sreda. Ta dan se navadno pelje ob osmih po cesti, ki je pol ure od vasi. Pojdi ga jutri počakat in ga pripelji sem, da pove, kaj je!«

»In Karli bi bilo treba pisati?« sem vprašal.

»Nič. Nanjo ne morem misliti. Ko rastejo pred mojimi očmi nad mano strašne gore, ki gredo skoz strop in streho in segajo do oblakov in mi prete, da mi zdrobijo prsi s svojo težo, tedaj mi je vsa prošlost nič. Moje misli so zdaj bistre, zato pravim: nič ni treba pisati Karli. Čemu bi jo vznemirjal? Če umrjem, ji izporoči moj pozdrav in ji reci, naj me ohrani v blašem spominu! Če ozdravim, ji pa itak vse sam povem. In še nekaj! Tam v predalu v mizi so zvezane moje stvari, ki so samo zame. Če bo obme, sežgi vse skupaj in zanesem se, da ne boš gledal ne mojih pesmi, ne mojih pisem. Ali mi oblubiš?«

»Čemu to, Štefan?«

»Sežgi vse.«

»Prosim te tudi, da ostaneš pri meni, dokler se ne obrne na eno ali drugo stran!«

»Kaj pa porečejo tvoji ljudje?« sem vprašal jaz.

»Materi sem že povedal, da boš tu delj časa. Ona te je vesela. Tončka, moja edina sestra, bo tudi zadovoljna.«

Tako je Štefan napravil svoj testament in jaz sem postal varih ob njegovi postelji.

Zvečer smo se še pomenili marsikaj s Pokornovimi. Lepo je bilo. Vendar sem čutil, da sem s Štefanom ločen od teh dobrih njegovih ljudi, in ne oče, ne mati, ne Tončka niso mogli misliti, da bi midva mogla z iskrenim, odkritim srcem iz svojega sveta v njihov svet.

Drugi dan je bilo Štefanu še slabše. Odšel sem v jutro na cesarsko cesto, ki pelje pol ure daleč od vasi po drugi dolini, da dobim doktorja Bobra.

Ko je po cesti pribrel doktor Bober, sem mu zamahnil z roko, naj ustavi. Zapazil me je, zavozil v stran pod oreh in avtomobil je ropotaje obstal.

Pozdravil sem doktorja in mu povedal, kako je s Pokornom. Takoj je bil pripravljen iti k njemu. Ustavil je stroj, naprosil gostilničarja, ki je stal ob strani, naj pazi na voz, in se podal z menoj.

Čez pol ure sem že vedel, kaj je s Štefanom.

»Pneumonia lobaris...« mi je povedal doktor nakratko, ko je stopil iz bolnikove sobe.

»Gospod doktor, jaz nisem medicinec.«

»Torej fant ima pljučnico, kakor se pravi podomače. Led na prsi in na glavo! Kar je drugih zdravil, jih jutri pustim v gostilni, kjer me čaka avtomobil.«

»Ali je nevarno?« je trepetala mati.

»Fant je mlad... Skoraj gotovo jo unese. Vendar je za vsak slučaj bolje, da se spravi z Bogom,« je odgovoril Bober in natikal rokavice.

Štefanova sestra Tončka je samo strmela v doktorja, oče pa je prašal: »In prosim za račun?«

»Nič... Študent je študent... In vam v teh gorah tudi ne rastejo cekini po brinju...«

»Bog Vam povrni! Da bi le fant ozdravel!« je stiskala Štefanova mati Bobru roko.

Doktor se je poslovil: »Ne bojte se preveč, mati! Mladina ima zdravo kri. Tudi Vaš študent ozdravi. Ko se spet popeljem mimo, ga pridem pogledat. Sicer se v petih do sedmih dnevih odloči.«

Doktor Bober je odšel in jaz sem ga spremil.

Popoldne pa je moj ubogi Štefan fantaziral v vročici.

»Karla, kod hodiš, kje si? Čemu greš v park? Ne hodi, ne hodi! Oražen je tam, solze toči zate, skrit za kostanjem... Nikar, duša zlata! In Stojan je falot. Alma, ti boš še grenke solze točila zavoľjo njega... Ah, gospod Podlogar, Vi ste velik filister in mi ne verujete. Jutri pridem v salonski obleki s cilindrom, jutri Vam z belo orokavičeno roko sežem v desnico in porečem: — No, gospod oficial, ali mi daste Karlo? Definitiven profesor sem... Poglejte, tu je dekret!... — Gospod Podlogar, kaj se mi smejete? Karle ni? Asistentu ste jo dali. Zakaj ste jo dali, mojo ptičico, mojo kraljico?...«

Prijel sem ga za roke, s katerimi je burno mahal krog sebe.

»Štefan, pomiri se!«

»Kdo si ti?« se mi je začudil. »Ah, poznam te! Ti si tudi eden tistih, ki si s tinto prste mažejo. Kolomon spiši, kolomonov žegen in sanjske bukve zloži in ljudje se bodo trgali zate! Spomenik

dobiš velik kakor gora . . . Ah, gora! Višja kakor Triglav leži na meni. Jaz sem pa iskal kralja Matjaža, da vstane in nas pride odrešit. Tam je sablja, roke sem si porezal, ko sem jo izkušal izvleči, a tisoč moči jo drži v nožnici. In gora se niža, gora se spušča name . . . Adijo!»

Tako je govoril Štefan v boju med življenjem in smrtjo sedem dni in sedem noči. Smrt je stala ob postelji in brezčutno poslušala njegovo jecljanje.

Počasi so potekali tedaj dnevi in ure. Led, po katerega je hodil Pokornov oče daleč v gozd v podzemsko jamo, ni mogel ugasiti ognja v prijateljevih prsih, moje besede mu niso mogle dati tolažbe, materine skrite solze ga niso mogle priklicati k zavesti. Še tihega vprašanja sestrške ljubezni ni čul, ki je tisočkrat zašepetala nad njim: »Štefan, ali ti je zelo hudo?« In doktor Bober, ki je tiste dni prišel še dvakrat, je samo majal z glavo.

Ko je Štefan govoril včasih v vročici s svojo Karlo in se je mati sklanjala nad njim, je nešteto krat dvignila nenadoma svoje oči in me nemo vprašujoče pogledala. Jaz sem bil v zadregi in sem se vselej obrnil proti oknu. Nekoč me je pa vprašala: »Za božjo voljo, Vi ste njegov prijatelj, ali veste, čemu mu je vedno to ime na ustnicah?

Zakaj ga vedno kliče, kakor bi bila v njem edina rešitev zanj?«

»Bogve . . . Saj veste, kaj se vse človeku blede v vročici. Morda se mu v zdravju o tem niti ne sanja . . .«

Tako sem odgovoril in lastnih besed me je bilo sram.

Čez teden dni, ko se je bližala kriza, kakor je bil napovedal Bober, je prišla popoldne mati v Štefanovo sobo in s tresočo roko dela na mizo razglednico.

Njen pogled je bil dvakrat žalostnejši, ko je dejala: »In vendar ta Karla živi . . . Ubogi moj Štefan!«

Stopila je k postelji, kjer je tiho ležal prijatelj, naslonila svoj obraz k njemu, ga zagrebla v rjuhe in neslišno zajokala.

Stopil sem k mizi in pogledal razglednico.

— Moj Štefan! Čemu molčiš tako dolgo? Prečuden strah je v mojem srcu zate. Piši takoj! Od srca Te pozdravlja — Tvoja Karla. —

Štefanova mati pa je jokala, tiho, presunljivo . . .

Morda je bil ta jok, morda Karlina besede, ki so ga bile krive, morda dvoje žalostnih src, ki sta se dotaknili prijateljeve duše, jo poklicali nazaj v življenje in potegnili raz njo gosti ovoj različnih sanj in deliričnih vizij.

Zakaj tisti hip je Štefan Pokoren izpregovoril s šibkim, a jasnim glasom: »Mama, zakaj jočete?«

Ko sem zaslišal to vprašanje, sem spoznal, da je zmagala mladost nad smrtjo.

Mati je dvignila svoj obraz in pogledala sina. Radost in bridkost sta bili v njenem glasu, ko je odgovorila: »Štefan, samo da ti je odleglo! Vse bo dobro!«

Pokoren se je ozrl po sobi.

»In ti si tudi tu?« se mi je začudil.

»Tudi, kakor sva se zmenila . . .«

»Koliko časa ležim?«

»Teden dni.«

»Čudno . . . Čas se je bil zame popolnoma ustavil. Če bi se bil preselil na oni svet, še poslovil bi se ne bil od nikoogar . . . Toda zaspan sem . . .«

Zamižal je, mati se je vzravnala, si obrisala oči in odšla vun.

Kmalu sem tudi jaz ležal v mehki travi za hišo v senci.

Spoznal sem, da sem pri kraju s svojim obiskom.

Beli oblaki so se vozili v dolgih presledkih nad dolino, solnce je mežikalo med njimi na zapadni strani, veter se je spustil zdajpazdaj po vejju nad menoj in šumel zaspano, melanholično.

— Življenje, kako si čudno! Štefan, ali veš, kam gre tvoja pot? —

In sklenil sem, da drugi dan odidem.

* * *

Ko sem že davno zopet sedel v kancliji in so se zunaj bleščali septembrski dnevi, kakor bi hoteli priklicati še enkrat pomlad nad ulice in v park, v mesto in na deželo, mi je Pokoren po svoji bolezni prvič pisal.

— Doslej nisem vedel, kako velika je materina ljubezen. Nisem vedel, da jo otrok rani, če se oklene drugega bitja. Zdaj so se mi oči odprle. Ko sem po dolgem času zopet enkrat lazil po gozdu in ves utrujen sédel potem na klopico za čebelnjak, je prišla mati k meni in tedaj sem prvič slišal iz njenih ust ime svojega dekleta. Nekaj čudnega mi je leglo na srce, ko se je to zgodilo. Povedal sem vse. In odprle so se mi oči. Glej, pred mojim srcem je bila Karla moj ideal, moja Beatrice. Brez nje bi bili moji erotični verzi limonada, brez nje bi mi bil svet brez solnca in sreče. A več in dalje nisem mislil. Sam sebi sem se smejal, če sem si predstavljal, da stojim pred gospodom Podlogarjem in ga prosim za roko svojega dekleta. Ljubil sem zavoljo ljubezni, in da sem nekako zaročen s Karlo, se mi je zdelo for-

malnost, ki sem jo prenašal radi filistrstva nje-
nega očeta in cele familije in radi našega v devet-
stodevetindevetdeset predsodkov zakopanega pro-
vencialnega mesta, ki se tičejo vsi enega samega
dejstva, včasih celo ene same misli. A ko sem
slišal govoriti svojo mater o tem, tedaj sem ostr-
mel. In zdelo se mi je, da slišim pridigati gospoda
Podlogarja: — Kruh je prvo! — Prijatelj, na zlati
uri ljubezni, kjer leti čas kakor lastovka čez morje,
visi težka, neskončna veriga dolžnosti in bridkosti.

Kako da nisem tega prej opazil? Zdaj sem
resen, skoraj bi rekel, žalosten, zakaj nekaj lepega,

presrčnega se je pretrgalo med menoj in materjo.
In moje srce je plaho in polno skrbi. Včeraj sem
bral biblijo in tam sem dobil ključ do te skriv-
nosti: Quamobrem relinquet homo patrem suum
et matrem . . . Zapustil bo zato človek očeta in
mater . . . Zdi se mi pa, da sem še premlad, da
bi do dna razumel te besede. Povsod vprašanja,
le eno mi je jasno: Karlo ljubim tako, da vzamem
zanjo tudi butaro težav in bridkosti na rame. In
gospod Podlogar bo zadovoljen z mano . . .

Tako se je glasil epilog v tistem pismu.

(Dalje.)

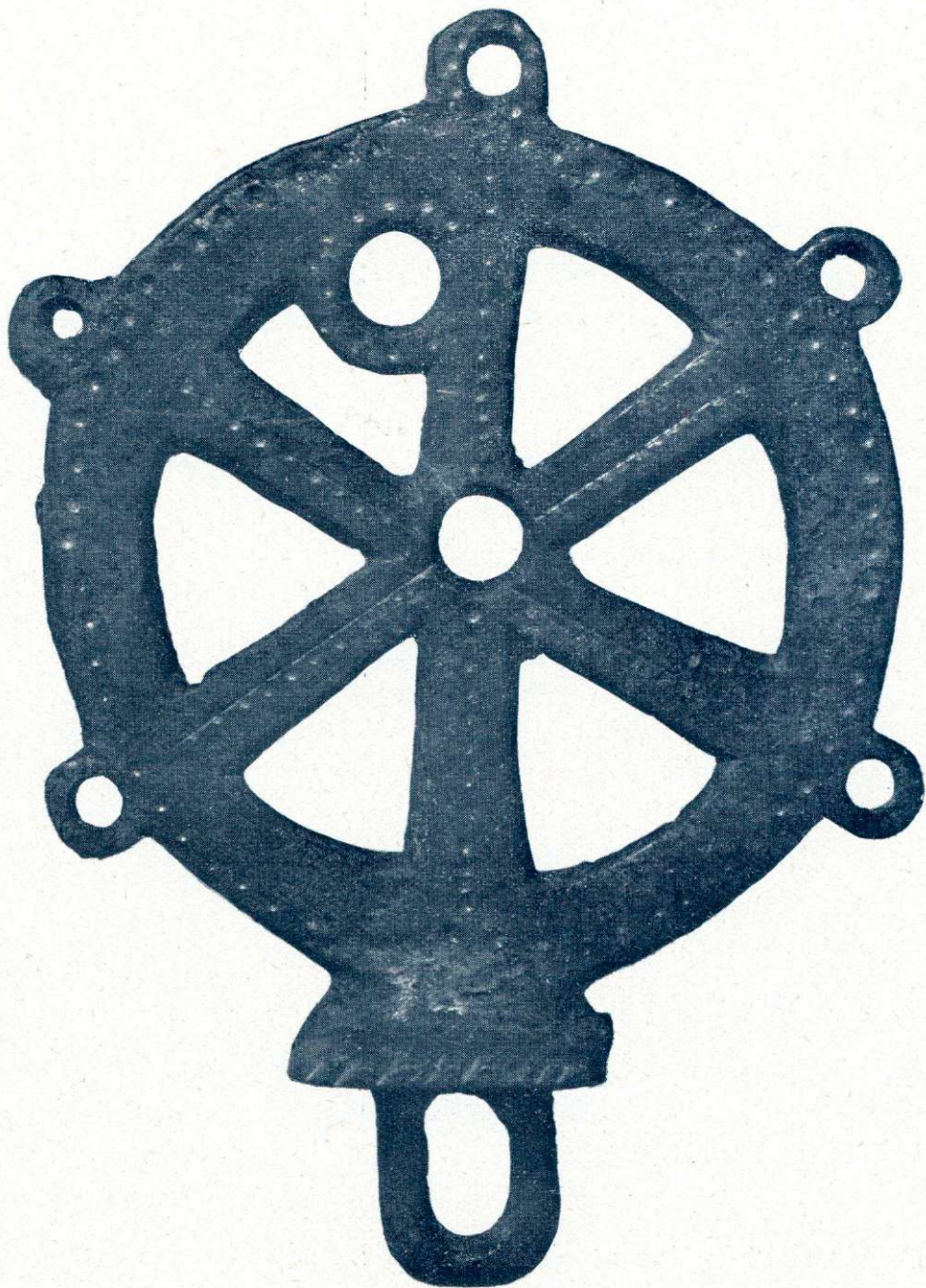
MONOGRAM KRISTUSOV.

Monogram Kristusov iz rimske Emone je posebno
važen krščanski spomenik naše dežele. Izkopan je
bil l. 1911. na Mirju, kjer so se po naročilu nemškega
viteškega reda, lastnika dotičnega zemljišča, vršila
izkopavanja, ki jih je vodil dr. Walter Schmid,
zdaj deželni arheolog v Gradcu. Monogram se je
našel v razvalinah hiše, ki jo je Schmid nazval
hišo dvanajstero hipokaustov (peči).¹ Dozdaj se je
našlo le malo krščanskih ostankov v stari Emoni
(n. pr. nekaj starorimskih svetilk s Kristusovim
monogramom). Toliko večjega pomena je zato ta
monogram Kristusov, ki je last nemškega vite-
škega reda in namenjen za Museum Emonense,
ki ga namerava omenjeni red v Ljubljani sezidati.
Tudi v krščanski arheologiji sploh bo zavzemala
ta emonska najdba odlično mesto.

Monogram je vlit iz bronca, je neenake de-
belosti, poprečno 3 $\frac{1}{2}$ mm debel, meri 9 cm v
premeru, tehta 190 g in je prav dobro ohranjen.
Prevlečen je z lepo, ne premočno patino. Kakor
je videti na sliki (v naravni velikosti) sta za-
četni črki grškega imena Kristusovega, *XP(ιστός)*,
obdani od obroča, venca. Tam, kjer se ramena
črk končujejo, so ob vencu okroglo prodrta ušesca,
izvzemši ob podnožju črke *P*, kjer je masiven
štirioglat podstavek z večjim ušesom spodaj. Tu
je bil monogram pritrjen na kakem drugem pred-
metu. V sredi, kjer se križata *X* in *P*, je ne-
koliko večja okrogla prodrtina. Ena stran mono-
grama, in sicer ona z narobe obrnjenim *P* (tudi
na ta način nam kažejo spomeniki dotične dobe
Kristusov monogram), je okrašena z vdolbenimi
pikami in z graviranimi črtami po črkah. Druga
stran je neokrašena, le robovi so površno opi-
ljeni. Monogram je gotovo iz 4. stoletja.

Iz krščanske arheologije vemo, da sta se
grški črki *X* in *P*, med seboj zvezani in prekri-
žani, rabili že pred Konstantinom kot okrajšava
(compendium scripturae) v napisih za ime Kristus.

Kot samostojen znak se rabi monogram $\chi\rho$ šele začet-
kom 4. stoletja. Pomen tega znaka je bil torej kristjanom
že znan, ko je l. 312 Konstantin okrasil z njim svojo

MONOGRAM KRISTUSOV IZ RIMSKE EMONE.

¹ Dr. W. S. Ausgrabungen in Emona. Laibacher
Zeitung z dne 11. maja 1911, št. 117.

vojno zastavo (labarum) in v zaupanju na zmagó krščanskega znamenja šel na boj zoper Maksencija. Cerkevni zgodovinar Evzebij (Vita Const. lib. I. cap. 31. Migne XX.946) popisuje labarum takole: »Znamenje (σημείον) je imelo sledečo obliko: Visok drog, prevlečen z zlatom je imel počez palico v podobi križa, na vrhu vsega pa je bil pritrjen venec iz dragih kamnov in iz zlata spleten, v njem znak priimka Zveličarjevega, namreč dve začetni črki, ki označujeta ime Kristusovo, tako, da je bil na *P* točno na sredi *X* postavljen. Ti črki je od tega časa nosil navadno cesar tudi na čeladi. Na prečni palici visi kos pregrinjala, kraljevska (škrlatna) tkanina, ki je pokrita z gósto nasejanimi raznobarnimi dragimi kamni in pretkana z obilnim zlatom.« Tako Evzebij. Ohranil se nam pa ni noben labarum, le njegovo podobo nam kažejo nekateri spomeniki, n. pr. poznejši Konštantinovi novci, dva sarkofaga lateranskega muzeja itd.

Ko je s popolno prostostjo krščanstva dobil Kristusov monogram kot nebeško ali Gospodovo znamenje tako lepo veljavo, so ga kristjani povsod rabili, v cerkvi in zunaj cerkve. Vklješavali so ime Kristusovo na svojih hišah, krasili z njim predmete vsakdanje rabe, razno domače orodje, n. pr. svetilke, tudi prstane, geme in amulete. Prav mnogo spomenikov z monogramom Kristusovim se nam je ohranilo. Oblika svetega monograma se je tekom časa spreminjala.

Monogram iz Emone kaže najbolj zgodnjo obliko, je pravi tip Konštantinovega monograma. Kakemu namenu je pač služil ta okras? Ali je bil votivnega

namena? Ali je monogram morda ostanek prave rimske vojaške zastave, ali pa je morda ostanek labaruma od kakega cesarskega kipa (n. pr. Teodozija Vel.)? Zanimivo, pa težko vprašanje. Omenil bi le to, da izmed vseh doslej znanih monogramov Kristusovih ni nobeden tako pripraven kakor uprav emonski za vrh kake zastave, bodisi zastave po namenu ali zastave pri kakem kipu. Ušesca in luknjice so imele najbrže primerno okrasje. Tudi velikost monograma bi govorila za zastavo, o čemer se moremo prepričati, ako se spomnimo konzularnega dip-tiha iz Aoste, ki ga je dal napraviti l. 406. konzul Anicij Prob cesarju Honoriju na čast. Tu drži cesar v desnici labarum z napisom: In nomine Christi vincas semper. Vrh labaruma pa je sveti monogram v razmerju približno enake velikosti kakor je emonski. Iz prvega popisa rimske hiše, kjer se je monogram našel, in po legi te hiše prilično v sredini vojaške Emone, bi jaz domneval, da je bila dotična hiša (največja med raziskanimi) če ne javno vojaško poslopje, recimo pretorij, vsaj poleg pretorija stan vojaškega poveljnika. Bodi pa stvar kakorkoli že, ta veleznameniti monogram naj nas spominja v letu Konštantinovih slavnosti krščanske vere v rimski Emoni, ki je morda videla l. 314. v svojem obzidju Konštantina samega, ko je, prihajajoč iz Trevira in prekoračivši Julijske alpe, hitel v smeri teka Save, da prvokrat udari na Licinija, kar se je zgodilo v bitki pri Cibalah v Spodnji Panoniji, blizu sedanjih Vinkovcev v Slavoniji.

J. Dostal.

¹ Laibacher Zeitung, l. c.

GLASBA.

Novi Akordi. XII. letnik. 3. štev. — Ta številka je posvečena spomínu slovenskega skladatelja Josipa Kocjančiča. Letos 10. aprila je preteklo petintrideset let od njegove smrti. Zelo zanimive, temeljite članke o Kocjančiču so za to številko »N. A.« napisali: g. Janko Leban, g. dr. Andrej Ferjančič in g. dr. Gojmir Krek (dva članka). Urednik »N. A.« dr. Gojmir Krek se je trudil, da bi za to priliko dobil tudi kako še neobjavljeno skladbo iz Kocjančičeve zapuščine; ker pa žal ni našel nobene, je objavil tri skladbe sedanjih skladateljev: V. Mirkovo »Romance« za klavir, E. Adamičevó otroško pesem »Jezdec« za en glas in klavir in dr. Fr. Kimovčev móški zbor »Oblaček«.

Mirkova »Romanca« je prav lepa koncertna klavirska skladba, zložena deloma po narodnem motívu iz Jüngstovih »Vaških slik«. V formalnem ozíru je zasnovana kot večji rondo, ki se v njem drugi stranski — šegavi in skrivnostni — stavek prav dobro loči od pevnege, mehkege prvega stranskega stavka. Glavni motív:

je zlasti v prvem delu »Romance« krepko zastavljen in izčrpan do mogočnega viška. — Izredno krasna je Adamičeva otroška pesem »Jezdec«. V klavirskem spremljanju naravnost gledamo in čutimo, kako poskakuje na konjiču mladi jezdec. In kako vam poje ta jezdec! Čvrsto, odločno, brez strahu. Veseli smóga zares. — Kot nov sotrudnik »N. A.« je stopil v tej številki na plan dr. Fr. Kimovec, znan dosedaj predvsem po svojih številnih lepih cerkvenih skladbah. Njegov móški zbor »Oblaček« je fin, rekel bi, intimen komad z izraznimi melodičnimi in prav bujnimi harmoničnimi potezami. Ta zbor bo pač prikladen za kake boljše nastope.

Izšla je tudi že četrta številka letošnjih »Novih Akordov«. V isti se nahaja moj Menuet za klavir, Adamičevó otroški enoglasni zbor »Trobenice« s spremljanjem klavirja, Ravnikovó samospév »Pozdrav iz daljave« s klavirjem in Jerebovó móški zbor »Jutro«.

St. Premrl.

Popravek: Skupina »Rokoborca« (str. 296) ni Štefičeva, ampak Josipa Vrbanije, kot so čitatelji gotovo že sami opazili iz opazk v »Naših slikah«.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne hranilne :: vloge ter jih obrestuje ::

po 5%

brez odbitka, to je: daje za 100 K čistih 5 K na leto. Rentni davok plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poreštvom
Kongresni trg šte. 19.

Prolet Kolan Andrej I. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Jan. I. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dožak I. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Rentni davok plačajo iz svojega. Zunanji vlagatelj se za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položi na pošto hranilnice.

Daje tudi svojim članom predurjene na osebni kredit, vračljive v 7½ leta (90 mesecev) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Tovarna dežnikov in solnčnikov
L. Mikusch

v Ljubljani, Mestni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevele in poprave se izvrše dobro in poceni.

Domača tovarna
Grličar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina
z izdelano obleko

Priporočava se prečistiti duhovščini v naročja za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zagamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnoge v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih

Zaloga srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Najboljša, najsigurnjša prilika za štedenje!

Lastna glavica K 704.939-27.

Najboljša, najsigurnjša prilika za štedenje!

Denarni promet l. 1911. čez 82 milijonov kron. - Stanje vlog čez 22 milijonov kron.

Ljudska posojilnica

registrirana zadruga z neomejeno zavezo

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6

prilifje, v lastni hiši, nasproti hotela „UNION“, za frančiškansko cerkvi

sprejema hranilne vloge

vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldne

ter jih obrestuje po **4³/₄ %**

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih

100 kron čistih 4.75 na leto.

Hranilne knjižice se sprejemajo ko gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nalaganje po pošti so poštno-hranilnične položnice na razpolago.

Fran Povše, komerc. svetnik, vodja, graščak, drž. in dež. poslanec, predsednik; Josip Šiška, stolni kanonik, podpredsednik; odborniki: Anton Belec, posest., podjetnik in trgovec v St. Vidu nad Ljubljano; Dr. Jos. Dermastia; Ant. Kobl, posest. in trgovec, Breg pri Borovnici; Karol Kanochegg, veleposest. v Ljubljani; Matija Kolar, stolni dekan v Ljubljani; Iv. Kregar, svetnik trg. in obrtne zbornice in hišni posest. v Ljubljani; Fran Leskovic, hišni posest. in blag. »Ljud. posojilnice«; Ivan Pollak ml., tovarnar; Karol Pollak, tovarnar in posest. v Ljubljani; Gregor Šlibar, župnik v Rudniku.

== Za hranilne vloge jamči dežela Kranjska. ==

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpejavec vodovodov

Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstva za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlarski atelije

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečistiti dakovičini in cerkvenim
predstojništvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških solh iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača trdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravičnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklaro sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
oblini meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
slovom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Solem in gospodinjstvom sestavila
S. M. LIDVINA PURGAL.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Šesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska
knjiga, bodisi za začetnico,
bodisi za kuharico, ki se želi po-
vzpeti na vrhunec kuhinjske
umetnosti. Slovenska žena, ki hoče
biti dobra gospodinja, te knjiga ne bo
mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izbira živil
je v času splošne druginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana
K 6.—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo odlično ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
stop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvomljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 5.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =